28 ŞUBAT 1959

SAYI : 24

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Kıbrısın önünde
KARAMANLİS-MENDERES

Merkez Limited Şirketi

ULUS MEYDANI KOÇ HAN

TELEFON : 10540

TÜRK DEMİR DÖKÜM FABRİKALARI MAMULLERİNDEN

1 — DÖKME KALORİFER RADYATÖRLERİ

Alman normlu, 1 inci kalite, sağlam 500/200, 1000/200 lük nipelli dökme radyotörleri.

2 — EMAYE Sobalar

Alman tipi en iyi evsafta, linyit, kok ve odun yakmağa müsait emaye kaplı zarif, dayanıklı dökme sobaları.

3 — EMAYE Mutfak Levazımı

Tabak, Kâse, Tencere, tepsi v s. gibi en iyi kalite emaye mutfak levazımı

AR ÇELİK FABRİKASI Mamullerinden

4 — Avrupa Karbüratörlü, 2-3 odayı rahatça ısıtabilen zarif salon gaz sobalrı,

Nurtemel Çamaşır makinalarını, Atak marka odunlu tip şömineli elektrik sobalarını Sayın müşterilerimize arz ederiz.

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den

70 e

kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XIV, Sayı: 243

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

*

Müessisi

Metin Toker

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

AKİS , Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyâz Sahibi ve Neşriyatı fiilen idare eden mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf:

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Abone şartları:

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira

6 aylık (25 nüsha): 2500 lira

1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları:

Santimi: 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira

*

İlân İşleri

Şark Reklâm

Tel: 18173 — 11898 — 19214

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel: 15221

Basıldığı tarih: 26.2.1959

Kapak resmimiz

Karamanlis - Menderes

Fedakâr dostlar

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Londra yakınlarındaki feci uçak kazasının akisleri ve uğranılan kayıpların vatan sathında uyandırdığı teessür, bu haftanın ortasında da ilk andaki, kuvvetiyle devanı ediyordu. Bir taraftan da Kıbrıs meselesine getirilen yeni hal tarzı üzerinde tarafların anlaşmaya varması, milletimizin üzerinde haklı bir heyecan ve hassasiyet gösterdiği bu davayı yeni bir safhaya sokuyordu. AKİS, bilinen dikkatiyle bütün bu mevzuları gözden geçirmiş, hususi istihbaratı sayesinde son derece alâka çekici yazılar hazırlamıştır. Kaza dolayısiyle yurtta duyulan teessürü, Başbakan Menderesin Londrada günlerini nasıl geçirdiğini, Türkiyeye ne zaman döneceğini ve feci kazanın sebeplerinin neler olabileceğini Millet başlıklı yazımızdan öğrenebilirsiniz.

Kıbrıs meselesindeki yeni safha hakkında zihninizi kurcalıyan suallerin cevabı da Kıbrıs başlıklı yazımızda mevcuttur.

*

Londra kazasının ve Kıbrıs anıtlaşmasının, ister istemez ikinci plâna ittiği Bütçe müzakereleri, iç politikanın en ehemmiyetli hâdisesi olarak gene de dikkati üzerinde toplamaktadır. Muhalefetin, İktidarı murakabe vazifesini en tesirli bir şekilde ifa etmesi fırsatını veren -0 da yılda bir defa- Bütçe müzakerelerini AKİS gereken dikkatle takip etmiştir. Bütçe müzakerelerinin siyasi cephesini YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda B. M. M. başlığı altında, iktisadi veçhesi bakımından görünüşünü de İKTİSADİ VE MALİ SAHADA kısmında, Bütçe başlığını taşıyan yanımızda bulacaksınız. Bu tarafsız, fakat etraflı yazılardan başka. Bütçe müzakereleriyle ilgili olarak, Osman Okyar ve Doğan Avcıoğlu tarafından kaleme alınan iki makale de bu sayımızda yer almaktadır.

*

AKİS'in imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ, meşhur Ankara Hiltonda tam 80 günlük misafirlikten sonra tekrar aramıza döndü ve bu sayının hazırlanmasında gayretle çalıştı. Hatırlıyacağınız gibi, Kurtul Altuğ, 30 gün hapse -ve 3 bin lira para cezasına- Muammer Aksoy tarafından gönderilen bir tekzibi neşretmediği için mahkûm edilmişti. Kurtul Altuğ, Toplu Basın Mahkemesi önünde yaptığı müdafaada, Muammer Aksoyun tekzibini, hâdiseyle alâkası olmıyan bir üçüncü şahsı hedef tutan ve hattâ hakaret sayılabilecek cümlelere yer verildiği için neşretmediğini belirtmişti. Ama müdafaa varid görülmemiş, Temyiz kararı tasdik etmiş ve hüküm artık infaz olunmuştur. Ama gene de Kurtul Altuğ, Ankara Savcısının Basın Kanununun 19 uncu maddesini ne şekilde anladığını öğrenememiştir. Kira, kendisi hapisteyken AKİS hakkında Zaferde çıkan bir yazıyı tekzip etmek istemiş ve yazdığı cevabı Cezaevi idaresi vasıtasıyla Ankara Savcısına göndermiştir. Tekzip, Zaferde neşredildiği zaman Kurtul Altuğ hayretler içinde kalmıştır. Hayretler içinde kalmıştır, zira Zaferde Savcı tarafından kesile kırpıla kuşa döndürülmüş bir tekzip çıkmıştır. Ankara Savcısının karaladığı cümlelerde kimseye en ufak bir hakaret şöyle dursun, tarizde bile bulunulmamıştır ve tamamen cevap hakkının şumulüne giren hususların aydınlatılmasına çalışılmıştır.

Simdi Kurtul Altuğ, Ankara Savcısının, meselâ Muammer Aksoy ile AKİS bahis mevzuu olunca başka, Altuğ: ile Zafer bahis mevzuu olunca da daha başka ölçü kullanmasının sebeplerini araştırmaktadır. Ama kendisi de bu sebebi keşfedeceğine pek inanmamaktadır.

.

AKİS'in İdeal Kabine anketi, okuyucularımız arasında olduğu kadar profesyonel politikacılar arasında da büyük alâka uyandırdı. Geçen hafta ilân ettiğimiz neticeler, anketimizin, gerek okuyucularımızın aklı selimimi göstermesi gerek hakikaten muvaffak olmuş ve büyük kütlelerin itimadım kazanmış politikacıları ortaya çıkarması bakımından bu alâkaya liyakatim ispat etmiş bulunmaktadır. Simdi AKİS'i çıkaranlar, belki İdeal Kabine anketinden bile fazla dikkat çekici -ye bir o kadar da eğlendirici- bir yeniliğin hazırlığı içindedirler ki, bu yenilik gelecek sayımızda okuyucularımıza bildirilecektir.

Saygılarımızla
AKİS

Adalet

Neylersin?..

Geçen haftanın başında salı günü, ceketinin kolları, gömleğinin manşetlerini ve kol düğmelerini iyice gösterecek şekilde dikilmiş kibar tavırlı, sempatik yüzlü bir hatip -Adalet Bakanı Esat Budakoğlu- Büyük Millet Meclisi kürsüsünde izahat veriyordu. Mevzu Adalet Bakanlığı bütçesiydi. baha önce konuşan ve" çok iyi -bir çalışmanın mahsulünü ortaya koyan C. H. P. sözcüsü Adil Sağıroğlu daha çok hâkim teminatı üzerinde durduğu için. Bakan da izahatını bu meseleye teksif etti. Anlattı, anlattı, adaletin polemik mevzuu yapılmasından şikâyet etti ve neticeyi şöyle bağladı: "Bunlar, her yıl bütçesinde tekrar edilen mevzulardır. Yine geçen sene arzetmiştim, gerek Hâkimler Kanunu ve gerekse mevzuat bakımından hâkim teminatının daha muhkem hale gelmesi yolunda çalışmalarımız yardır".

Bakanın hâkim teminatı hakkında söylenenlerden şikâyet ederek kullandığı bu cümleler, C. H. P. li milletvekillerinin- hayretle biribirinin yüzüne bakmasına sebep oldu.Asil şikâyet etmeğe hakkı olan. herhalde Budakoğlu değildi. Bu cümleleri bir senedir belki onuncu defa işiten C. H. P. lilerdi. Hemen aynı şeyler, aynı bakan tarafından geçen senenin 24 Şubatında da. daha sonra sözlü soruların cevaplarında da ve nihayet Bütçe Ecümeninin 29 Aralık tarihli toplantısında da söylenmişti. Adalet Bakanının geçen yıl 24 Şubatta söylediği şuydu: "Bugünkü teminat müessesesini daha ileriye götürmek için Hâkimler Kanunu üzerinde esash tetkiklerimiz başlamış ve hayli ilerlemiştir. Yakında yüksek Meclise intikal ettireceğiz... önümüzdeki aylarda bu müessesenin teminatı bakımından ileri kanunlarımızı getireceğiz..". Bakan bunları söyledikten sonra "önümüzdeki aylar"dan arka arkaya onikisi geçmiş, fakat "ileri kanunlanmız" bir türlü gelmemişti. Sadece Bakanın 29 Aralık konuşmasından "ileri kanunlar"a dair çalışmaların "nihayete ermiş bulunduğu" öğrenilebilmişti. Şimdi, aynı Bakan bu "nihayete ermiş çalışmalar" hakkında, "teminatın daha muhkem hale girmesi yolunda çalışmalarımız vardır" demekle yetiniyordu. Aradan geçen zaman, tasarıların gelmesi şöyle dursun, lâfların biraz katileşmesine bile yaramamış, aksine "teminat" müessesesini daha uzak bir ufka yolcu etmişti.

Bakanın sözlerini hayretle dinleyen C.H.P. lilerden çoğu, onun samimiyetine olan itimatlarını kaybeder gibi oldular, Banları da "Canım, adam istiyor ama, yapamıyor işte" dediler. Ama Bakanlık birşeyler istenen yer değil, bir şeyler yapılan yerdi. İstediğini yapamıyanlara düşen de. "Allahaısmarladık" deyip gitmekten ibarettir. Bu yapılmadıktan sonra, meselenin polemik mevzuu haline getirilmesinden şikâyet etmemek gerekir.

Ankaradaki hazin merasimden bir görünüş

Gönüller acı ile burkuldu

Millet

Hazin törenler

Bu haftanın başında Pazartesi, günü öğle vakti, dondurucu bir soğuk ve şiddetli kar fırtınası Ankarayı kasıp kavururken, tarihî Hacîbayram camiinin önünde toplanan büyük kalabalık arasında yaşlı, fakat pek dinç görünüşlü biri dikkati çekiyordu. Soğuktan korunabilmek için siyah paltosuna sıkıca sarınmış, Kasım Gülekle Nüvit Yetkinin arasında duran bu dinç adam, C. H. P. Genel Başkanı İnönüydü. İnönü o gün, Hacıbayram camiinin önüne, Londra civarındaki uçak kazası kurbanlarının cenaze töreninde hazır bulunmak için gelmişti. Bayraklara sa--lı 14 tabut, cami avlusunda, musalla taşları üzerinde duruyordu. Ka--a kurbanlarının naaşları Londrada yapılan bir merasimden sonra, dört motorlu bir İngiliz askerî nakliye uçağı ile yurda getirilmiş ve Esenboğada hazin bir törenle karşılanmışlardı. Kazadan sonra bir hafta geçmesine rağmen, uğranılan kaybın uyandırdığı büyük teessür bütün yurdu kaplamakta devam ediyordu. Hele naaşların Londradan yarda getirilmesi ve hazin cenaze törenleri, yüreklerdeki acıyı daha da kuvvetlendirmişti. Pazartesi gülü, cenaze alayının gereceği yolun iki tarafında kümelenen Ankaralıların çoğu gözlerinden boşanan yaşları zaptetmeğe muvaffak olamıyordu. Duyulan teessür o kadar büyüktü ki, intizamı teminle vazifeli polis memurları, yollara taşan kalabalığa karşı "lütfen" veya "rica ediyoruz" ile başlıyan nazik cümleler söylemekten ileri gitmiyorlardı.

Tören, saat 13'den sonra, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar geldikten sonra başladı. İnönü, saat 12'dan beri Hacıbayram camii karşısında bekliyordu. Törene de protokolün milletvekillerine ayırdığı sırada yer alarak iştirak etti.

Top arabaları üzerindeki bayrağa sarili tabutlardan yedisi.Çiçekdağ meydanından sonra Şehitliğe giden yola girdi ve çok hazin bir merasimden sonra Abdullah Parla, Şerif Arzık. Muzaffer Ersü. Güner Türkmen, Münir Özbek. Gündüz Tezel ve Mehmet Ali Görmüş toprağa verildi.

Kemal Zeytinoğlunun cenazesi, bir gün sonra Eskişehire götürülmek üzere, evine bırakıldı. Geriye kalan 6 sanduka da. İstasyonda hususi bir katara yüklenerek İstanbula götürüldü. Balı günü, Ankaradaki hazin merasimin bir benzeri de İstanbulda yapıldı ve Server Somuncuoğlu, İlhan Savut. Lütfi Biberoğlu, Sabri Kazmaoğlu, Gönül Uygur ile Burhan Tan da ebedî istirahatgâhlarına tevdi olundular.

Başbakanın sıhhati

İstanbulda kaza kurbanlarının toprağa verildiği sırada, yurtta Başbakan Adnan Menderesin sıhhati hakkında duyulan endişeler tamamen zail olmuş bulunuyordu. Gerçi Dr. Fazıl Küçük daha önce, Başbakanı hastahanede ziyaret ettiğini ve kendisini son dereceliyi ve "neşeli"

Bütçenin Mecliste Müzakeresi

Osman OKYAR

Bütçenin tümü üzerinde Meclis Heyeti Ümumiyesinde müzakereler üç gün devam etmiş ve 22 Şubat Pazar akşamı nihayet bulmuştur. Bu yazımda sadece, İktidar ve Muhalefet tarafından karşılıklı olarak ileri sürülen iktisadi görüş ve tezler üzerinde durmak istiyorum.

Maliye Bakanının yaptığı açış konuşmasından, Demokrat Partinin iktisadî tutumu ve takip ettiği politikanın mahiyeti hakkında neler öğrendik? Doğrusunu söylemek icap ederse, bu konuşmadan eskidenberi tekrar edilmekte ve klişe haline gelmiş olan "slogan"lara ilâve olarak, yeni birşey öğrenmiş değiliz. Sekiz seneden beri söylenen sözler, memleketin halihazırdaki durumu hakkında çok nikbin görüşler, istikbal için yapılan çok göz kamaştırıcı ve parlak vaitler, sonsuz öğünmeler aynen devam edip gitmektedir. Yapılmış olan yatırımlar hem hayat seviyesinin yükseltilmesine, hem de milli İktisadi bünyenin taazzuv ve takviyesi için lüzumlu tesislerin meydana getirilmesine matuftur.

Maliye Bakanı, bu hususlarda D. P. iktidarı tarafından varılan neticelerin muhteşem olduğuna inanmaktadır.

Bunu ispat etmek üzere. Maliye Bakanı, malum delilleri uzun uzun tekrar etmiş, barajlar, madenler, fabrikalar, çimento, şeker, diğer sanayiler, limanlar, karayolları hakkındaki rakamları yeniden sıralamıştır.

Oysa ki, yapılanların iyi netice verip vermediğini anlamak için, iktisadi gidişin tatmin edici olup olmadığını müşahede etmek için ve yarının ne getireceğini tahmin etmek için, perakende tesis ve fabrikaların sayılması kâfi değildir. İktisadî faaliyetlerin topyekûn müşiri olan millî gelire ve bunun seyrine bakmak lâzımdır. Saniyen, şunu yaptık, bunu yaptık diye öğünürken, bunları yaparken ele geçn muazzam imkânları ve yardımları zikretmek de icabetmez mi? Yapılan işler, elde edilen imkânlarla mukayese edilince, verilecek olan hüküm nedir, bunu araştırmak, bunu düşünmek doğru olmaz mı? Maliye Bakanının konuşmasında bu noktaları aramak beyhudedir. Herşey D. P. iktidarının mahsulüdür, memlekette iyi olarak ne varsa bunu D. P. yapmıştır... Maalesef Maliye Bakanının zihniyeti budur.

4 Ağustos tedbirlerine, paranın kıymetindeki % 220 nisbetinde devalüasyona, krediler ve iktisadi devlet teşekkülleri hususunda 4 Ağustosta alınmak zorunda kalınan kararlara temas etmek, bunları izah ve müdafaa etmek lüzumu olmasaydı, ne iyi, ne rahat olurdu. Fakat bu seneki bütçede, kalkınma edebiyatının yanında bu meselelere de yer vermek zaruri vardı. Bütün bir iktisadî politikanın iflâsının tescilinden başka birşey olmayan 4 Ağustos kararlarını, Maliye Bakanı, şu şekilde izah etmektedir:

4 Ağustosta alınan karar, esas itibariyle, Menderes V. hükümetinin 4 Aralık 1957 tarihinde Mecliste okunan programının tatbikinden ibarettir. Maliye Bakanına göre, hükümet programı Meclisce tasvibinden hemen sonra, hükümet derhal çalışmalara başlamış ve iktisadî ile mali sahalarda alınması, icap eden kararları "bir tedbirler manzumesi" şeklinde programlaştırmıştır. Bu programın maksadı "erişilen merhaleyi tahkim ve takviye"dir. Krediler hakkında alınan tedbirler bu cümledendir. Evvelâ krediler memleketin ihtiyarlarına cevap verecekleri seviyeye çıkarılmış, sonradan da hanları en faydalı şekilde tanzim maksadiyle kredileri kontrol tedbirleri alınmıştır. 4 Ağustosta ihdas edilen prim sistemi ile de -devalüasyon kelimesi telâffuz edilmemektedir-, iç ile dış fiyatlar arasındaki farklar giderilmiştir.

Maliye Bakanına göre, zaman zaman hükümetlerin 4 Ağustos kararları şeklindeki "tanzim" tedbirlerini almalarından daha tabii birşey olamaz. İktisadî icaplara göre konulan veya kaldırılan bu gibi tedbirler, bütün hükümetlerce her zaman ve her yerde alınagelmektedir. Ortada izam edilecek, mesele yapılacak hiç birşey yoktur.

C.H.P. sözcüsü Aksal, "yeni merhale" olarak gösterilmek istenen 4 Ağustos kararlarının, esasında, "mahiyet, muhteva ve hedefleri itibariyle memlekete çok pahalıya ve vatandaşa ağır fedakârlıklara mal olan bir tasfiye hareketinden" başka birşey olmadığını izah etmiştir. İsmail Rüştü Aksal Merkez Bankası emisyonu ile kapatılan bütçe açıklarıyla iktisadî devlet teşekkülleri açıklarını meydana koyarak, enflâsyonun nasıl yaratıldığım göstermiştir. Aksal, gerçeklerin bir müddet perdelendiğini belirtmiş, fakat, eninde sonunda, sakat politikanın bugün karşılaştığımız ağır neticelere sebebiyet verdiğini anlatmıştır.

İsmail Rüştü Aksal, 4 Ağustos kararlarım tahlil ettikten sonra, D. P. nin "kalkınma" tezi üzerinde de uzunca durmuştur. Sözcü, bu sahada da gerçeklerin saklanmak ve perdelenmek istendiğini misallerle göstermiş, kalkınmanın şimdiye kadar muvazeneli ve arızasız cereyan ettiğine dair D. P. iktidarı tarafından ileri sürülen iddiaların, gerçekleri gizlemek zihniyetinin yeni bir tezahürü olduğunu belirtmiştir.

Oysa ki, gerçekleri meydana çıkarmak için., bugün bütün medenî âlemin müracaat ettiği müşterek kıstas ve mutalar vardır. Bunların başında milli gelirin seyri gelir. Ancak millî gelirin tahliline girişmeden evvel, bilançonun tam olarak bilinmesi için, eserler meydana getirdim, şunu yaptım, bunu yaptım diyen bir iktidarın hangi kaynaklardan istifade etmiş olduğu açığa vurulmalıdır. D. P. iktidarıma yatırım politikasını gerçekleştirmek için istifade etmiş olduğu dış ödeme imkânlarının yekûnu 1 milyar 700 milyon dolardır. -Bugünkü rayiç ile, 15 milyar lira-. Bu meblâğ, normal İhracatımızdan aynı devre esnasında elde ettiğimiz gelire müsavidir. İkinci Cihan Harbinden sonra Garp demokrasileri ile memleketimiz arasındaki kader birliği anlayışı sayesinde elde edilen bu dış yardım ye imkânlar lâyıkıyla kullanıldı mı, kullanılmadı mı, mesele budur.

Aksal, evvelâ, meseleyi mecmu yatırım hacmi zaviyesinden incelemiştir. Millî gelire nazaran yatırımlar nisbeti 1954 de % 14,4 iken 1957 de 11,7 ye düşmüştür. Yatırımların mutlak ve nisbi olarak düşmesi, son yıllardaki enflâsyonun tesirlerinden ileri gelmiştir. Bundan maada, bizdeki yatırım nishetleri komşu memleketlerle mukayese edildiğinde, bizdeki nisbetin meselâ israil, Suriye ve Lübhanın altında olduğu görülecektir. Bu da, D. P. iktidarının misli görülmemiş kalkınma propagandasının temelsizliğini ortaya koymaktadır.

Aksal, ayrıca yatırımların bünyesi üzerinde durarak, Türkiyedeki yatırını politikasını tenkid etmiştir. Muvazenesizlik, umumi yatırım hacmi içinde, doğrudan doğruya mal istihsaline müncer olan yatırımların kifayetsizliğinden ileri gelmektedir. Netice olarak millî gelirimizde son yıllarda vuku bulan yavaşlamanın isabetsiz bir yatırım politikasıyla enflâsyonun kötü tesirlerinden ileri geldiği meydana çıkarılmıştır.

Bütçe müzakerelerinde iktidar ve muhalefet tarafından ileri sürülen esas tezleri hülâsa etmeğe çalıştım. Kanaatimce aradaki fark esas itibariyle bîr zihniyet farkıdır. D. P. iktidarı, hakikati olduğu gibi kabul etmeğe ve millete gerçek durumu söylemeğe yanaşmamak tadır. C. H. P. muhalefeti ise, iktisadî binanın ancak sağlam temeller üzerinde kurulabileceğini İleri sürerek, işlerin düzeltilmesinin, durumun bütün çrplaklığı ve görülmesine bağlı bulunduğunu söylemektedir. Sonunda, gerçeklere yüz çeviren taraf değil, gerçekleri kabul eden taraf kazanacaktır.

-ancak Dr. Küçükün yapabileceği bir gaf- bulduğunu söylemişti. Ama bu, zihinlerdeki endişeleri dağıtmağa yetmemişti. İstanbulda Vali Ethem Yetkiner ve Belediye Reisi Aygünün de iştiraki ile Eyüp Sultanda kurbanlar kesiliyor ve Menderesin Sıhhati için dualar ediliyordu. Ancak, yabancı ajanslar vasıtasiyle Menderesin Pazartesi günü gazetecileri ve İngiliz polisini atlatarak Hyde Parkda bir gezinti yaptığım, Salı günü de uçak kazasından kurtulur kurtulmaz Başbakanı evlerinde misafir eden çiftçi Bailey ailesini ziyaret ettiğini ve talihli yolcunun sıhhatine Sherry içildiğini bildirince, herkes Menderesin hakikaten iyi olduğuna inandı. Nitekim babalarının kazaya uğradığını duyar duymaz' Londraya gelen Menderesin İki oğlu, Salı günü İsviçreye dönmüşlerdi. Zihinleri, artık Başbakanın ne zaman Türkiyeye döneceği meselesi yormaya başladı. Menderes ufak tefek gezintilere başlamasına rağmen henüz tedavi görmekte olduğu Londra Clinic'ten taburcu edilmemişti. Hastahaneden çıktıktan sonra, bir otele yerleşerek üç gün daha Londrada kalmayı düşünüyordu. Ondan sonra kendisini almak üzere Londraya gelecek olan Türk Hava Yollarının bir Viscount uçağı ile yurda dönecekti. Nitekim Esenboğada bir Viscount, Menderes hastahaneden çıktıktan üç gün sonra harekete hazır bir şekilde bekletiliyordu. Uçağa Kaptan - pilot Şakir Akkartal kumanda edecekti ve kendisine 2 ikinci pilot refakat edecekti. SEV'in talihsiz seferinde ikinci pilot alınmamış -başbakanın seyahatlerinde ilk defa- olması, AKİS'in daha önce belirttiği gibi, kazanın sebepleri arasında kuvvetli' bir ihtimal teşkil ettiğinden bu kere ihtiyatlı davranılıyordu.

Tahkikat ve tahminler

Londrada havacılık mütehassısları, SEV'in toplatılan enkazı üzerinde tetkikler yaparak kaza sebeplerini araştırıyorlardı. Üzerinde en çok durulan ihtimal, bir pilotaj hatasının kazaya sebep olmasıydı. Kontrol aletlerini gözönünde bulundurmakta yetiştirilmiş bir ikinci pilotun bulunmaması üzerinde duruluyordu. Bundan başka Başpilot Münir Özbekin. Viscount pilotlarının her altı ayda bir. tabi tutulmaları gereken denemeyi geçirmediği de anlaşılmıştı. Altimetrenin iyi çalışmadığı yolundaki tahminlere, bu aletten bir uçakta iki tane bulunduğu için fazla itibar edilmiyordu. Üzerinde durulan bir diğer nokta uçağın benzin vaziyetiydi. SEV'in Komadan 4 saat yetecek benzinle havalandığı ve düşene kadar havada 3 saat 58 dakika kaldığı anlaşılıyordu. Gerçi yedek benzin deposu vardı ama, bir intizamsızlık veya telâş neticesinde bu depodan istifade edilememesi ihtimali varitti. Kazanın asıl sebebinin, tetkikler neticesinde meydana çıkarılacağı muhakkaktı.

B. M. M.

Sabahsız geceler

Biri, arkaya doğru dağılmış, uzun, kıvırcık saçlarıyla; öteki salına salına yürüyüşüyle dikkati çeken iki parlamenter, geçen haftanın sonunda Cumartesi günü öğleden sonra Meclis kürsüsü önünde karşılaştılar. İkisi de kürsüye çıkmak için yerlerinden fırlamışlardı. Karşılaşma bakan koltuklarının hemen yanında oldu. Biribirlerinin yüzüne baktılar. Uzun saçlısı -daha heyecanlı idi- "Ben konuşacağım, beni itham etti" dedi. Öteki, "Ben hükümet adına cevap vereyim de, sen sonra konuşursun" diye dayattı. Eğer Başkan İbrahim Kirazoğlu -usun saçlıyı daha önce görmüştü- o sırada "Buyurun Samet Bey" demeseydi, münakaşa belki daha uzun müddet devam edecekti. Samet Ağaoğlu kürsüye doğru bir hamle yaptı. Fakat hükümet adına konuşacağını söyleyen öteki -Milli Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı- Başkana sertçe "Hükümet" lâfını edince, Kirazoğlu sırayı değiştirmek, Ağaoğlu da adımını attığı merdivenden geriye dönmek zorunda kaldı. Konuşma hakkını mücadele ile elde eden Celâl Yardımcı sözlerine başladığı zaman, dinleyenler Bakanın ne maksatla kürsüye çıktığında tereddüde düştüler. Yardımcı, kendisinden önce konuşan hatibe -Suphi Baykama- cevap vermiyordu. Hiçbir şeye cevap vermiyor, hiçbir mevzua girmiyordu. Yaptığı, sadece Baykamın -konuşmasında ancak beşinci plânda yer verdiği, üniversiteye dair sözlerinin daha önce cevaplandırılmış bulunduğunu bildirmekten ibaretti. Fakat bunu duraklıya duraklıya, uzun cümlelerle ifade ediyordu. Yardımcının bakışlarım sık sık sola çevirdiğini farkedenler, o taraftaki manzaraya dikkat ettikleri zaman, bu kürsüye çıkışın mânâsını anlaya-. bildiler. Bakanın baktığı tarafta, ceketinin önü açık, eli cebinde, İter haliyle sabırsız Samet Ağaoğlu duruyor ve kendisine birşeyler anlatmağa çalışan Sebatı Atamana, başıyla "Hayır, olmaz" işareti veriyordu.

İsmail Rüştü Aksal
"Hücum!."

Anlaşılıyordu ki. Yardımcının rolü vakit geçirmek, Sebati Atamanınki de -geçirilen vakitten istifade ederek- müsekkin vazifesi görmektir. Nitekim Meclisin ön sıralarında oturanlar, Koordinasyon Bakanının, gözü kürsüden başka bir şey görmiyen politikacıya "Simdi konuşma, çok sinirlisin. Yerine ben cevap vereyim" nevinden işaretler yaptığım farkediyorlardı. Aslında bu vakit geçirmeler ve ısrarlı nasihatler, Ağaoğluyu kurtarmak gayretinin eseri değildi. Celâl Yardımcı da, Sebati Ataman da, asıl D. P. yi kurtarmak istiyorlardı. Ağaoğlu D. P. nin Bütçe sözcülüğünü yapacak adamdı; söyleyecekleri elbette partinin umumi politikasını müdafaa istikametinde olmalıydı. Halbuki anlaşılıyordu ki, Ağaoğlu o sırada D. P. den çok kendini müdafaa derdindedir.

Yardımcı ile Atamanın müdahaleleri bu bakımdan yerindeydi ve D. P. Grupunun umumi temayülü de zaten aynı istikametteydi.Öyle ki, Samet Aağoğlu kürsüye doğru hamle ettikçe, arka ve orta sıralardaki D. P. lilerden uğultular, işitiliyordu. Hattâ bazıları -meselâ Ahmet Gürsoy. "sözcü" nün o esnada konuşturulmaması yokludaki arzularını, C. H.. P. li sıralarından da işitilecek kadar yüksek sesle ifade ediyorlardı.

Resimler dağıtan politikacı

Bütün bu kaynaşmanın sebebi, kürsüye 15,30 da çıkıp yerine 17,30 da oturan 33 yaşındaki bir adamdı. C. H. P. nin sene ve mücadeleci hatibi Suphi Baykan), iki saatlik konuşmasında birtakım suiistimallerden bahsetmiş ve bu arada sık sık eski Sanayi Bakanına atıflarda bulunmuştu. Ağaoğlunun, aslen Alman olup sonradan Türk vatandaşlığına geçen tüccar eniştesine -Süreyya. Ağaoğlunun kocası, ait bazı muameleler; bu eniştenin ortağı bulunduğu firmanın katıldığı ihaleler; bir şirketin Ziraat Bankasından sağladığı milyonlarca liralık kredi, Baykamın ortaya attığı mevzular arasındaydı. (Bak: İktisadi Mali Sahada) Bütçe müzakerelerinin başından beri -Londra faciasının yarattığı havanın tesiriyle- sükûnet içinde çalışan Meclis, bu konuşmanın başlangıcından itibaren karıştı. Ön sıralardan gelen müdahaleler biribirini kovalamağa başladı; Baykama "Havayı bozdun", "Yeter artık". "Ayıp, ayıp" diye ba--ırılıyordu. Genç milletvekili, sinir-

tepmedi. Gürültüler arttığı zaman, kollarını kavuşturup tebessüm ederek bekledi; ortalık biraz yatışınca cümlelerine devam etti. Arada, müdahalecilerden bir kısmına cevap yapıştırmaktan da geri kalmıyordu. Meselâ ikide bir iğne batırılmış gibi yerinden fırlayan -hattâ bu arada D. P. li başkanvekilini kendisine ihtar vermeğe bile mecbur bırakan- İbrahim Gürgenin bir lâfını ustalıkla kullandı. Gürgen, "Biz hepimiz bir milletin fertleriyiz." diyen hatibe "Sen hariç" diye bağırmıştı. Baykam "Evet iyi hatırlattınız, hariç olanlar var." dedi ve Gürgenin gözlerinin içine bakarak bir sürü "hariç" saydı.

Yavaş yavaş, yolsuzluk iddialarının karineleri çoğaldıkça müdahaleciler bile mevzua kendilerini kaptırdılar. Hele Baykam, sekiz aylık 'bir mesai sonunda topladığı vesikaları, resimleri, dosyalarından çıkarıp -hatip kürsüye bir yığın dosya ile çıkmıştı, hademe vasıtasıyla milletvekillerine- dağıtınca, alâka büsbütün arttı.' Kürsüdekine lâf atmakta kadınların erkeklerden hiç de aşağı kalmıyacağını ispata niyetli görünen Necla Tekinel (İstanbul . D P .) bile susmuştu. Söylenenleri, kulak kesilmiş dinliyordu.

Suphi Baykam, konuşmasını böylece; nisbeten daha sessiz bir . hava içinde -tabii" her şeye rağmen lâf atmakta sonuna kadar direnenler vardı. "İcabederse hükümeti değiştiriniz. Siz değiştirmezseniz millet topyekûn sizi değiştirecektir." cümlesiyle bitirdi. İşte o andan itibaren Samet Ağaoğlu ile Celâl Yardımcının kürsüye çıkma mücadelesi başladı.

İspat... ama nerede?

Samet Ağaoğlu mücadeleye, gayesine erişene kadar devam etti: Celâl Yardımcının konuşmasın: kürsünün başında dinledikten ve Sebati Atamanın tavsiyelerini savuşturduktan sonra, söz sırasına girmeden -sözcü olduğu için Grup adına konuşursa sıraya tâbi değildi, kürsüye çıktı. Tabii daha çok, D. P. ve değil, kendine müteveccih iddialara cevap vermek zorunda kaldı. Eniştesinin 'girdiği ihalelerle alâkası olmadığını, zaten Baykamın bahsettiği ihaleyi eniştesinin almadığını söyledi. Talihsizliğe bakın ki, bir gün sonra kardeşini müdafaa için İnönüye bir telgraf çeken Süreyya Ağaoğİu, eniştenin ihale sonunda işi üzerine aldığını ve fakat ancak 15 bin lira kazandığını, bunun da normal bir kazanç olduğunu söyliyerek ve bu ihale işini, istemeden büsbütün anlaşılmaz hale sokacaktı. Samet Ağaoğlu konuşmasının Suphi Baykamla alâkalı kısmını "Kendisine bir gazetede altı ay müddetle ispat hakkı tanıyorum. Ağır kelimeler kullanmadan istediklerini yazsın. Ama bu müddet içinde ispat edemezse namussuzdur" diye bitirdi...

Sabık halfanın edası bu cümleleri kullanırken pek kahramanane idi. Ama Basın Kânununun: hükümlerini ye işleyişim bilenler, bıyık altından gülmekten kendilerini alamadılar. Böyle şahsi ispat hakkı tanıma gösterilerine kanun cevaz vermiyordu. Samet Ağaoğlu istediği, kadar, hakkında yapılacak neşriyatla ilgili dâva açılmasına muvafakat etmesin, bu 'neşriyatta adı geçecek diğer şahıslara, şirketlere kim mâni olacaktı-?' Bu neşriyata gazetesinde yer verecek Neşriyat Müdürünü korumağa. Samet Ağaoğlunun o anda kürsüden söylediği iki çift lâf mı kâfi gelecekti ?

" Bütün bu sualler akıllardan geçti ve Samet Ağaoğlu kürsüden inince gözler hep Suphi Baykama çevrildi. Baykam, Ağaoğlu- kürsüden iner inmez, yerinden fırlamıştı. "Reis Bey söz istiyorum. Samet Bey beni ispata davet etti. İspat edeceğim. Namus vesaire ile alâkalı sözlerine cevap vereceğim" dedi. Başkan Kirazoğlu "Şahsınıza bir sataşma yoktur. Söz veremem." diye kestirip attı. Suphi Baykâm ısrar etti. Başkan tüzüğe göre hatibe söz verilip verilmemesini oya koyacaktı. O sırada Samet Ağaoğlunun kapıya doğru yürüdüğü görüldü. Sabık bakan, sözlerini ispata davet ettiği milletvekilinin konuşması için oy kullanmıyacaktı. Bu gidiş C. H. P. sıralarında mânalandırıldı. "Kaçma, kaçma!" sesleri yükseldi, Fakat bu sesler de Ağaoğlunu koridora giden, yoldan geri çeviremedi. Başkan gürültüler arasında Baykama söz verilip verilmemesi hususunu oya koydu. Neticede .Baykama, bir defa daha konuşma fırsatı verilmemiş oldu.

Hasan Polatkan

"Cihan duysun!"

Böylece D. R, Bütçe müzakerelerinin ikinci günü mağlûbiyetler serisine bir yenisini ilâve etmiş oluyordu. Neticenin ağır bir mağlûbiyetten başka bir şey olmadığı, sadece muhaliflerin ve bağımsızların kanaati değildi. Bizzat D. P. liler, o akşam Meclis Gazinosunda, Ankara Palasta, Anadolu Kulübünde aynı şeyi kendi aralarında teslim ettiler. Asıl kızgınlık konusu, D. P. sözcülüğünün Samet Ağaoğlunâ verilmiş olmasıydı.

Mağlûbiyetler serisi

Bu seneki Bütçe müzakereleri, zaten D. P. için baştan beri talihsiz gidiyordu. Bunda elbette -müessif kazanın neticesinde Londrada kalan- Başbakanın yokluğu birinci derecede müessirdi. Bu yokluk D. P. yi başsız bırakmıştı. Geride kalanların hiçbiri, ötekine sözünü geçiremiyordu. Herkesin uyduğu bir parlamento taktiği, organize bir kürsü çalışması kurulamıyordu. Ama otorite yokluğu dışında, mağlûbiyetlere tesir eden başka âmiller de ehemmiyetliydi. Bu seneki Bütçe müzâkerelerine muhalefet, -ilk kürsüye çıktığında sadece Zaferde geniş yer bulan 1.5 sayfalık bir konuşma ile yetinen ve sonra bütün bütçelerde söz aldığı halde ortalıkta hiç görünmeyen Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde görülen bir dâvanın sanığı Bölükbaşı ile üç kişilik ekibi hâriç, gecen yıllardakinin aksine, çok ciddi bir çalışma ile girmişti. Sözcü İsmail Rüştü Aksalın her şeyden önce Maliyecileri hayran bırakan 64 sayfalık konuşmasından başka, Hıfzı Oğuz Bekata, Suphi Baykam gibi şahısları adına konuşanlar da çok iyi hazırlanmışlardı. Muhalif hatiplerin aylar süren bu mesailerine mukabil Maliye Bakam Polatkan, alâkalı daireler tarafından parça parça hazırlanan bütçe konuşmasının tamamım, ancak iki gün önce tetkik etmeğe fırsat bulabilmişti. 127 sayfa içine dağılmış mevzuların birçoğuna tamamen yabancıydı. Nitekim üç saat süren konuşmasını tipik bir kıraatçı edasıyla okudu. Bütçenin tümü üzerinde konuşan diğer D. P. li hatipler, büsbütün zayıf kalıyorlardı. (Bak: İktisadî ve Malî Sahada)

Bunların içinde. Zaferin konuşmasını en göze görünür yerde verdiği dikkate alınırsa -İktidar organı, herhalde mağlûbiyeti pek aşikâr olduğu için Samet Ağaoğlunu ikinci plâna düşürmüştü- D. P. başpehlivanı Saroldu. Böyle bir güreş ekibinden medet ummağa kalkılınca da, mağlûbiyetin mukadder olduğunu kestirmekten kolay bir şey yoktu. Nitekim talihsiz Millî Korunma Kanununun tatbikçisi Zeyyat Mandalincinin. Aksalın hükümlerini, delil yerine, "iktisadî hâdiseler hakkında katî hükümler vermenin caiz olmadığı" tarzındaki umumi lâflarla çürütmeğe kalkışması dinleyenleri esnetmeğe, iktisadî meseleleri tıbbi zaviyeden teşhis etmek isteyen Şarolun sözleri güldürmeğe yaradı.

İşin aslı aranırsa 1959 D. P. sini C. H. P. karşısında haklı çıkarmak tarih boyunca gelip geçmiş en şöhretli hatiplerin bile kârı olamazdı. Ama hiç olmazsa geçen yıllarda yapıldığı gibi taktikle, ustalıkla, Sebatı Ataman gibi karayı aka çevirmenin usûllerine çalışan bir iki politikacıyla, birkaç zahirî muvaffakiyet kâzânılabilirdi. D. P. 1959 Bütçe müzakerelerinde bu neticeye yaklaşamadı bile.

Ağzı tıkalı Muhalefet

Muhalefeti susturmak için yapılan şey -tenkidleri cevaplandırmak yerine- muhalif hatiplerin, söz hakkını büsbütün tahdit etmekten, ibaretti. Böylece İsmail Rüştü Aksal, Maliye Bakanının, tefsire imkân bırakmıyacak kadar açık sataşmalarına, Suphi Baykam, Samet Ağaoğlunun "Namussuzluk" ithamına cevap veremediler. Usûl hakkında veya sataşma olduğu için -nizamnameye dayanarak- söz isteyen daha bir çok C. H. P. li milletvekilinin söz hakkı da tanınmadı. Buna mukabil iktidarı destekliyen hatipler, grekoromen güreşte istediği tarafa el atan İltimaslı pehlivanlar gibi, kürsü nezahetinin çok dışına çıkarak rahatça konuşabildiler. Meselâ bir Sait Bilgiç, Sırrı Atalaya "Sen dininle, imanınla Türk olmazsın." dedi. Meselâ bir Mustafa Runyun, C. H. P. ye dinsizlik isnadında bulundu. Bir Hikmet Bayur çıktı, C. H. P. nin demokrasiyi dıştan gelen baskının korkusu ile kurduğunu söyledi. Başkanların bunlara müdahele ettiği görülmüyor, C. H. P. li hatipler ise. daha lâfa başlarken nasılsa sadet dışına çıkmış oluveriyorlardı. Hele Cumhurbaşkanlığı Bütçesi üzerinde en ufak tenkide müsaade edilmedi. Cumhurbaşkanından "sayın" ve "muhterem" sıfatlarıyla bahsetmelerine rağmen, onun D. P. ile ilgili faaliyetine. C. H.P. liler bir türlü dokunamadılar. Başkanın müdaheleleri arasında söyliyebildikleri birkaç cümle de zabıtlardan çıkarıldı.

Behzat Bilgin
Her telden

Başkanların bu müdaheleleri dışında, bir ara Grup sözcülerinin konuşmaları da 10 ar dakika ile tahdit edilince, muhalefetin çalışma imkânları büsbütün kısılmış oldu. Muhalefetin sesinin fazla çıkmasını istemeyen İktidar, bu sesin Meclis dışına çıkmasına evleviyetle razı olmıyacaktı. Nitekim müzakerelerin ilk günü, Maliye Bakanının konuşmasını saatlerce veren radyo, bu konuşma biter bitmez nesriyatı tatil etti. Meclis , saatlerinin hazırlanışında da gecen yıllardakinden değişik bir ölçü kullanılmadı.

C. H. P. nin hataları

Bütün olanlar. Bütçe müzakerelerine esasen iyi bir hazırlıkla girmiş olan C. H. P. lehine mütemadiyen puan kaydettiriyordu. Umumi efkâr, C. H. P. li hatiplerin konuşmalarına olduğu kadar konuşturulmamalarına da gereken mânayı ve-

B İ R

Ebeliğini bu işlerde her Amerikalı gibi tecrübesiz Mr. Dulles'ın yaptığı yeni doğan çocuk tam bir ucubedir.

Nihai Londra uzlaşması ve buna ilâve edilen eklerdeki ağırlık noktası Enosis'i önlemek esasında toplanmaktadır. Açıkça anlaşılıyor ki, Paris, Zürich ve Londra görüşmeleri sırasında, Türk devlet adamları en çok bu nokta üzerinde ısrar etmişler ve kâğıt üzerinde bunda muvaffak olmuşlardır. Andlaşmanın, 22 nci maddesi Taksimi olduğu gibi Enosis'i de kat! surette reddetmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanacak olan garanti andlaşması ile bu nokta karşılıklı taahhütlere bağlanacaktır.

Bunların itamda ful! Enosis'e mani olabilecek hükümler bakımından pek gevşek davranılmıstır. Adaya getirilecek Türk kuvvetinin miktarı ve tâbi olacağı statü -650 Türk askeri, 950 Yunan askeri tek bir garnizonda bulunacaktır- Türkiyeye tanınan müdahale hakkından istifade edebilmek için asla kâfi değildir. Zaten bu müdahalenin herhangi bir şekilde yapılabileceğine de ihtimal verilemez. Türkiye, hukuken fiilî müdahaleye hak kazanmak duruma gelse bile, NATO camiası içinde böyle bir hareketin iyi karşılanmıyacağı ve önleneceği tabiidir.

Diğer taraftan "İki cemaat arasında karşılıklı işbirliği esası"na dayandığı söylenen müstakil cumhuriyet, aslında Rum cemaatinin hâkimiyeti altındadır. Taksimden vazgeçmek zorunda bırakılan Türkiye, karşı fedakârlık olarak Yunanistanın da Enosis'i bırakması noktaS'nda o derece ısrar etmiştir ki. Taksim terinin ortaya atılmasına yol açan âmiller tamamen unutulmuş ve hâtta o âmillerle taban tabana zıt bazı neticelere varılmıştır. MacMillan plânlan ve bilhassa birincisi ile Taksim tezinin uzlaşabileceği sözünde hakikaten doğru - taraflar vardı. İngilterenin geçen yaz başında teklif ettiği hâl tarzı Adadaki nihal hâkimiyeti Rum çoğunluğunun etme bırakmıyordu. Kıbrısın hakiki hâkimi İngiltere olmakta devam edecek Türk ve Rom cemaatleri de bu hâkimiyetin gölgesinde, birbirlerinin işlerine karışmaksızın, yarı müstakil yaşayacaklardı.

Şimdi Sir Hugh Foot'un gölgesinin yerine "kara sakallı cani" -tâbir müstakbel Cumhurbaşkanı maavini Dr. Fâzıl Küçükündür-Makariosun gölgesi geçecektir. İşte, uzun vadeli Enosis'e götürecek hâdiseler zinciri bu noktadan itibaren başlamaktadır. İlk bakışta, Türk cemaatinin seçeceği Cumhurbaşkanı muavinine tanınan yetkiler ve haklar hayli göz doldurucu ve inandırıcıdır. Başkanlık sistemine dayanan bir hükümette Dr. Fâzıl Küçük, meselâ Mr. Nixon'un Amerikana haiz olduğu yetkilerden çok daha fazlasını elinde bulunduracaktır. Fakat yine de ortada. Fatin Rüştü Zorlunun hafta başı beyanatında kullandığı "her iki reisicumhur" tâbirini haklı gösterecek tara bir eşitlik yoktur ve devlet nazariyeleri bakımından olamaz da-Anayasaya konacak bütün hükümler, teminatlar, resmi merasimlerde, kara papazın kara cübbesinin eteği ile Dr. Fazıl Küçük arasında İki üç adımlık bir orotokol aralığının bulunmasını önleyemez. Zaten hukuken tam bir eşitlik konsa bile, arkasında kalabalık ve zengin Rum cemaatini bulunduran ve gerek temsilciler meclisinde, gerek hükümette ezici çoğunluğu elinde tutan Başkan elbette fiilen daha kuvvetli durumda olacaktır.

Asıl mesele, bu şekil ve harici görünüşlerde değildir. Yoksa Adada asker bulundurmak, Kıbrıs ordusunu yetiştirmek, kumandanlığını yapmak gibi hususlarda Türk cemaatinin ve Türk hükümetinin gururuna okşamağa bilhassa dikkat edilmiştir. Bundan sonra sık sık işiteceğimiz bir tâbirle "Mehmetçik Adaya ayak basacaktır." Fakat avutmamak lâzım gelir ki 650 Mehmetçikle birlikte 950 Efzon da Kıbrıs rıhtımlarına inecek ve Adaya ayak basan Mehmetçik ikin-

riyor. D. F. nin mağlûbiyetini her gün bir kere daha tespit ediyordu. Ama müzakerlerin üçüncü gününde itibaren, sanki bu lehte puanlar fciijla gelmiş gibi. C, H. P. İlerin de, aldıkları neticeyi berbat etmeğe vesile aradıktan görüldü. Meselâ bir Hikmet Bayurun bayat iddialarına kızmanın manası var mı idi? Ama C. H. P. nin demokrasiyi dış baskı ile kurduğunu söylemiş. Varsın söylesin, buna ancak gülünürdü. Nitekim C.H. P. nin âsabî milletvekili Hasan Erdoğanın "Yalan söylüyorsun, satılmış: adam" diye yerinden fırlaması, arkasından yumrukların sallanması, sıra kapaklarının uçması dikkatlerin C. H. P, nin muvaffakiyetlerinden ayrılıp başka tarafa çekilmesinden başka ise yaramadı. Hele dördüncü gün, Salt Bilgicin sözleri üzerine başlıyan itişmeler, sallanan yumruklar, atılan tekmeler... Ne kadar lüzumsuzdu, öyle ki, tokatçı Ahmet Fırat ile tekmeci Yaşar Alhasa yerilen cezaları bir kısım C. H. P. liler bile haklı buldu. Gerçi kavgaya renk veren manzaralar arasında, Vacit Asenanın Bütçe kitabıyla yaptığı mancınık talimi, Sezai Akdağın aparkütleri, Ömer Başeğmezin omuz vuruşları da virdi ama, bunlar ötekiler kadar dikkati çekmedi. İktidara namzet parti için mahalle kavgalarına benzer itişmelere karışmak, hiç de iyi bir not değildi. Bu nevi gürültüler ve kavgalar arasında hakikat -C. H. P. nin dâvalarında ne kadar haklı olduğu hakikati, kaynayıp gidiyordu. Buna asla müsaade edilmemeli, yılda ancak bir kere ele geçen murakabe fırsatından lâyikiyle faydalanmaya çalışılmalıydı.

Katar hızlanıyor

Bütçe müzakerelerinin dördüncü gecesinde, çalışmaları 1 Marta kadar tamamlıyabilmek için zamanın daraldığı görüldü ve müzakere müddeti uzatıldı. Çarşamba sabahı 4,30 a kadar çalışan Meclis, ayni gün saat 10 da yeniden toplanarak gece 24 e kadar aralıksız -yani nazarî olarak yemeden, içmeden- çalışmağa karar verdi. Simdi Bakanlıklar bütçelerinin biribirini büyük bir süratle kovalıyarak çıkarılmasına -âdet eskidir- girişilecekti.

Dr. Namık Gedik

Şimdilik geçmiş olsun

Çarşamba sabahı Dışişleri Bakanlığı bütçesinin, görüşülmesi. Bakan halen Londrada bulunduğu -Fatin Rüştü, neden hâlâ Ankaraya dönmemişti?- ve Bakan Vekili Namık Gedtk de "hasta" olduğu için' geri bırakıldı. Dışişleri için serdedilen hastalık mazeretini, sıra İçişlerine gelince gayri varit saymak mümkün Olmadığı için İçişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesi de geri kaldı. Halbuki bu her iki bütçe üzerinde hararetli münakaşaların beklenildiği muhakkakta. Bilhassa Kasım Gülek konuşması hazır ve istim üzerindeydi. Ama ne çare ?. Şüphesiz Maratonun sonunda atletler yorulacak ve

UCUBE

ci adımını onlarla beraber atıp "müşterek garnizon"un kapışından içeri girecektir. Birinci MacMillan plânı Kıbrıslı Türklere Türk vatandaşlığı tanıyor, Adada Türk hükümetinin bir temsilcisinin bulunmasını kabul ediyordu. Müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti bu çok elverişli şartların kaçırılmasındaki isabetsizliği açıkça ortaya koymaktadır.

Teşriî Meclisin terekküp tarzında ve hükümetin kuruluşunda esas alınan nisbetleri normal karşılamak icabeder. Bunlar nihayet adadaki nüfus durumunu aksettirmektedir, ve nisbetlerde daha ileriye gitmek hakikatleri fazla zorlamak olacaktır.. Ancak, bu duruma karşı iki büyük teminat akla gelmektedir: Cumhurbaşkanı yardımcısının mutlak vetosu ve yüksek Anayasa Mahkemesinin murakabesi. Halbuki, mutlak veto, hariciye müdafaa ve emniyet işlerine hasredilmiştir. Bunların dışında kalan sahalar için kabul edilen veto ancak bir "geciktirici veto" mahiyetini taşımaktadır. Rum cemaatin hâkim bulunduğu Temsilciler Meclisi kararında ısrar ederse. Başkan Yardımcısı da bunun ilânına muvafakat etmek zorundadır.

Adaya gelecek Veya adadan ayrılacak muhacirler hakkında hükümler bulunmayışı hemen dikkati çekmektedir. Tesbilt edilen nisbetlerin İstatistik kayıtlarına bağlı olmıyacağı belirtilmiştir ama, bunun kâfi geleceğini ilerde kimse iddia edemez. Dışişleri, emniyet ve müdafaa sahalarının dışında bırakılan gediklerden faydalanmak suretiyle hareket edecek Rumlar için, muhaceret kapılarından da birşeyler yapmak mümkün olacaktır. Adodaki Türk nüfusun -şimdiye kadar olduğu gibi azalmasına ve Rum nüfusun artmasına karşı tedbir alınmak lüzumu unutulmuştur.

Andlaşma Türkiyenin Kıbrısa iktisadî yardım yapması hususunda hiçbir hüküm ihtiva etmemektedir. Kıbrıs Türkleri iktisadî kaderlerine terkedilmiş durumdadırlar. Türk cemaati aleyhine "fark gözetici muameleler" bakımından Yüksek Anayasa Mahkemesine bazı yetkiler tanınmıştır ama, bu işin de türlü gediklerini bulmakta Rum cemaati fazla güçlük cekmiyecektir. Meselâ Kıbrıs hükümeti iktisadî siyasetini sanayileşme istikametine tevcih etse, ortada hukuki bir farklı muamele olmıyacaktır. Fakat fiilen, ziraatçi Türk nüfusu aleyhine bir durum ortaya çıkmış bulunacak, buna karşı da Anayasa mahkemesi hiçbir şey yapamıyacaktır.

Andlaşma geniş ölçüde, iyi niyet ve iki cemaat başkanları arasında işbirliği esasına dayanmaktadır. Rum Cumhurbaşkanının ve Türk Başkan yardımcısının "müştereken" kararlaştıracakları husuların sayısı hayli kabarıktır. Şimdiye kadar birbirlerine dis bilemiş ve birbirleri aleyhine türlü sözler söylemiş kimselerin devamlı olarak nasıl birlikte çalışacakları sorulmağa değer. Daha ilk adımda meselâ Kıbrıs bayrağının tesbiti işinde Başkanla muavini haç ile hilâli, kırmızı ile maviyi uzlaştırmakta güçlük çekmiyecekler midir? Bu bakımdan andlaşmanın hararetli taraftarlarından Dondon Times bile bu ucubenin ömrünün pek kısa olmasından korktuğunu saklamamaktadır. Ucube çok yaşamazsa. Adada huzursuzluk artarsa -ki ilhak istiyenlerin bunda menfaati vardır- yeni bir hal şekline ihtiyaç duyulacaktır. Bu yeni hal şekli hiç şüphe edilmesin, Adada hâkimiyeti elinde tutan çoğunluğun istediği hal şekli, yani Enosis olacaktır. İşler buraya kadar gitmese ve siyasi müesseseler bir mucize neticesi iyi işlese bile, 120 bin Türkü iktisaden ezmek ve onları İkinci sınıf vatandaş haline getirmek, her yerde çoğunlukta bulunan ve Ada iktisadiyatının kilit noktalarını elinde - tutan 400 bin Rumun hukuken elindedir. Müstemleke idaresi hiç değilse iki cemaata karsı tarafsız durmak mecburiyetindeydi. Başında Makarlos'un bulunacağı yeni Cumhuriyette bu mecburiyet kalkmaktadır.

Dışişleri ile İçişleri bütçeleri de nisbeten sönük bir alâka içinde geçip çıkacaktır.

Kıbrıs

Meçhuller kutusu

Bu haftanın başında, Lefkoşedeki Valilik binasında çalışan memurlar bir hayli yoruldular. İngiltereden gelen ve Kıbrıs uzlaşmasının metnini ihtiva eden broşürler o gün saat üçten itibaren halka dağıtılmağa başlanmıştı. Londrada imzalanan resmî metnin bedava dağıtıldığım duyan halk binaya hücum etmiş, herkes üçer beşer tane almak istemişti. Sir Hugh Foot'un memurları talepleri karşılamakta güçlük çektiler; çünkü Londradan uçakla gelen nüsha ların sayısı mahduttu. Zaten broşürlerden -veya resmi tabiriyle, beyaz kitaptan- edinenler de hiç memnun kalmadılar: Metin İngilizceydi.

Valilik binasındaki tevziat için kuyruğa girenlerin çoğunu Türkler teşkil ediyordu; zira Rumlar radyolarının başında, Atinadaki spikerin sesini dinlemekle meşguldüler. Uzlaşmanın metni, Yunan parlâmentosunda ve Yunan radyolarında tam saat üçten itibaren yayınlanmağa başlanmıştı. Halbuki, Kıbrıstaki ve Türkiyedeki Türkler, bu tarihî günde de talihin -daha doğrusu, muazzam bir beceriksizliğin, darbesini yediler.

Ankara, İstanbul ve İzmir radyoları o gün öğleden sonra, andlaşma metnim saat üçten itibaren yayınlayacaklarım bildirmişlerdi. Saat üçe gelince radyoların başına toplanan vatandaşlar âdeta bir soğuk duş altına girmiş gibi oldular. Her üç radyonun da spikerleri "Türkçe metinler hazırlanmasında bazı gecikmeler olduğu için" özür dilemekte ve andlaşmanın saat dörtte yayınlanacağını söylemekteydiler. Saat dört oldu, bu defa da, yine Özür cümlelerinden sonra, metinlerin "normal ajans bültenlerinde" yayınlanacağı bildirildi. Vatandaşlar "bu işin içinde is var" diye düşündüler. Andlaşmamn -tıpkı Yunanistanda. olduğu gibi- Büyük Millet Meclisinde İlân edileceğini uman ve hattâ müzakereler için hazırlanan milletvekilleri de aynı tereddüte kapıldılar.

Ağır aksak

Halbuki işin içinde iş yoktu ve mesele basit bir beceriksizlik hikayesiydi. Dışişleri Bakanlığı, andlaşmanın ve eklerinin nihai şekilde imzalandıkları günden beri geçen koskoca dört gün içinde, nihayet onbeş kitap sayfası tutan metinleri bir türlü Türkçeye çevirememişti. Bu dört günlük müddet insaflı kimselerin hesabına görevdi, yoksa andlaşmanın âz çok kati seklini aklığı Zürich ziyaretinden beri hemen hemen onbeş gün geçmişti. Mamafih, Ankarada kalan ikinci, üçüncü derecedeki memurlar da tercüme işini çok yavaş ve ihtiyatlı bir tempoyla yürütmekte tamamen haksız sayılamazlardı. Bakanlıkta bu işlerden an-. layan veya bu işlerde otoritesine itimat edilecek hiç kimse kalmamıştı. Zorlu, Esenbel ve Kıbrıs işindeki hukuk müşaviri Doçent Suat Bilge hâlâ Londradaydılar, bilhassa İngilizce tercüme meselelerindeki titizliğiyle tanınan Muharrem Nuri Birgi de onlarla beraberdi: nihayet Kıbrıs isiyle en yakından meşgul olanlar arasında ön safta gelen İlhan Savut da uçak kazasına kurbân gitmişti.

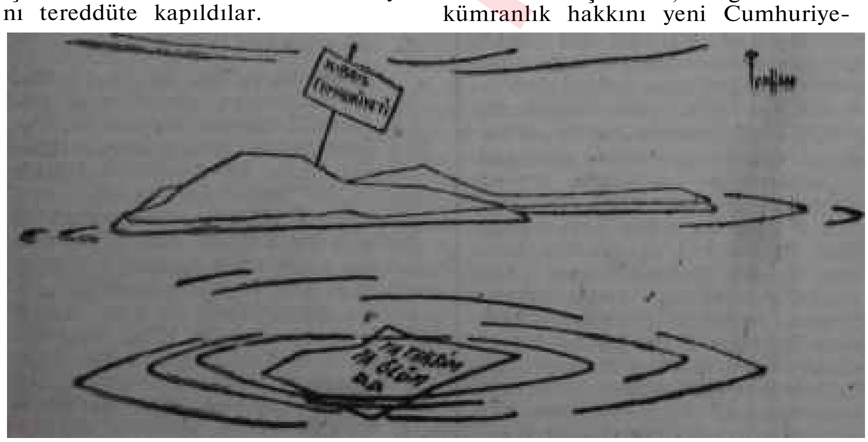
Metni Türkçeye çeviren ve kullandıkları her mühim tâbir için -dil bilgisinin noksanlığına rağmen- Dışişleri Bakan Vekili Namık Gediğin tasvibini almağa dikkat eden memurlar, tamamen yanlıştan azade bir metin çıkarmağa da pek muvaffak olamadılar. Ankara radyosu tarafından saat 19.00 ajansında, İstanbul radyosunda da tâ gece yarısına doğru yayınlanan metnin bazı maddelerini ve ibarelerini anlamak için epeyce hüner lâzımdı. Hele, andlaşmanın en mühimi maddelerinden olan bir dokuzuncu madde vardı ki, Yüksek Anayasa mahkemesinin yetkilerinin ne okluğunu anlamak "nakz" kelimesine bir mâna vermek isteyenleri enin de sonunda ingilizce metni okumağa mecbur bırakıyordu.

Anlaşma hükümlerine göre Kıbrıs Cumhuriyeti en geç 19 Şubat 1960 tarihine kadar teşekkül etmiş olacaktır. Bir yıl içinde Anayasa hazırlanacak, Rumlar Cumhurbaşkanını, Türkler Cumhurbaşkanı yardımcısını seçecekler, İngilizler hükümranlık hakkını yeni Cumhuriyete devredeceklerdir. Bunun için üç komisyonun derhal kurulması kararlaştırılmıştır. Vali Foot'un başkanlığındaki geçici bir komisyon devir teslim işleriyle uğraşacaktır. Diğer bir komisyon Londra anlaşmasını tatbike koyacak nihaî anlaşmayı hazırlayacak. Kıbrısın Commonwealth ve İngiliz para sahası içinde kalıp kalmıyacağını tâyin edecektir.. Üçüncü komisyonun vazifesi Kibrisin Anayasasını kaleme almaktır. Bu komisyona Türk ve Yunan hükümetlerinin bir temsilcisi katılmaktadır.

Kötü "bir anlaşmadan sonra, haklarının az çok korunabilmesi için Adadaki Türklerin en büyük ümidini iyi bir anayasanın hazırlanması teşkil etmektedir. Bu bakımdan Anayasa Komisyonunda yer alacak olan Türk temsilcisinin hakikaten işinin ehli, olması gerekmektedir. Dostluklara ve iç politika mülâhazalarına dayanarak bir zâtı mükâfatlandırmak için onu temsilci seçmekten vazgeçip, meselâ bir Kubalı gibi bu işlerden anlıyan birinin Anayasa Komisyonuna gönderilmesi lâzımdır.

Dulles'ın dedikleri

Pazartesi gecesinden itibaren Türkiye ve Kıbrısta, bu işlere biraz akli erenler anlaşma maddeleri üzerinde münakaşaya koyuldular. Münakaşalar kızıstıkça, anlaşmanın zayıf noktaları bariz bir şekilde ortaya çıktı. Son derecede mahdut meselelere taallûk eden veto hakkının Türk cemaatinin menfaatlerini korumaya yetmiyeceği anlaşıldı. Yunanlıların iktisadî baskısını önlemek maksadıyla -menzili maksuda erişmek için Rumların en çok güvendiği silâh budur- hiç bir tedbirin alınmaması akla durgunluk verecek bir ihmal olarak gözüktü., Muhaceret meseleleri unutulmuştu. Bırakın bütün bunları, Makarios ve tedhişçi Grivas'ın -başkumandan olacağı söylenmektedir, yeni Cumhuriyette bir vazife almasına mâni olmaya bile çalışılmamıştı! Hiç şüphe yok, anlaşma bir ucubedir. Cumhuriyetin ilânından sonra, Cumhurbaşkanı Makarios'un ve devlet adamlığından şerre kadar nasibi olmadığının yüzlerce delilini vermiş bulunan muavini Fazıl Küçükün idaresindeki Adada, 120 bin Türk, kendilerini Vali Foot devrinden daha az emniyette hissedeceklerdir. O halde şimdikinden kötü bir şeyi elde etmek için neden bu kadar acele edilmiştir? Meçhuldür. Fransanın meşhur haftalık dergisi L'Express'e inanmak lâzım gelirse işin içinde Mr. Dulles'ın parmağı vardır. Bu dergiye göre. Birleşmiş Milletler müzakerelerinden hemen sonra Patiste Chaillot sarayında yapılan NATO toplantısında Mr. Dulles , Fatin Rüştü Zorluyu bir kenara çekmiş, ona Türkiye taksimden vazgeçmezse, Amerikanın iktisadî müeyyideler tatbik etmek zorunda 'kalacağını hatırlatmıştır. İşte o hatırtatıştan beri işler hızlanmış, tâvizler büyümüştür. .

YAZISIZ

Şimdi Söz Meclisin

Kıbrıs meselesinin halli mevzuunda son fedakârlık olarak "Taksim"-in ilânından sonra. Cumhuriyet Hükümeti, son bir fedakârlık daha yaparak "Taksim"den vazgeçmiş. Kibrisin müstakil bir cumhuriyet haline getirilmesini kabul etmiştir. Bu, icra organının bileceği bir iştir. Ancak şunu da hatırda tutmak icap eder ki, B. M. M. nihaî hal şeklinin "Taksim" olacağını karara bağlamış bulunmaktadır. İlgili memleketlerle müzakerelere girişen icra organının temsilcileri. eğer devrilmek istemiyorlarsa, bu kararın hükümlerim akıldan çıkarmamak zorundadırlar. Nitekim MacMillan plânını - ki Taksim kapının kapamıyordu - reddederken Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, "Bu nihaî hal çaresini - yani Taksimi . ihtiva etmeyecek bir teklifin, bilhassa T. B. M. M. nin son kararı muvacehesinde elbette ki kabulüne imkân yoktu" diyerek, bu hakikati unutmadığını ifade etmiştir. Ama ne var ki aradan değil bir asır, bir sene bile geçmeden Hükümet Zürich'te ve Londrada, B. M. M. kararına taban tabana zıt anlaşmalar yapmaktan çekinmemiştir. Tekrar edelim ki bu, Hükümetin bileceği bir iştir. Ama son söz elbette B. M. M. ne, aşağıdaki kararı alan Büyük Meclise aittir :

"Türkiye, Kıbrıs meselesi Yunanistan tarafından ortaya çıkarıldığındanberi kendi hayati menfaatlerini ve Kıbrıstaki 180 bin Türkün hayat ve bekasını bu kadar yakından alâkadar eden bu meselede, herkesçe malûm olduğu gibi, son derece ağır başlı, mutedil ve uzlaşıcı bir siyaset takip etmiş ve sırf anlaşma zemini teşkil edeceği kanaatiyle ilk defa Yunanlılar tarafından atılan taksim fikrini büyük fedakârlıkla kabul etmişti.

Kıbrıstaki son hâdiseler de göstermektedir ki, bu vahim meselenin nihai bir hal şekline bağlanması kafi bir zaruret haline gelmiş olup bunun için de yegâne âdil, haklı, mutedil hal tarzı **olan** *taksimi vakit geçirmeden kabul etmek icap etmektedir. Adadaki iki cemaatin yekdiğerine karşı hissettikleri itimatsızlık ve düşmanlık bu cemaatlerin artık bir arada yaşamalarına ve bir idare altında işbirliği yapmalarına* imkânı *vermemektedir. Adaya sulh ve sükûnun iadesi için bu iki cemaati fiilen ve hukuken birbirlerinden ayırmak ve hususiyle İstikbal ve mukadderat bakımından derin bâr endişe içinde bulunan Türk cemaatine, hiç bir zaman ve hiç bir suretle onun yaşama hakkına ve hürriyetine kastetmiş olan Rum cemaat nin tahakkümü altında bırakılmıyacağı hususunda teminat verilmesi lâzımdır.*

Binaenaleyh Adanan sulh ve sükûn ve refahını temin ve bu meselenin'vahimleştirdiği beynelmilel münasebetlere gerekli dostluk ve anlayış havasını iade etmek için nihai bir hal şekli olarak ***ancak*** *taksimi kabul ve tatbik mevkiine koymak zaruridir".*

B.M.M. . 16 Haziran 1958

Makarios

Cübbeli bir Cumhurbaşkanı

Fırsattan istifade

Yunan hükümeti, Ankaranın durumunu takdir etmekte gecikmemiş ve açılan tâviz kapısından faydalanmak fırsatım kaçırmamıştı. Doğrusu, Karamanlis son Yunan tezi olan "istiklâl" tezinin bu kadar çabuk kabul edileceğini hiç aklına getirmemişti.

Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasında en çok emeği geçen adam, bundan elli iki yıl önce. Makedonyadaki Serez şehri yakınlarında Proti köyünde doğmuştur. Babası köy öğretmeniydi. Kalabalık ailedeki yedi kardeşin en büyüğü olan Konstantin, ilkokulu köyünde bitirdikten Sonra, babasının teşvikiyle Sereze gidip orta tahsilini tamamladı. Fakat niyeti bu kadarcıkla yetinmemek, Atinaya yerleşip hukuk tahsili yapmaktı. Gelgelelim Karamanlis ailesinin parası böyle bir işe hiç müsait değildi. Her ne pahasına olursa olsun oğlunu okutmağa azmeden köy öğretmeni, Proti ve Serezdeki zengin eşrafla temasa geçti. Atinadaki bir iki memleketlisinin de yardanıyla oğluna tahsil imkânları hazırladı.

Avukatlıktan siyasete

Konstantin Karamanlis, Atina üniversitesini bitirince memleketine dönmedi. Atinada kalıp avukatlığa başladı. Daha çok Serezlilerin dâvalarını alıyor onların Temyizdeki işlerini hallediyor ve Atinaya yolu düşen hemşehrilerine" yardım ediyordu.

1935 de, Serezlilerin ısrarlarına dayanamayıp siyasete atılan Karamanlis. o zamandan beri daima Serez mebusu olarak Yunan parlâmentolarına katılmış, hiç seçim kaybetmemiştir. Fakat, mebus secilince avukatlığı da bırakmadı. Kabiliyeti ve zekâsı sayesinde hayli para kazanıyordu. Karamanlis ailesinin büyük oğlu, kazandığı paraları Atinada harcayacak yerde hep Proti köyüne göndermiştir. Geride kalan altı kardeşin de okuyup evlenmeleri, iş güç sahibi olmaları Konstantinin en büyük tasasıydı. Kendisi Atinada hayli mütevazi bir hayat sürüyordu. Tam onbeş yıl müddetle -hatta 1946 da bakan olduktan sonra da- Atinadaki küçük otellerden birinin daracık bir odasında kaldı. Bu bekâr hayatı 1951 e kadar sürdü. O yıl, Serezin Proti köyünden Konstantin Karamanlis, Patraslı aristokrat bir ailenin kızı güzel Amelia ile evlendi.

Mamafih, evlilik hayatı Karamanlisin tevazuunu değiştirmedi. Bugün de, lüks köşklerde yaşamaktan hoşlanan diğer Yunan siyasetçilerinin aksine, Karamanlis ailesi Atinada basit bir apartman katında oturur. Yazın, sıcaklar bastırınca, Atina yakınlarındaki sayfiye evine çekilirler. Burası da, Atinadaki apartman katı gibi, kiralıktır. Yunan Başbakanı henüz mülk sahibi olamamıştır.

Madalya hikâyesi

Aynı basitliği ve sadeliği Karamanlisin konuşmalarında da sezmek mümkündür. Çocukluğunu Makedonyanın sert insanları arasında geçiren Yunan başbakanı ince s i lerden, nükteden ve cinaslı konuşmalardan hoşlanmaz. Bu bakımdan, diplomatik temaslarda da işi kısa kesip atmak temayülündedir. Mamafih, tamamen değişik bir tip olan Dışişleri Bakam Averof, başbakanın bu tarafını telâfi etmek için daima her konuşmada hazır bulunur, sert sözleri biraz daha yumuşatıp da söylemeyi oek iyi becerir. Zaten Karamanlısın yabancı dil bilgisi de uzun uzun müzakerelerde bulunacak kadar sağlam değildir. Biraz İngilizce bilir. Fransızcası da vardır ama, konuştuğu zaman kimse pek bir şey anlamaz; zayıf olan gramerine bir de Yunan telâffuzu eklenip de "ş" ler "s" olmağa başlayınca ortaya anlaşılmaz bir lisan ; çıkar. Aslına bakılırsa, Karamanlis Yunanca ko-

Kasaba Papazlığından Cumhurbaşkanlığına

«Yunanlılar ne istiyorlar? 130 bin Türkü esarete mi mahkum etmek? Türklerin kendi mukadderatlarını bizzat kendileri tâyin etmeye halıları yok mudur?"

Menderes * A. F. ye beyanatı 6 Şubat 1958

*

«Hakikat şudur ki, Makarios Osmanlı tarihinin son zamanlarında görülen ve muhtelif anasırı birbirine katan, dinî kıyafet ve kisve altında suçluluğunu gizliyerek' cezasız kalmanın yolunu bulan alelade tahrikçi papazlar cümlesindendir. Bunlar ve bilhassa Makarios hakikat, halde birer milli kahraman veya feragatle çalışan ve nefsini icabında fedaya hazır idealist vatanperverler cümlesinden değildir. O bütün cüretini dinî ve ruhani kisvesinin ve sıfatının kendisine bugün temin etmekte olduğu dokunulmazlıktan almaktadır. Makarios halkı birbirini kırmaya teşvik ederek, kıtaller ika edecek ve aynı zamanda emin olacak ki kimse onun kılına dahi dokunmayacak ve bu suretle hatta milli bir kahraman olmanın da ötesinde, dünya ölçüsünde bir şöhret yapacak."

Menderes • A. A. ya beyanat. 2 Haziran 1957

*

«Kıbrıstaki İngiliz idaresi aylardanberi Grivası arıyor. Halbuki Makarios Grivasın ta kendisidir. Grivasla bizim mukadderatımız hakkında nasıl bir masaya oturulaaıazsa onun şefi olan Makariosla evleviyetle oturulamaz."

Fazıl Küçük - 3 Nisan 1957

*

«Mr. Harriman her yerde tanınmış Amerikalı bir şahsiyettir. Böyle bir zatın Makarios gibi, bir tedhiş kuvvetinin kaatil reisini Amerikaya davet edip kanlı kanlı elini sıkmak istemesi Türkiyede hayret uyandırmıştır."

Anadolu Ajansının Nota, 18 Nisan 1957

*

«Yunanistan bu Papazı isterse baş tacı yapabilir, veya hâşâ isterse ona tapabilir de. Ancak bizce Makarios müseccel bir tedhişçiden ibarettir, ve böyle kalmaya mahkumdur.

Kanaatimizce bu Papazı serbest bırakmakla İngiltere Hükümeti, hâdiselerin de ispat ettiği gibi, isabetsiz bir harekette bulunmuştur. Bu ciheti esefle kaydetmiş bulunmaktayım. Bu yüzden efkarı umumiyemizde İngilterenin tedbirlerinin selabeti hususunda bazı tereddütler belirmiş bulunuyor."

Menderes - A. A. ya beyanat, 18 Nisan 1957

*

«Rum cemaati **bunu** (Makariosun Cumhurbaşkanı seçilmesi) İsterse yapabilirler, biz de Cumhurbaşkanı yardımcılığını elimizde bulunduracağız."

Fazıl Küçük - 15 Şubat 1959

*

«**Bu cidden büyük bir adımdır."**

Makarios - 16 Şubat 1950

*

«**Kıbrıs Türklerinin iktisadî hürriyet mücadeleleri başlıyor."**

Fazıl Küççük - 22 Şubat 1959

nustuğu zaman da kendisini takip etmek pek kolay değildir. Makedonya köylüleri gibi çok çabuk konuşur. Hatta, bundan önceki başbakan Mareşal Papagosun, Karamanlis hakkında "bu adam 'belki de kıymetli bir politikacı ama. biraz daha yavaş konuşsa da söylediklerini anlasak" dediği rivayet olunur.

Bütün Yunan politikacılarının aksine, Karamanlis merasim ve nisan düşkünü de değildir. İki yıl önce, Alman Devlet Reisi Heuss'un Yunanistanı ziyareti sırasında cereyan eden bir hadise, bugün halâ Atinalıların dilindedir. Kral Paul tarafından Alman Devlet Reisi şerefine sarayda tertiplenen kabul resmine herkes bütün nişanlarını ve madalyalarım takıp da gelmişti. Biraz sonra, Karamanlis de salona girdi. Yakasında bir tek nişan var-

Karamanlis eşiyle

Şaşırtan adam

di: Alman Liyakat Nişanı. Üstelik, bu nişanı Karamanlise daha bir iki saat önce bizzat Heuss vermişti. Saray Nâzın Başbakanın yanına yaklaşıp, münasip bir dille, bu hareketin protokol bakımından hatalı taraflarını hatırlatınca aldığı cevap şu oldu: "Doğru, hakkınız var ama, ne yapalım ki bende de takacak başka nişan yok!"

İmar hastalığı

Karamanlisi asıl meşhur eden dâva Atinanın imarı oldu. 1952 de Bayındırlık Bakanlığına getirilen enerjik adam. yıllardır kafasında kurduğu plânları tatbik, etmek fırsatını bulmuştu. Atinayı, yabancıların tabiriyle "Avrupanın en büyük köyü" olmaktan çıkarıp modern bir şehir yapacaktı. Fakat bunun için, Hazine parasını sarfetmek veya ortalığa bonolar sürmek de istemiyordu. Bütün otobüs, troleybüs ve tramvay büstlerine beş kuruş kadar bir "imar zammı" yaptı ve Atinanın güzelleştirilmesi için lüzumlu parayı bu şekilde topladı. Yeni yolların yapılmasıyla, inşaatla bizzat meşgul oluyor, kâh işçilerle' beraber oturup zeytin ekmek yiyor, kâh âni teftişler yapıp ustabaşıları azarlıyordu. Halk -hele enflâsyona götürücü yollardan gidilmedikçe- bu gibi şeylerden hoşlanıyordu.

Karamanlis kısa zamanda Yunanistanın en popüler politikacılarından biri olmuştu. Mareşal Papagostan sonra Yunan hükümetinin başına getirilecek adam arayan Kral Paul, Karamanlisten daha iyisini bulamamıştı.

Yakışıklı bir başbakan

Şimdi, Londra müzakereleri de muvaffakiyetle sona erdikten ve Zurich'te tespit edilen zemin üzerinde bir anlaşmaya varıldıktan sonra, Karamanlis yıllardanberi kendisini meşgul eden bir meseleden kurtulmuş olacak ve Yunanistanın iç işleri için daha fazla vakit bulabilecektir. Gerçi, Yunanistandaki muhalefet, daha bir müddet, Kıbrısta fazla fedakârlık yapıldığım söyleyecek ve hükümeti tenkide devam edecektir. Fakat çok geçmeden, Türkiye ve İngilterenln fedakârlıkları yanında Yunan fedakârlığının ne kadar cüzi olduğunu onlar da anlayacaklardır. Fakat Karamanlisin tam nefes alabilmesi için bu haftanın sonunu beklamek lâzım gelecektir; çünkü Yunan meclisindeki Kıbrıs, görüşmeleri ancak o

zaman sona erecek ve Karamanlis meclisten itimat reyi alacaktır.

Karamanlis için, Yunanistandaki kalkınma hareketini biraz daha hızlandırmak zamanı artık gelmiştir. Kıbrıs meselesinden dolayı bu gibi işlere pek fazla vakit ayıramıyan başbakan, şimdi, pek hoşlandığı baraj ve fabrika inşaatına kendini verebilecektir. İşler, evvelden tespit edilen plânlara göre yürütüldüğü ve finansman, usûllerinde daima hesaplı hareket edildiği için Yunanistanın iktisadi istikrarı henüz bozulmamıştır. Üstelik, halk; mütevazi ve dürüst yaşayışından dolayı Karamanlisi sevmektedir. Son yapılan seçimlerde, bilhassa kadın seçmenlerin Karamanlise rey vermeleri kimsenin gözünden kaçmamıştır. Bazı yabancı muhabirler, başbakanın son derece yakışıklı oluşunu buna sebep olarak göstermekte tereddüt etmemektedirler.

Karamanlis. Kıbrıs işindeki muvaffakiyetini, Makariosla münasebetlerinde gösterdiği maharete borçludur. Başbakan her işi Başpiskoposa bırakmamıştır ama, daima onun fikrini almayı da ihmal etmemiştir.

Son "istiklal" fikrini ilk defa ortaya atan papaz Makarios olduğunu kimse unutmamıştır. Kara cüppesi ve uzun sakalıyla en az Karamanlis kadar heybetli duran piskopos hazretleri bu haftanın sonunda Kıbrısa ayak basacaktır. Türkler de, böylece, Kıbrıs anlaşmasının neyi ve kimi getirdiğinin mücessem bir timsalini görmüş olacaklardır.

Basın- Yayın

Hoppala!

Radyo idaresinin en yüksek memurları, geçen haftanın sonunu ve bu haftanın başını dünyanın en ehemmiyetli bir işinin tahkiki ile uğraşarak geçirdiler. Komisyonlar kuruldu, dosyalar açıldı, ifadeler alındı ve meşhur "Köyün Saati" programının emektarlarından Tarık Mümtaz Göztepe adamakıllı sigaya çekildi. Tahkik Komisyonunda Basın-Yayın Umum Müdürü Halil Demircioğlunun. Umum Müdür Muavini Münir Müeyyet Bekmanın ve Ankara Radyosu Müdürü Hikmet Münir Ebcioğlunun da bulunması meseleye verilen ehemmiyetin büyüklüğünü gösteren en kuvvetli delildi. Radyoda şiddetli bir kış fırtınasının estiği ve her şeyin altüst olduğu aşikârdı; ama mesele aslında, Metinomani'nin -tâbir halen İzmir Cezaevinde yatan Tarık Halulunundur- savcılardan radyoculara da sirayet etmesinden ibarettir.

Radyo İdarecilerini dehşete, bir kısım dinleyicileri ise hayretlerin en büyüğüne düşüren hâdise, geçen haftanın sonunda Cuma aksamı cereyan etti. Saat 17de Ankara Radyosu akşam yayınlarına başlamıştı; spiker programı okuduktan sonra bağlama sesleri duyulmuş ve nihayet sıra meşhur "Köyün Saati"'konuşmasına gelmişti. Böyle bir sürprize hiç hazırlıklı olmıyan dinleyiciler hayretle irkdidiler ve bir müddet kulaklarına inanamadılar. Zira Radyo -su AKİS'-in ilânlarını parası karşılığında okumayı bile bir türlü kabul etmiyen Ankara Radyosu- şunları söylüyordu-

"Bu günlerde duaya ve teşekküre benzer bir takım» yazılar yazmakta olan muhalefet gazeteleri ve bunların arasında parmakla gösterilen ve

Metin Toker

Tabu!

C. H. P. Genel Başkanı Sayın İnönünün -en yakını ve damadı bulunan adı gibi metin bir kalemin sahibi Metin Tokerin çıkarmakta olduğu AKİS dergisi bu mucizenin sırrına hepimizden evvel parmağını basmış ve Menderesin bu ölüm ve felâket yolculuğuna çıkmadan evvel Eyüp Sultan Hazretlerinin türbesine giderek kurban kestiğini ve dualar ettiğini haber vermiştir".

İşte Radyo idarecilerini çileden çıkaran konuşma buydu. Onların bilinen zihniyetine göre, AKİS'in ve hela Metin Tokerin isminin Radyoda bu şekilde geçmesi havsalaya sığmaz bir işti! "Parmakla gösterilen dergi AKİS", "Adı gibi metin bir kaleme sahip olan Metin Toker"... Yooo, işte bu olamazdı! Ankara Radyosunda buna müsaade edilemezdi! Ama kim ne derse desin, olan olmuş ve yukarıdaki sözler Radyoyla yayınlanmıştı. Şu halde, derhal harekete geçip bunun müsebbibini yakalamak, münasip bir şekilde tecziyesi cihetine gitmek ve böylece Radyonun "namus"unu temizlemek lâzımdı. Radyo idarecilerini seferber eden ve ahret sualleri soran komisyonların kurulmasına sebep olan hâdise bundan ibaretti ve kabağın eninde sonunda konuşmayı hazırlıyan emektar Tarık Mümtaz Göztepenin başında patlıyacağı muhakkaktı. Meselenin bir de ibret verici tarafı yardı! Başbakanın geçirdiği uçak kazası gibi bütün Milletin alâkasını toplıyan bir hâdise vesilesiyle dahi olsa bazı isimler -meselâ İnönü, Metin Toker ve AKİS- Radyo idaresi tarafından âdeta bir tabu telâkki idiliyor ve bunların konuşmalarda geçmesi hoş karşılanmıyordu. Eğer hâlâ Radyoların ıslâhı hakkında ümitli olan safdiller varsa, fikirlerini bir an önce tashih etmekle isabetli bir iş yapmış olacaklardır.

Yaman Bir Kalem

Arşimet, "Bana bir İstinat noktası veriniz, dünyayı kaldırayım" diyen adaradır. Napoleon, "Bana bir adanın tek kelimesini veriniz, onu idama mahkûm edeyim" sözüyle hatırlanır. Zaferin sevimli başyazarı Burhan Belge için ise formül galiba "Bana en acıklı hâdiseyi veriniz, iki kalem darbesiyle onu en gülünç hale sokayım" olacak.

İşte üstadın. Başbakanın vefat eden Hususi Kalem Müdürü iyi insan Muzaffer Ersünün hazin akıbeti karşısında kaleme aldığı inci:

"O da ötekiler gibi, göklerin kucağında olarak teslimi ruh etti. Allahım, bu ruhun üzerinden gufranını eksiltme! Biz Türkler, daha Vatanımızı dilediğimiz şeref zirvesine çıkaramadık. Muzaffer gibi vazife uğranda can vermeye yazılmışlara, daha ihtiyacımız var. Onların da sayısını, çoğalt, azaltma!"

İSTİBDATTAN DEMOKRASİYE

1908

Meşrutiyet ilânını takip eden heyecanlı sevinç hadiseleri yanında türlü taşkınlıklar devam ederken umumi hatlarıyla muvaffakiyet ve güven intibaı kendini gösteriyordu. En ehemmiyetli başarı Batı Rumelide üç vilâyet umumi müfettişliğinin tasfiyesi olmuştur, ittihat ve Terakki Cemiyetinin kısa zamanda Rumelide ihtilâl doyurabilmesinin başlıca sebebi olan Batı Rumelideki müfettişlik teşkilâtı meşrutiyetin ilânı ile kendiliğinden kaybolmuştu. Rusya ve İngiltere hükümdarları arasındaki Reval mülakatından sonra tesis edilmiş olan üç vilâyet müfettişliği nasıl kurulmuştu, bu kuruluşa esas olan milletlerarası muhabere ve muhavereler nelerdi, bunları bilecek muhitte değildik. Yabancı kuruluşun kalkıp kaybolmasının da muamelesini bilmiyorduk. Hatırladığım şudur: Selanik, Manastır ve Kosva vilâyetlerinde kurulmuş olan sözde Osmanlı müfettişliği gerçekte Batı Rumelinin milletlerarası bir idareye tabi tutulmasıydı. Rusya ve Avusturya "ajan sivil"leri bizim umumî müfettiş ile beraber idare ediyorlar ve bir İtalyan generali Jandarma teşkilâtını, tensip ederken, memleket' asayişini ve çetelere karşı takibatı kontrol ediyordu. Ayrıca bir malî komisyon bu üç vilâyette devletin malî işlerini yürütüyordu. Her manâsı ile milletlerarası, müşterek bir idare kurulmuştu. Meşrutiyet ilâm ile bu. idare kalkmış, üç vilâyet, öteki vilâyetlerimiz gibi kayıtsız şartsız Osmanlı devletinin idaresine geçmişti. Bu netice Meşrutiyet inkılâbının ilk semeresi ve tek başarısı olsa da her zahmete ve her fedakârlığa değecek kıymette idi. Birden bütün hayaller muvaffakiyet heyecanı ile genişledi ve istikbalin daha parlak olacağı intibaı kuvvetlendi. Gene müspet başarılardan sayılabilecek bir olay olmak üzere, o zamana kadar can düşmanları olan komita reisleri Türk şehirlerine inmişler, kendilerini takip etmiş olan subaylar ve idare amirleriyle dostluk ve beraberlik akitleri yapmışlardı. Edirnede bu arada asker sivil bir karma heyet Bulgaristana bir ziyaret yapmış ve gidenler dostluk nutukları söylemişlerdi. Bu sene günden güne ve haftadan haftaya olaylar pek sık ve pek kesif geçiyor ve değişiyordu.

"Bu iyi günlerin ne kadar sonrasında olduğunu günü ile söyliyemiyeceğim ama emniyetle hatırladığımı zannederim ki 1908 senesinde; Avusturya - Macaristan İmparatorluğu Bosna ve Hersek eyaletlerini İmparatorluğa ilhak etmiş ve Bulgaristan istiklâl beyan ederek Frene bütün Bulgarların carı olduğunu, ilân etmişti. Bosna-Hersek 1878 de Avusturya tarafından işgal edilmiş, o zamandan beri, sözde geçici olarak onun idaresinde kalmıştı. Bulgaristan ise prenslik olarak, yani nazarî şekilde Padişahın tabiyetinde, kendisini ve Doğu Rumeliyi idare etmekteydi. Gerçekte Bosna-Hersek Avusturyanın fiili olarak kesin hakimiyetinde ve Bulgaristan da diğer Balkan devletleri gibi her sahada tam istiklâl ile yaşayan bir devlet halindeydi. Bu devletler 1908 senesinde vaziyetlerini enternasyonal hukuk bakımından kesin bir şekle bağlamak ihtiyacını duymuşlardı. Meşrutiyet ilânı ile halk idaresinin kurulması ve halkın her sahada bütün haklarını bilerek savunacak hale gelmesi ve ehemmiyetli bir nokta olarak bu inkılâbın Türkiyeye geniş bir itibar sağlaması, avusturyayı ve Bulgaristanı hukuki vaziyetlerini sağlama bağlamak tedbirine sevketmişti. İki milletin bu. hareketleri memlekette bastan başa bir kaynama ve köpürme meydana getirdi. Sanki elimizdeki iki vilâyet gasbedilmiş ve yurdumuzun bir bölgesi ayrılıp, Bulgaristan namıyla bir parçalanma olmuş gibi umumi " ir hiddet hasıl olmuştu. Vatanseverler fırsat bekleyen düşmanlar tarafından suratlarına vurulmuş bir şamarın acısını duyuyorlardı. Bütün idarenin bağları kendi başına işler bir dağınık durumda iken, herkes yalnız karsı tedbir yani silâhlı bir hareketle saldırmayı reddetmek düşüncesindeydi. Hürriyet şenlikleri, protesto mitingleri ve nutuklarına çevrildi. İstanbulda ve memlekette hiddet gösterileri yapılırken Rumeli ordularında harp vaziyetleri, ön plânda, hazırlanmağa başlamıştı. Avusturya ve Bulgaristan ile muhtemel bir harbin türlü şekilleri hesao ye tertip ediliyordu. Dikkatimizi çeken nokta şuydu: İstanbulda hükümet eden eski vezirler, milletin tabii gösterileriyle desteklenerek, sakin ve mütevekkil bir halde vaziyeti idare ediyorlar ve Selânikte bulunan İttihat ve Terakki umum merkezi onları kontrol ediyordu.

"Bugünlerde İkinci Orduya kumandan tâyin edilmiş olan Nâzım Paşa vazifesi başına gelmişti. Nâzım'Paşa istibdat devrinde siyasî ithamlardan dolayı tardedilerek sürgün edilmiş ve Meşrutiyetle hürriyete kavuşmuştu. Siyaset mağduru ve şöhretli bir asker olarak yeni devirde vazife alması tabii idi. Bununla beraber vazife başına gelmesinin gecikmesi,' kendisinin askeri rütbesi nin iadesi ve vaziyetinin tamiri için haklı merasimin yapılmasında israr etmesinden ileri geldiğini öğrenmiştik. Nihayet Nâzım Paşa Edirneye geldi ve ordusunun kumandasını üzerine aldı. Ordu erkânıharbiye reisi olarak getirdiği Hasan Rıza Paşa bizim erkânıharp sınıflarında hocamız, devrin vükelâsından birinin damadı, iktidarı umumiyetle teslim edilen parlak bir subaydı. Nâzım Paşa ihtilâl hareketleri içinde dağmık ve az çok inzibatı bozulmuş olan İkinci Orduda süratle disiplin kurdu. Hasan Rıza Paşanın canlandırdığı ordu idaresinde geniş bir faaliyet başladı. Zaten Bosna-Hersek ve Bulgaristan olayları ile endişeli bulunan bütün vatansever ordu unsurları intizam ve vukuf, içinde acılan çalışma devrini bütün kuvvetleriyle desteklediler. .

"Nâzım Paşanın o zamana kadar görülen kumandanlardan farklı, otoriter ve laubali davranışları arasında hususî bir idare tarzı vardı. Evi, akşamları, genç ve yaşlı meslek dostlarına açıktı.. Edirnede bekâr bulunduğu için akşamları, masasının başında, herkesin gözü önünde hem aperitifini alır, hem kâğıtlarını havale eder, hem de erkânıharbiyesine hususî telkinlerini yazar, kumandanlarıyla görüşürdü. Ertesi günü ordugâhın bir köşesinde yapılan manevra meydanında bütün maiyetiyle hazır bulunur, askerî hareketleri takip ederdi. O zaman kaç yaşında olduğunu tahmin edemem. Ancak biz genç hayalimizde bütün istibdat devri generalleri ve devlet adamlarını vakti geçmiş, pek yaşlı insanlar zannederdik. Hayat faaliyeti işareti olarak ifrat ile beslenmenin arızları ile Sultan Hamit ricali ekseriyetle çok yıpranmış görünürlerdi. Bugünkü tahminlerime göre çoğunun 60 yaşında bile olmadıklarım zannediyorum. Nâzım Paşa felâket ve sürgün zamanının eziyetlerine rağmen ak pak olduğu halde, dinç ve canlı idi. O devirde otomobil olmadığı için asker arasında ve manevralarda, at sırtında hareketleri takip ederdi. Kendisinden daha genç olan eski generallerde bu dermanı görmediğimizden Nâzım Paşanın hali bizim üzerimizde çok iyi tesir yapardı. Soğuk ve yağışlı havalarda manevradan dönen her sınıf askerin yol kolunda selâmlarını kabul eder, böylece, ordu kumandanı olarak yorgun kıtaları teftiş etmiş olur, onların ruhlarına güven ve kuvvet aşılamasını bilirdi. Bunlar bir askeri âmirin her zaman iyi ve ümit verici vasıfları sayılır. Kumandan olarak bu asrın bilgi ve kültür seviyesini henüz kimsede, Nâzım Paşada da göremiyorduk. Bu ilim belki erkânıharp reisi Hasan Rıza Paşada olacaktı, fakat o da kumandan olmadığı için kıtaların talimleri ve manevralarında, asıl kumandanın yanında, tabiatıyla sessiz bir durumdaydı. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bir ordu kumandanının ilim ve kültür sahibi âmir alarak vazifesinin ne olduğunu biz yüzbaşılar da, o zaman tabiatı ile kavramış değildik. Biz bu vazifeleri seneler ve seneler sonra öğrenebilmiştik. Bu kayıtlar altında Nâzım Paşanın ordu kumandanlığı devri bizi bahtiyar etmişti.

"Ben bu esnada topçu bölüğünden ayrılmıştım. Be-

HADİSELERİ

İsmet İNÖNÜ

ni Edirnedeki süvari fırkasına erkânıharbiyesine memur etmişlerdi. Bu süvari fırkası kuvvetli, bir birlik idi. Bir saat fince İstanbuldan gelmiş olan Hamidiye süvari alaylarıyla her süvari fırkasından daha toplu ve gösterişli olmuştu. Fırka kumandanı, bana rütbemin ve haddimin üstünde bir teveccüh gösteriyor, üç dört süvari livasının kıtaları ve Doğu Trakyâya, hudutlara dağılmış bütün birlikleri arasında serbest çalışmamı destekliyordu. Edirneden sabahleyin kalkar', at sırtında Kırklareline peşe ile giderdim. 60"kilometrslik bir yolculuğu 7-8 saatte kolaylıkla yaptıktan sonra, oradaki liva ve alay kumandânlarıyla görülecek işlerimizi görüşür, süvari alaylarının bütün subayları ile derslerimizi ve muhtemel vazifeleri gözden geçirirdik. İdeal ve bahtiyar bir askeri meslek hayatı yaşıyordum.

"Süvari erkânıharpliğim zamanında tümene Aziz Paşa isminde bir Mısırlı Prens memur edilmişti. Pek genç yaşta general olmuş, Avusturya veya Prusya ordularının birinde bir müddet teğmenlik, etmiş bir asker olarak iddialı bir hali vardı. Bizim alışmadığımız ölçüde zenginlik imkânları içinde yaşıyor. Edirnenin en büyük evini mümkün olduğu kadar süslü ve gösterişli döşeyerek, büyüklü küçüklü ordu subaylarını kabul ediyordu. Ordu kumandanının pek yakım idi. Süvari fırkasına memur edilmiş olan Prensin vazifesinin ne olduğunu kimse bilmiyordu. Zavallı, fırka kumandanı gün görmüş Akil Paşa, Prensin bir alay veya livada aklına esen tedbir veya talimi Şehzade edasıyla emrettiğini veya tatbika koyduğunu, kendisine haber verdikleri zaman, aklı başından giderdi. O devirden hatırımda kalmış olan sözlerden birisi şudur: "Davul benim boynumda, çomak başkasının elinde" derlerdi. Bir âmirin kendi üstündeki selâhiyeti başkasının dilediği gibi kullanmasını anlatmak için söylenirdi. Prens Aziz Paşayla, ben, fırka erkânıharbi, az zamanda çatıştık. Prens askerlik heveslerini tatmin ederken seferberliklerine dair emirler vermeğe başlamış ve kıta kumandanlarından tümene seferberlik talimatlarının değişip değişmediği sualleri sorulmağa başlanmıştı. Fırka kumandam beni Prensle görüşmeğe ve kendi hareketleriyle, fırka emirleri arasındaki uyuşmazlığı münasip surette izah etmeğe memur etti. Prensle konuştum. Fırkanın seferberlik tertiplerinin bozulmamasını ve değiştirilmemeşini fırka kumandanının rica ettiğini, mümkün olduğu kadar batmiyacak bir ifade tarzında, anlatmağa çalıştım. Azız Paşa, bilmediği bir dille kendisine anlatılan askeri ihtiyaçları dinlerken hem sararmış, hem kızgın bir hal almıştı. Sözüm bittikten sonra ordu kumandanı ile görüşüp, vaziyeti bildireceğini ve ordudan fırkaya lâzım olan emirlerin verileceğini cevap olarak bana söyledi. Akşam üzeri, çok zaman olduğu gibi, Nâzım Paşanın evine "beni de çağırmışlardı. Önce Hasan Rıza Paşa benden malûmat aldı ve bize hak verdi. Sonra Nâzım Paşa, büro ve yemek sofrası vazifesini gören masasında beni karşısına oturtarak, süvari fırkasının hikâyelerini dinledi. Alicenap bir tavır ile ehemmiyetli bir mesele olmadığı kanaatine vararak; Hasan Rıza Paşanın işlere düzen vereceğini bildirdi. Bu vakadan sonra Prensle münasebetlerimiz daha ciddi, yani Prens tarafından tümen erkânınarbiyesine karşı daha dikkatli olmuştu. Nâzım Paşanın ordu kumandanlığı zamanı esef verici siyasi olaylarla sona ermiştir.

"Bu esnada İstanbulda çatışmalar ve cemiyetle ihtilâflar herkesin gözüne batacak kadar parlamıştı. Hükümet ile cemiyet arasında anlaşmazlık ilerlemiş ve büyümüştü. Bosna - Hersek ve Bulgaristan olayları sükûnete ve bir anlaşmaya doğru ilerledikçe, iç ihtilâf artıyordu. Bu esnada Nâzım Paşa İstanbul a gitmişti. Az bir müddet sonra Sadrazam Harbiye Nazırını değiştirmiş ve onun yerine Nâzım Paşanın getirileceği söylenmeğe başlanmıştı. Olay esasında tabii bir şeydi. Ancak o sırada bir Harbiye Nazırının gidip, Nâzım Paşanın onun yerine gelmesi siyaset cereyanları içinde hususi bir kıyafet almıştı. Nâzım Paşanın bu mevkie tabii bir değişme ve seçilme hâdisesi gibi değil, İkinci Ordudaki başarısı ve İkinci Ordu subaylarının desteği neticesi getirilmiş olduğu manzarası verilmişti. Cemiyet vakayı böyle yorumladı ve Edirnedeki teşkilâtından, ordunun bir Harbiye Nazırının değişmesinde vaziyet almasının varit olmadığının tashih ve ilân edilmesini istedi: Ordu karıştı, Cemiyet kulüpleri ve Askeri Kulüp harekete geçtiler. Nâzım Paşaya ordunun mevkiye gelip gitmesinde ve Kendisinin tâyininde hiç bir talebi ve iltizamı olmadıkı telgrafla bildirildi. Ordunun yemden böyle bir siyasi harekete karışmış ve karıştırılmış olmasını hâlâ esefler ve üzüntülerle hatırlarım. Zannediyorum ki Harbiye nezaretinde, Cemiyetle çalışan Sadrazamın arzu ettiği değişiklik olmamıştı. Nâzım Paşa tekrar ikinci Orduya gelmedi. Onun yerine Salih Paşa ordu kumandanı olarak tâyin edildi. Bu zat da istibdat devrinin mağdurlarından ve sürgünlerinden idi'. İnkılâp üzerine vazifeye başlamıştı.

"Salih Paşanın zamanı İkinci Ordunun hayatında daha sakin bir hususi devir açmıştır. Gösterişli manzaralar kalmamıştı. Fakat, akşamcılık hayatı içinde bir dereceye kadar külfetsiz çalışmalar ve teşebbüsler yerine daha ciddi gündüz gayretleri yer almıştı. Hudut gerginlikleri devam ettiği için umumi uyanıklık baki idi. Kıtalarda ve Askerî Kulüpte akşam dersleri' veriliyor ve muhtemel muharebe safhaları, her rütbeden subaylara anlatılıyordu. En mühim mesele İştanbuldaki siyasi çatışmaların fena tesirlerine ordunun tutulmasını önlemekti. İstânbulda vaziyete hâkim olmak ihtiyâcı hissolunmuş ve Üçüncü ordudan seçme kıtalar gönderilmişti. Bu seçme kıtalar Batı Rumelide teşkil edilmiş ve komita takiplerinde ün almış avcı taburlarıydı. Subayları fedakâr insanlar ve o zaman başlıca muharebe tecrübesi sahası olan Makedonyada askerî takiplerde tanınmış unsurlardı. Umumi kanaat o idi ki, İstânbulda inkılâp aleyhine herhangi bir taşkınlık artık olamazdı.

"Hatırlamak lâzımdır ki bu esnada İkinci Abdül Hamit sarayında ve muhafızları arasındaydı ve Hâlife İstânbulda ve Anadoluda itibarından zerre kaybetmemiş olarak hüküm sürmekteydi. Gene bu esnada Mebusan Meclisi seçilmiş, mebuslar her vilâyetten büyük merasimle uğurlanarak, İstânbulda vazifeye gelmişlerdi. O zaman Ayasofya civarında bulunan bir büyük ve eski adliye binasında mebuslar toplanmış, Meclis açılmıştı. Ayan Meclisi kurulmuştu. Millet işleri hepimizin hasretli gözleri önünde açıktan konuşuluyor ve hükümette bulunan vezirler Meclis murakabesi altında vazife görüyorlardı. Manzara alışılmamış bir fevkalâdelik içinde ümitlerle doluydu. Mebusların İstanbuldaki hayatları alabildiğine serbest gazetelerin ciddi ve mizahi sütunlarını dolduruyordu. Sarayla mebuslar arasındâ az zamanda resmî ve kibar temaslar kuruldu. Hükümdar mebusları takım takım yemeğe davet ediyordu. Anadolu ve Rumeli mebuslarının halifeye karşı sadakatle, hürmetle bezenmiş olan münasebetleri Hükümdarın hoşuna gidiyor, iltifatlarını ve iyi niyetlerini gösteren kısa sözlerini, gazeteler basıyorlardı. Bu perde arkasında, İstânbulda feci vakalar hazırlanmış ve bunlar patladığı saman memleketi karanlık ve felâket istilâ etmiştir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Bütçe

Hünerbazlıklar

Gecen haftanın sonunda Cuma günü saat 21'de B. M. M. den ayrılırken bazı kıdemli gazeteciler, İsmail Rüştü Aksalın yaptığı bütçe tenkidiyle. Ekrem Alicanın rekorunu kırdığı noktasında müttefik bulunuyorlardı. Bütçe müzakerelerinin gedikli takipçileri olan Maliye Bakanlığının yüksek memurları da ayni kanaatteydiler: İsmail Rüştü Aksal, gelmiş geçmiş yılların en güzel konuşmasını yapmıştı. Gece Anadolu Kulübünde müzakerelerin yorgunluğunu çıkaran D. P. milletvekilleri de bu sözleri tekrarladılar. Bütün bunlar, iki gün sonra Aksala cevap veren Maliye Bakanının, Aksalın konuşmasını niçin "elemle" dinlediğini ve edasını niçin "nahoş" "bulduğunu izah etmektedir.

Aksalın konuşmasının Maliye Bakanlığı yüksek memurlarını bilhassa hayran bırakan nokta, C. H. P. sözcüsünün D. P. ye mahsus çok ustalıklı muhasebe oyunları sayesinde gizlenmesine çalışılan rakamları ortaya sermekte gösterdiği büyük maharet oldu. Bu maharet» D. P. sözcüsü şair ruhlu Samet Ağaoğlunu bile şaşırttı ve ona "Arkadaş! Karanlık rakam kullanıyorsun, aydınlık rakam kullan" dedirtti. .

Hakikaten âmme sektörünün iç ve dış borçları, Merkez Bankasına olan borçlanmaları, sekiz yıldır elde edilen dış imkânların ne miktara ulaştığı hakkında şimdiye kadar hiç kimse ciddi bir şey bilmiyordu. Bu sis perdesini yırtmak şerefi Aksala nasip oldu. Meselâ Aksal, Hazine ileltktisadî Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseselerin Merkez Bankasına olan borçları yekûnunun 1958 Temmuzunun başında 5 milyar liraya yaklaştığını delilleriyle ortaya koydu. Ama bunu yapabilmek için âmme sektörünün 670 milyon liralık borcunun "ticari senetler" başlığı altında gizlendiğini, "tahvil üzerine avans" kaleminde 359 milyon lira Devlet borcunun yattığını bilmek lâzımdı.

Yekûn Devlet borçları için de durum ayni İdi. Resmî muhasebeye göre. âmme borçları 31 Aralık 1958 tarihinde 3 milyar 559 milyon liradan ibâretti. Ama bu nisbeten aydınlık rakamın gerisinde 9 milyar liraya yakın Devlet borcu gizlenmekteydi! İşte Aksal, bir, "Dedektif Nik" sabriyle uğraşmış, bu nevi şahsına münhasır muhasebenin esrarına çözmeğe muvaffak olmuştu. Bir defa Devlet borcunun tarifi çok dar tutuluyordu. Bu dar sahada bile bâzı borçlar, borç sayılmamıştı. Meselâ Toprak Mahsulleri Ofisinin Merkez Bankasından aldığı, 1958 yılı sonunda 1 milyar 144 milyon lirayı bulan borç başka bir hesaba nakledildiği için borç sayılmamıştı. Keza Merkez Bankasının Hazineye açtığı avanslar -Kasım 1958 sonunda 649 milyon liraya baliğ olmuştu, borç sıfatına lâyık görülmemişti. Dış borçlara gelince, borçları lüzumsuz yere yükseltmemek için 1 dolar = 280 kuruş hesabından vazgeçilmemişti. İşte bu ince muhasebe sayesinde, aslında 8 milyar 341 milyon lira olan dar mânadaki Devlet borçları, 3 milyar 559 milyona irca edilebilmişti. Kaldı ki İktisadi Devlet Teşekküllerinin ve benzeri müesseselerin Hazine kefaletini haiz olmıyan borçları da bal gibi devletin borcudur ve devlet borcu olarak gösterilmesi lâzımdır. Meselâ Amortisman ve Kredi Sandığından çekilen 843 milyon lira ve "ticari senetler reeskontu" ve "tahvil üzerine avans" , usulleriyle Merkez Bankasına borçlanılan 1 milyar 30 milyon lira, iktisadî bakımdan devletin borcu dedeğildir de nedir? Buna bir de âmme sektörünün dış borçlarım eklemek gerekmektedir. Son dış yardım anlaşması dolayısiyle Türkiyeye gelen Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı mütehassıslarının raporları sayesinde bu borçların miktarını da -ki Cumhuriyet Hükümetinin resmi kayıtlarına dayanmaktadır, öğrenmek mümkün olmuştur. Bu borçlar 1 Temmuz 1958 de 621 milyon dolara erişmekteydi. Borçlara bu da eklenilince yekûn 11 milyar 966 milyon liraya erişmektedir.,.

Borçlar üzerindeki esrar perdesini kaldıran bu son derece açık hesap karşısında Maliye Bakanının ne söyliyeceğini, doğrusu herkes merakla bekliyordu. Ama Polatkanın cevabı, bu "perdelemeler, rakamları suni tasnife tabi tutmak, dünya tarihinde görülmemiş hünerbazlıklar" sizin zamanınızda -Polatkan herhalde harb yıllarındaki Ağralı devrini kasdetmektedir- yapılıyordudan ibaret kaldı. Hiç bir hakikat B. M. M. den ve milletten gizlenmiyordu. Bütün hakikatler "bir kitap kadar verilen" Bütçe gerekçesinde mevcuttu! Ne var ki, Maliye Bakanlığı sırasında, 1938 - 1949 yıllarının mali ve iktisadi durumunu açıkça ortaya seren mükemmel bir bütçe gerekçesi hazırlıyan Aksal, kitap kalınlığındaki Bütçe gerekçesinde hakikî borç miktarlarını aramış bulamamış ve uzun araştırmalardan sonra Gerekçenin söylemediği hakikatleri keşfetmişti. Maliye Bakanından cevap bekliyordu. Gelgelelim Maliye Bakanının cevabı, meydan nutukları üslûbu ile eski defterleri karıştırmaktan öteye gidemedi.

Dr. Suphi Baykara

Dosya koltukta...

"Nura çıkınız, nura!"

Merakla beklenen diğer bir mesele de Maliye Bakanının, ecnebi mütehassısların raporlarım tahrif ederek okuduğu hakkında Aksal tarafından ortaya atılan İddiaya nasıl cevap vereceği idi. Maliye Bakanı iktisadi ve malî politikanın isabetini ve muvaffakiyetini belirtmek için B. M. M. nin 21 Ağustos 1958 deki fevkalâde toplantısında Avrupa. İktisadi İşbirliği Teşkilâtı mütehassıslarının raporlarından parçalar okumuş ve muhalefete dönerek: "Bunları yazan mütehassısları maksatlı, cahil diye beğenmiyorlarsa, buna bir diyeceğim yok. Bunu açıkça söylesinler, cihan duysun. Bu misyonlar tetkiklerini yapıyorlar, okuduğum mütalâaları yazıyorlar. Sonra arkadaşlar çıkıyor buraya, rahmetli Recep Pekerin bir takım tabirleri vardı, karamsar, kötümser diye, onun kullandığı bu kelimelerle öyle bir tasvire girişiyorlar ki, zannedersiniz muzlim bir memleket, zulmette bir vatan. 'Arkadaşlar biraz nura çıkınız nura!" diye azarlamıştı.

İsmail Rüştü, bilâhare bu raporları okumak fırsatını bulmuş, mütehassısların C. H. P. nin yıllardır bıkmadan söylediği tenkidleri tekrarladığını görerek, nura çıkmıştı. Raporun netice kısmında "memleketin enfrastrüktürünü geliştirmek ve sınaî istihsal kapasitesini arttırmak hususunda son yıllarda kaydedilen dikkate şayan terakkilere rağmen, halen Türkiye devamlı enflâsyonun fiyat strüktürü ve İstihsal üzerinde olduğu kadar, tediye muvazenesi üzerinde de felâketengiz in'ikaslar yapacak bir noktasında bulunmaktadır. Bu durum, bütün ekonomiyi altüst edecek ve yeni terakkileri baltalıyacak bir tehlike arzetmektedir" demektedir. Raporun diğer bir kısmında da biriken dış borçlara temas edilmekte ve "ticari krediler

Zeyyad Mandalinci
"İstatistik mi dediniz ?"

sahasında yıllardan beri ödeme vecibelerini yerine getirememesi yüzünden halen Türkiye, makine ve teçhizat ithalâtı için dahi, milletlerarası ticaret âleminde mutad olan bütün kredi kolaylıklârından mahrum bir halde bulunmaktadır. Bugün ithalâtçıların alelade maddeler için bile,. ecnebi bir banka kefil olmadan veya muhtemel rizikoları karşılamak maksadiyle yüksek bir fiyat kabul etmeden mal getirememekte" olduğu belirtilmektedir. , Demek ki ecnebi mütehassısların raporu, Maliye Bakanının göstermek istediği gibi bir methiye değil, içinde bulunduğumuz iktisadî durumun. Aksalın sözlerinden daha az acı olmıyan bir dille tenkidinden ibaretti. Böylece "nura kavuşan" Aksalın "Bunları yazan- mütehassısları maksatlı, cahil diye beğenmiyorsa, buna bir diyeceğimiz yok. Bunu açıkça söylesin de cihan duysun" diyerek Polatkanın kendi, cümlesini iade etmemesi, imkânsızdı. Aksal bu arada "küçük bir zuhul'ü de tashihi ihmal etmedi. Mütehassıs raporlarından medih cümleleri derleyen Polatkan, mütehassıslara malederek bir cümle okumuştu. Halbuki bu cümle mütehassıs raporunda değjl. Türk Hükümetinin Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına sunduğu muhtırada mevcuttu. Polatkan büyük bir dalgınlık eseri olarak, iki raporu birbirine karıştırmıştı.

Doğrusu Aksalın ithamları çok ağırdı. Pölatkanın bu hususta mutlaka birşeyler söylemesi, kendini müdafaa etmesi lâzımdı. Ama C. H. P. iktidarının "hünerbazlık"larını sayıp dökmekten usanmıyan Polatkan her nedense, bu meseleye dokunmam ayı tercih etti. Anlaşılan C. H. P. iktidarıma bilançosunda bu **cins bir** hünerbazlık mevcut **değildi.**

Kalkınma İddiaları

İsmail Rüştü Aksalın bütçe konuşmasının en büyük hususiyeti, "tarihin hiç bir devrinde görülmemiş kalkınma" İddialarına cepheden taarrûza geçmesi oldu. Aksal, 1 milyar 700 milyon dolarlık dış imkân elde edilmesine rağmen, Türkiyenin çok az yatırım yapan bir memleket olduğunu ortaya koydu. "Söyle kalkınıyoruz, böyle kalkınıyoruz" iddi-

Bütçe Taarruzu

Doğan AVCIOĞLU

Bu senekl bütçe müzakerelerini, eskilerinden ayıran en büyük hususiyet C.H.P. nin taarruz inisiyatifini elinde bulundurması oldu. Geçen yıl Meclise bir sürü kaliteli adam sokulmasına ye secim neticelerinin , verdiği itimada nağmen, C. H. P., bütçe müzakereleri sırasinda müdafaada kalmıştı. En kabiliyetli C. H. P. nıilletvekilleri, "1950 de harabe halinde bir vatan teslim aldık" diyenlere karşı, beyhude yere geçmiş 27 yılın muhasebesini yapmaya çalışmışlardı. İktisadi duruman tam Ur çıkmaza girmesine rağmen, İktidarın başı geçen yıl, "Evet, sıkıntı vardır; ama refah ve kalkınma da vardır" tezini az çok muvaffakiyetle savunabiliyordu. Hattâ 170 küsur C. H. P. milletvekiline "İstediğinizi söyleyin, fakat sükûnetle" diye hitap ederek parlâmento usûlleri hakkında nasihatler verebiliyordu. Haklı bir dâvanın temsilcileri olduklarına inanan C. EL P. milletvekilleri, parlâmento mücadelesinin bu cilvesi karşısında inisiyatifi ellerinden kaçırmışlardı. Buna içtüzük tatbikatının yarattığı huzursuzluk da eklenince, müzakereler C. H. P, nin hiç te lehine olmıyan lüzumsuz bir sinirlilik içinde geçmişti.

Bu yıl roller değişmiş, sinirlenme sırası B. M. M. de 400 küsur koltuğa sahip bulunan İktidar partisine gelmiştir. C. H. P., geçen yılın lüzumsuz ve faydasız sinirliliğinden tamamiyle kurtulamanıakla beraber, kendinden emindir ve taarruzdadır.

Taarruz Bütçe sözcüsü İsmail Rüştü Aksalın iki-koldan hücumu ile başladı. Aksal, bir taraftan, D. P. iktidarının muvaffakiyetsizlikleri bile suni bir sis perdesi arkasında gizliyerek zafer şeklinde göstermeye, kalkışan gayri kabili ıslah zihniyetini teşhire çalışırken, diğer taraftan her türlü sıkıntının sebebi ve mazereti olarak ileri sürülen "görülmemiş kalkınma" kalesine cepheden hücum etti. B. M. M. de kalkınma, ilk defa cepheden bir taarruza uğruyor, "yatırımcı" Türkiyenin bu mevzuda komşu Suriyeden bile az gayret sarfettiği ve prodüktif yatırımların ihmal edildiği ilmi bir şekilde ortaya konuyor, -işin daha acısı, resmi rakamlara dayamlarak yatırımların 1054 ten beri, yıldan yıla azaldığı ispat ediliyordu.

C. H. P. sözcüsünün modern iktisadi tahlil usûllerinin ışığı altında yaptığı bu umumi konuşmadan sonra, Suphi Baykam taarruzu müşahhas Ur. şekilde devam ettirdi. 400 kusar D. P. milletvekilinin asabi müdaheleleri arasında, görülmemiş kalkınmanın görülmemesi lâzım gelen yerlerini ortaya serdi. Hıfzı Bekata da hukuki cepheden taarruza geçti.

Taarruz o kadar tesirli oldu ki, D. P. adına konuşan hatipler gerilemekten başka çıkar yol bulamadılar. Başta, D. P. den çok kendini müdafaaya çalışan Samet Âğaoğlu olmak üzere, kadın hastalıkları mütehassısı Dr. Sarol, her mevzuda mütehassıs Behzat Bilgin, D. P. yi Atatürk ruhunun mirasçısı ilân eden inkılâp tarihi hocası Hikmet Bayur, istatistiklerle bası hoş olmıyan Zeyyat Mandalinci, muhtemelen kendilerini de tatmin etmiyen, yuvarlak sözlerle durumu kurtarmağa çalıştılar. D. P. sözcüsünün "Madalyonun yalnız bir tarafına baktınız, bir de öbür tarafına bakınız"' demesi bu zoraki müdafaa haleti rulüyesinin bariz bir misalidir. Maliye Bakanı bile yıllardır tatbik ettiği "taarruz en iyi müdafaadır" düsturunu unutarak daha işin başında "iktisadi plânımız değişmedi, istikrar programını yabancılar telkin etmedi" Sözleriyle müdafaaya çekildi. İnisiyatif bir defa kaptırılmıştı. Maliye Bakanının iki gün sonra "Ya sizin hünerbazlıklarınız ?", müdafaası en kötü bir taarruz şekli intibaını uyandırmaktan öteye gidemedi. D. P. çoğunluğunun bütün yapabildiği, muhaliflere ikinci defa konuşma imkânını vermemekten ibaret kaldı. Ama taarruz hedefine vasıl olmuştur.

Bütçe müzakerelerinden sonra siyasi faaliyet, hiç şüphe yok, Meclis dışına kayacak ve C. H. P. geçen sonbaharda yakaladığı ve hürce müzakerelerinde de elinde tuttuğu taarruz inisiyatifini vatan sathında devam ettirmesini bilecektir.

Bir Amatör İktisatçı

Memleketin çektiği iktisadi sıkıntıları D. P. İktidarı istediği kadar inkâr edebilir, ama bizzat kendisinin ne kadar büyük bir "iktisatçı sıkıntısı" içinde kıvrandığı Bütçe müzakereleri sırasında bütün açıklığı ile. ortaya yıkmış bulunmaktadır. O kadar ki, D. P. İktidarının dokuzuncu muhteşem bütçesinin faziletlerini sayıp dökmek bahtiyarlığı bu yıl Dr. Mükerrem Sarola -doktorasını iktisat değil, tıp kolunda yapmıştır- müyesser olmuş ve böylece takke düşünce, saklanması mümkün olmayan hakikat, bütün parlaklığı ile gözleri kamaştırmıştır. Fena mı olmuştur ? Doğrusu bunu iddia etmek pek güçtür. Zira Sarol, bir doktorun -hele bir de politikacı olursa- iktisadı ve iktisai politikayı nasıl muayene edeceğinin parlak bir örneğini vermiştir ki, böyle bir fırsat her zaman ele geçmez. Böyle faydalı bir iş yaptığı için, Dr. Sarol ne kadar tebrik edilse azdır.

Hazakatli doktorun "kan, arter, damar tıkanıklığı, halsizlik, kifayetsizlik" gibi tıbbi kelimelerin arasında "deflasyon, enflâsyon, ekspansiyon, istikrar, paranın devir sürati, tabii fiyat nizamı" gibi iktisat mamullerinden aktarma ıstılahlar koyarak ve görülmemiş, kalkınma edebiyatından da biraz alkol ilâve ederek hazırladığı kokteyl -doğrusu eliksir -iktisadi dertlere değil ama, neşesizliğe karşı kati bir deva olmuştur. Bu kokteylin verdiği baş dönmesi arasında, amatör iktisatçı doktor, iktisat ilmini altüst edecek güçte yeni tarifler de bulmuştur. Meselâ biliyor musunuz,, deflasyon nedir? "Deflasyon bir nevi akametten, bir nevi iktisadî kararsızlıktan gelen bir para ve kredi tıkanıklığıdır". Dert böylece teşhis edildikten sonra muhterem doktorun reçetesi şudur: "Yollarımız ne kadar artarsa milli ekonomi deflasyon tıkanıklığından o kadar kolay kurtulur". Demek ki zaman zaman bu hastalığa yakalanan Amerikanın "yolsuzluk"a kurban gittiğini kabul etmek lâzım! Amerikalı dostlarımız duymasınlar, dertlerine bu kadar kolay deva bulan doktorumuzu maliyelerinin başına geçirmeğe ve bol bol yol yaparak deflasyondan kurtulmağa kalkarlar da, bizi böyle bir değerden mahrum bırakırlar... Bekle ki "Yollar artarsa emisyon müessesesi o kadar rahat, ferah ve Sıhhatli çalışır", yani yol yaparsan, istediğin kadar para basarsın diyebilen bir başka iktisadî deha yetişsin...

Şüphesiz amatör iktisatçı doktorun en alâka çekici keşfi, C. H. P. İktidarının 27 yıl çektiği hastalığa koyduğu teşhistir. Hastalık, kifayetsizlik ve umumi halsizliktir. Hastalığın mikrobu? Deflasyon... Ama talihsizliğe bakın ki, iktisattan Dr. Sarol kadar anlamıyan Maliye Bakanı Hasan Polatkan bir gün sonra C. H. P. nin nasıl enflâsyon -yani deflasyonun aksi- yaptığını, nasıl karşılıksız para bastığını müdafaa sadedinde uzun uzun anlatacaktır.

Amatör İktisatçı doktora göre, D. P. kredi musluklarını açıverince, iktisadî hayata yüzüne kan gelmiştir. Yalnız "kredi dozu" biraz fazla kaçırıldığı ve hastaya biraz fazla müsamaha gösterildiği 'icİn "tansiyon" yükselmiş, spekülâsyon almış yürümüştür. Ama 4 Ağustosta kredi dozu ayarlandığı için hastanın tansiyonu normal hale gelmiştir.

Bu malûmatın Hukuk ve İktisat Fakültelerinin birinci sınıflarından ikinciye geçmeye yeteceği şüphelidir ama, parlak bir nutuk vermek için ziyadesiyle kâfi olduğu tecrübeyle sabittir. Bu nutukla D. P. nin -sevimli doktorun tabiriyle-. "1957 seçimlerim müteakip menfi telkin ve propagandalarla içeride Ve dışarıda, hattâ en iyimser İnsanları bile -sarsmak istidadını gösteren bedbinlik havası"nı dağıttığı da düşünülürse, bundan sonra iktisatta amatörlerin profesyonellerden çok daha fazla rağbet görmelerini beklemek lâzımda*.

alarma rağmen, Türkiye Güney komşuları İsrailden, Lübnandan, hattâ Suriyeden daha az bir yatırım gayreti gösteriyordu. Meselâ 1953 - 1956 devresinde Türkiyede mevcut kaynakların ancak yüzde 13,7 si istihlâk, edilmeyip yatırım masraflarına giderken, bu nisbet Suriyede yüzde 17,5 ve İsrailde ise yüzde 22,8 idi. Bunun neticesi olarak Türkiyede kalkınma hızı değil, ileri Batı memleketlerinden, siyasi istikrarsızlık içinde bocalayan Suriyeden bile yavaştı. Bundan başka yatırımlar prodüktlf olmıyan sahalara yöneltilmişti. İşin daha da acı tarafı, kalkınma iddiasında bulunan bir. memlekette milli gelirden yatırımlara ayrılan payın yıldan yıla artması gerektiği halde, Türkiyede bu hisse azalmaktaydı. 1954 de gayri safi millî hasılanın yüzde 14,4 ü yatırımlara gittiği halde bu nisbet 1955 de 14,2 ye, 1956 da 13,9 a, .1957 de 11,7 ve düşmüştür.

İmalât sanayiinde büyük müesseselerin yatırımları 1956 da. 522 milyon iken, 1957 de cari fiyatlarla 413 milyona inerek, enflâsyonla kalkınma olmıyacağı hakikati teyid edilmiştir.

Demek ki Türkiyede katlanılan bütün sıkıntıların mazereti olan kalkınma da mevcut değildi. Diğer memleketlerde daha az sıkıntı, fakat daha hızlı bir kalkınma vardı.

Aksalın bu cepheden taarruzuna karşı D. P. kalesini müdafaa vazifesi Samet Ağaoğlu, Dr. Mükerrem Sarol, Zeyyat Mandalinci, Behzat Bilgin gibi amatör iktisatçılara düştü. Zeyyat Mandalinci "Millî hasıla 1950 - 1957. devresinde 10 milyardan 57 milyara yükselmiştir" diyerek -1957 de millî hasıla carî fiyatlarla 31, sabit fiyatlarla 15 milyardan ibarettir- iktisadî hayatı ne kadar yakından takip ettiğini ispat eyledi. "İlmî" Behzat Bilgin ihracat yıldan yıla azaldığı • halde, ihracatı arttıran yatırımlar yapıldığını söyledi ve kalkınmadan duyduğu iftiharı belirtti. Samet Ağaoğlu "hatalarına -kullar hata işlemeden olmaz-, israflarına rağmen, iddia et-. tiğimiz gibi plansızlıklarına rağmen" bütçenin Türk vatanını çok ileri bir medeniyet seviyesine getirdiğini anlattı. Hele D. P. ruhunu. Atatürk ruhunun mirasçısı olarak ilân eden meşhur tarihçi Hikmet Bayur "Aksal 1914'ten evvelki iktisatçılar gibi konuştu" diyerek işin içinden çıktı. Orjinal fikirli tarihçiye Aksalın kullandığı analiz metodlarının 1914' te mevcut olmadığını, Aksalın en modern iktisat ilminin diliyle konuştuğunu hatırlatmak nezaketsizliğini yapmayı kimse göze alamadı...

Amatörlerden gelen bu perişan cevaplar, tabii kimseyi şaşırtmadı. İktisat bilmeden, iktisadi mevzular üzerinde at oynatmaya kalkanlardan daha fazlasını beklemek abesti. Ama hiç değilse Maliye Bakanı Polatkanın. Aksala ciddi bir cevap vermeye çalışması lâzımdı. Fakat ne gezer... Polatkan da "muhalefeti ürküten canlı âbide ve şahitler"den fazla bir şey söylemedi. Halbuki bu canlı âbide ve şahitler hakkında bütçe müzakerelerinin en popüler ve tesirli konuşmasını vanan Dr. Suphi Baykamın söyliyeceği çok şey vardı.

Canlı şahitler

Suphi Baykam. o gün Meclise. D. P. nin öğündüğü eserlere ait birçok fotoğrafla birlikte gelmişti. Baykamın D. P. milletvekillerine cömertçe gösterdiği bu fotoğraflar, başlanıp ta bir türlü bitirilemiyen eser-

terin son halini gösteriyordu. Genç milletvekili aylarca çalışarak vesikalardan müteşekkil kabarık bir koleksiyona sahip olmuştu. Meselâ Adanada 1957 seçimleri arifesinde temeli atılan Devlet hastahânesi inşaatı o günden bu yana bir karış olsun yük - selmemişti; ama yabani otlar feyizli topraktan aldığı kuvvetle bütün inşaat sahasını kaplamıştı. Erzurumda 1953 te başlanan turistik otel, 500 bin lira sarf edilmesine rağmen karkas vaziyetteydi. 1954 te ihale edilen hastahane de farklı bir durumda değildi. Malatya hastahanesi 6 yıldır birinci kattan yukarı çıkamıyordu. Atatürk Üniversitesi binasının hali malumdu. Erzurumda 1953 te bir şeker şirketi kurulmuş, şirketin idare meclisi başkanlığına eski Van milletvekili Kemal Yörükoğlu getirilmişti. İdare meclisi üyeleri 6 yıldır maaş almalarına rağmen fabrika hâlâ ortada yoktu. Bütün bunlar israf değildi de neydi? Bu da yetmiyormuş gibi tamamlanan eserlerin maliyeti, ilk tahminleri muazzam miktarlarda aşıyordu. Önceden vaad edildiği tarihte ve önceden hesabedilen para ile tamamlanmış bir baraj mevcut değildi. Meselâ 140 milyon liraya çıkacağı, sanılan Demlrköprü barajının maliyet tahmini 1958 başında 199 milyon liraya yükselmişti. Kemer barajının ilk tahmini 127,1958 tahmini ise 182 milyon liraydı. Sarıyerin maliyeti 656 dan 856 milyon liraya çıkmıştı, İspartanın 1954 te 4 milyon liraya maledileceği sanılan Kovada santrali, 20 milyon lira harcanmasına rağmen hâlâ tamamlanamamıştı. 21 milyonluk Kayseri şeker fabrikasına 48 milyon lira harcanmıştı. Hiç bir hesap yanlışlığı, bu kadar muazzam hataları haklı gösteremezdi. En hafif tabiriyle ortada bir israf vardı.

Madalyonun öteki tarafı

Görülmemiş kalkınmanın madde madde muhasebesini yapan Suphi Baykâm, israfı da aşan örnekler vermekten çekinmedi. Meselâ şu meşhur traktör fabrikası vardı. Türkiyede bir traktör fabrikası kurmaya karar verilince her türlü akaryakıtla çalışan ve iklim şartlarımıza uygun traktör imâl eden Alman Lans firmasıyla ve Mete Haris, Inter, Hambolt Doc. gibi firmalarla temasa geçilmişti. Günlerden bir gün Minneapolis Türk Traktör Fabrikası Anonim Şirketi adı altında bir şirket kuruluvermişti. Tariş, Ziraat Bankası, Zirai Donatım Kurumu. Çukobirlik gibi teşekküllerin yanında, Ankara Motor 'Fabrikasının 6 milyon lira değer biçilen tesislerini şirkete devreden Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu ve Amerikan Minneapolis şirketi traktör fabrikasının ortaklarıydı. 1955 yılı ilk altı aylık zararı 1 milyon 3S0 bin dolara varan Amerikan firması, şirkete hiç bir para koymadan, patent hakkına karşılık sayılan 6 milyon dolarla ortak oluyordu! Hikâyenin gerisi malumdu.

Yârdan mı, serden mi?

1956 yılından beri her sene 1 milyon 800 bin lira zarar eden Anonim Şirket inşallah bir gün yerli traktör yapmaya muvaffak olacaktı.

Şirketin başında bir de Kromit şirketinden miras kalan bir borç vardı. Bu yüzden Beyoğlu Ziraat Bankasındaki 10038 numaralı hesaba her yıl 210 bin lira faiz yatırması gerekiyordu. Hikâyenin aslı şuydu: Düşük tenörlü kromların takasa verilmesi kararlaştırılmca, Kromit şirketi Traktör fabrikasına müracaat ederek "Ben düşük tenörlü krom ihraç edeceğim. Bana 3 milyon lira kredi veriniz; bu parayı size dolar olarak ödeyeceğim" demişti. Kromit şirketi teminat göstermediği için, Minneapolis'in idari ve teknik işlerden mesul Amerikalı müdürü anlaşmayı imzaya yanaşmamıştı. Ama sonunda Minneapolis'in idare meclisinde bulunan bir vatandaşımız anlaşmayı imzalıyor ve Kromit Şirketine 3 milyon liralık kredi acılıyordu. Aradan üç yıl geçmesine rağmen Kromit şirketi, 37 bin dolar tutarındaki malzeme hariç, borcunun geri kalan kısmını ödemi yordu. Buna mukabil Minneapolis bu borç için, Ziraat Bankasına her yıl 210 bin lira faiz Ödemektedir.

Suphi Baykam bu muamelelerin cereyan ettiği sıradaki Sanayi Bakanının Samet Ağaoğlu olduğunu söylediyse de, Baykama cevap veren Ağaoğlu Kromit meselesine dokunmak - sızın Minneapolis şirketinin kuruluşunda Fethi Çelikbaşın İşletmeler Bakanı olduğunu söylemekle yetindi.

Suphi Baykam bundan sonra, daha az enterasan olmıyan bir ihale işinden söz açtı: I. C. A. 550 bini setlülozluk odun ve 200 bini esmer grop sellüloz için olmak üzere 750 bin dolarlık bir tahsis yapmıştı. Câri usule göre bu tahsisten firmalar haberdar ediliyor,, ilgilenen firmalar teminat yatırıyor ve ihale en müsait fiatı teklif eden firmanın üzerinde kalıyordu. Baykama göre, SEKA -İzmit Kâğıt Fabrikası- Umum- Müdürü ilk ihalenin teminat bile yatırmamış bir firmaya verilmesi hususunda ısrar etmiştir. Komisyon başkanının ve üyelerden birinin itirazına rağmen Umum Müdür kararından vazgeçmemiştir ve ihale komisyonu üyeleri istifaya mecbur kalmıştır.. Bunun üzerine yeni baştan bir komisyon teşkil edilmiş ve ihale teminat yatırmıyan firmaya verilmiştir. Bu arada müfettişler gelmiş, tetkikler yapılmış ve bu mesele ila teminatın yatırılmâmış olduğu raporla tesbit olunmuştur. Bu firma ikinci ihaleye de katılmıştır. Fakat komisyon ihaleyi çok daha müsait bir teklifte -bulunan Transtürk firmasına vermiştir. Fakat Sanayi Bakanının 21 Haziran 1955 tarihli telgrafıylâ işbaşına getirilen ve tahsil durumu müsait olmadığı için resmen tâyini yapılamıyan SEKA'nın başındaki zat. bu ihaleyi de aym firmaya vermek hususunda ısrar etmiştir. Bu tazyik karşısında yeni bir ihale komisyonu kurulmuş, fakat bu komisyon da Transtürk firmasını tercih temayülünü göstermiştir. Fakat SEKA'nın başındaki zat buna rağmen işi. istediği firmaya vermiştir. Komisyon üyeleri de ayrı ayrı yerlere tâyin edilerek SEKA'dan uzaklaştırılmışlardır. Baykama göre gerek SEKA'nın başına getirilen zat, gerek ihaleyi alan firmanın -Breker firması- başındaki zat Samet Ağaoğlunun akrabalarıdır ve Breker firması ikinci ihaledeki taahhüdünü yerine getirememiştir.

D. P. Grupu adına söz alan Samet Ağaoğlu, ablası Süreyya Ağaoğlunun kocasının bu ihalelere katıldığını, fakat asıl meselenin bakanın tazyik yapıp yapmadığının tesbitî olduğunu söyledi. Bunun için de Suphi Baykamı iddialarını ispata davet etti. Bu maksatla söz isteyen Suphi Baykamın talebi kabul edilmediğinden hatibin delillerinin mevcut olup olmadığı, varsa nelerden ibaret bulunduğu anlaşılamadı. Fakat mesele de burada kapanmadı. C. H. P. hâdiseyi bir Meclis tahkikatı talebiyle yeniden ortaya atacaktı ve o zaman umumi efkâr, bu son derece alâka çekici mesele hakkında, her halükârda bir fikir edinmek imkânına kavuşacaktı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Bağdat Paktı

Fırtınadan fırtınaya

Bu haftanın ortasında Salı günü dört yaşını dolduran talihsiz Bağdat Paktı, Bağdattaki sam yelinden sonra, Tahranda esen Şimal rüzgârının hasarlarını telafiyle meşguldür,

Fırtına, talihsiz paktın Karaşi toplantısı sırasında başladı. İran Şahı, Başbakan İkbal ve Dışişleri Bakanı Ali Hikmetin Karaşiye hareketlerinden sonra, Rusları müzakereye çağırdı. Ruslar, Tahrana derhal Dışişleri Bakan yardımcısı Vladimir Semyonoviç başkanlığında bir heyet gönderdiler. Rusya, Şaha, İranın topraklarını hiç değilse askerî bakımdan Amerikaya kapaması şârtiyle, iktisadî yardım yapmayı ve kendilerine hasım kuvvetler Irana girdiği takdirde askeri müdahale hakkı tanıyan 1921 anlaşmasını feshetmeyi kabul edeceklerini-bildirdiler.

Amerikan "Central İntelligence Agency"nin sayesinde Musâd dikin devrilmesiyle tahtına -yeniden kavuşan İran Şahı, neden Ruslarla flörte başlamıştı? Bumin sebebini anlamak için Irak ihtilalinden sonraki ilk günlere dönmek lâzımdır:. Kral Faysalın devrilmesinden en çok sarsılan adam İran Şahı oldu, Aynı akıbetin pek yakında kendi başına da geleceğinden şüphe etmiyordu. Onu ancak bir Amerikan garantisi kurtarabilirdi. Bu sebeple, Irak ihtilâlinden hemen sonra Londrada yapılan Bağdat Paktı toplantısında, İran, Mr. Dulles'tan yeni garantiler koparmak için en fazla ısrar eden üye oldu. Bağdat Paktına girmeye yanaşmayan Dulles, üyelerle, Eisenhower doktrini çerçevesinde iki taraflı âskeri anlaşmalar imzalayacağını vaadetmek zorunda kaldı..

Bu arada İran, Amerikadan iki tümen askeri teçhiz etmesini istedi. Washtngtonun cevabı hayır oldu, .İktisadi yardımın arttırılması talepleri de aynı şekilde geri çevrildi. En mühim ihtilâf. Amerikanın iki taraflı anlaşmayı sadece komünizme kartı düşünmesi oldu. Hâlbuki Komünizm kadar, içerdeki kürtlerden ve milliyetçilerden de ürken Şah, 16 Şubat tarihli Economistin yazdığına göre Rusyadan gayri, her hangi bir köttt komşunun sebep olacağı bir" kargaşalık veya dahili kargaşalığa karşı da garanti istemekteydi. Kısaca Şah, demokrat Amerikanın her hâlü kârda tahtım kurtarmasını bekliyordu.

State Department, Senatonun kararı olmadan Eisenhower doktrinin' icra organına Verdiği selâhiyetleri asamayacağını ileri sürerek talepleri reddetti. Bu yüzden Karaşi toplantısından evvel imzalanacağı sanılan iki taraflı anlaşmaların yapılması geriye kaldı. Şah Amerikayı yumuşatmak için. iki yüzlü bir

Şah Pehlevî

Tehlikeli oyunlar

oyuna kalkışarak Rusları tekrar çağırdı.

İran Başbakanı .ve Menderes, haberi Karaşide aldılar. Bu yüzden Menderes, Karaşi dönüşü İrana uğradı ve Şahı teşebbüsünden vazgeçirmeye çalıştı. Başbakan İkbal de Şahı istifayla tehdide başladı.

Menderes yurda döner dönmez, Washington'dakı elçimiz Suat Hayri Ürgülüplüye durumun ciddiyetini Dulles'a anlatması için sıkı talimat

Dr. İkbal

"Yetiş imdada!"

verdi. İran nötralizme kaymak Üzereydi. Amerika bir takını tavikler vererek, bu kayışı mutlaka durdurmalıydı. Bu arada Celâl Bayar Tahrana mesaj üstüne mesaj gönderiyor, Şaha Ruslara güvenilemeyeceğini anlatmaya çalışıyordu. Eisenhower, MacMillan ve Eyüp Han da Şaha aynı mahiyette birer mesaj yolladılar.

Ürgüplünün Washington'daki çalışması neticesiz kalmadı. Amerika bazı tâvizler vermeye yanaştı ve Dulles'm muavini'" Dillon'u bu işle vazifelendirdi. Bu durumda, Tahrandaki Rus heyetine 'lüzum kalmıyordu. Semyonoviç'e, Şahın hasta. Başbakanın Tahrandan uzak olduğu anlatıldı. Ruslar bu sözlerin mânâsını anladılar ve öfkeyle Moskovanın yolunu tuttular. Moskova halen İrana tehdit üstüne tehdit yağdırmaktadır.

Amerikanın tâvize yanaşması üzerine , iki taraflı anlaşmaların önündeki son mania da kalkmış olmaktadır. Halen en çok merak edilen mesele, bu tâvizlerin mahiyetidir. Acaba Demokrat Amerika, her halü kârda Şahın tahtını korumayı garanti etmiş midir? Bu takdirde Orta Doğuda demokrasinin akıbetinden ümidi kesmek lâzımdır.

Diğer mühhim bir mesele, askeri anlaşma İranda Amerikan üslerinin tesisine müncer olursa, 1921 anlaşmasına göre hukuken İranı işgal hakkına sahip bulunan Rusyanın ne şekilde hareket edeceğidir.

Doğu - Batı

Üç kürkün hikâyesi

Geçen hafta sonunda Moskova hava meydanına inen Comet lV uçağından kürklü ve kalpaklı bir MacMillan'ın indiğini gören Ruslar epey şaşırdılar. Hele İngiliz Başbakanı meydandaki karşılayıcıları kalpağını çıkararak selâmlayınca, bu şekil bir selamlamaya hiç alışmamış olan Sovyetlerin şaşkınlığı büsbütün arttı. MacMillan da kırdığı potun farkına vardı ve kalpağını tekrar başına yerleştirdi.

Bu kürk ve kalpak meselesi İngiliz Başbakanını son günlerde hayli uğraştırmiştı. MacMillan Sovyetler Birliğine yapacağı on günlük seyahat için kalın bir kürke ihtiyacı olduğunu düşünmüş , fakat bu kadarcık kısa bir seyahat uğruna yeni bir kürk parasını gözden çıkaramamıştı. Koskoca İngiltere devletinin Başbakanı Londradaki kiralık elbise dükkânlarından birine giderek onbeş günlüğüne iyice, bir kürk kiralamak zorunda kalmıştı.

Fakat, üç dört gün sonra, Downing , Street'teki 10 numaralı ikametgaha iki kürk daha geldi. Kürklerin birini Kuzey İrlanda başbakanı Lord Brookeborough yollamıştı.

Hayli eski bir mazisi olan kürkün ilk sahibi, Birinci Dünya Harbinde Kanada kuvvetlerine kumanda eden Lord Byng of Vimy idi. Şimdiki Kuzey İrlanda Başbakanı da o zamanlar Kanadalı kumandanla birlikte çalışmış, Lord hazretleri ölünce kürk de ona miras kalmıştı.

Kürklerden bir tanesi de eski Kanada Genel Valisi Lord Alekxander Of Tunis'in hediyesiydi.

MacMillan şimdi müşkül bir mesele karşısında kalmıştı. Dostlarının hatırını kırmadan hangi kürkü giyeceğini bir türlü kestiremiyordu. Önce Kuzey İrlanda Başbakanının gönderdiği kürkü sırtına geçirdi: olmadı Bunun üzerine aynı kürkü Dışişleri Bakam Selwyn Lloyd denedi, ona da olmadı. Nihayet, Seyahate katılacak olan Dışişleri müsteşarlarından Sir Patriok Dean sırtına oturtmağa muvaffak oldu. Eski Kanada Genci Valisinin yolladığı kürk de Mac-

Nikita Krutçef

Buz kırıcı

Millan'a iyi gelmişti. İhtiyatlı Başbakan, dükkândan kiraladığı kürkü de yedek olarak beraberinde Moskovaya getirmeyi ihmal etmedi.

Buzkıran

Kürklü Başbakan kendi, tabiriyle, Doğu - Batı münasebetlerindeki buzları kırmağa gidiyordu. MacMillan'ı Moskovaya getiren İngiliz, uçatı da bu arada bir rekor kırıverdi ve Londra ile Moskova arasındaki mesafeyi vaktiyle Krutçef'i İngiltereye götüren TU-104 uçağından daha kısa bir müddetiçinde aştı.

İngiliz Başbakanının , Rusya seyahati sadece Moskova ziyafetlerinde bulunmak ve nezaket, nutukları söylemekle , gecmiyecektir. MacMillan Sovyetler Birliğinin muhtelif mıntakalarını gezecek, tıpkı Krutçef' in İngilterede yaptığı gjbi halkın nabzını, yoklamağa çalışacaktır. Böyle bir ziyaret henüz zirve toplantısı mahiyetini taşımamaktadır, fakat çok yalan bir gelecekteki zirve toplantısı için de zemin hazırlamak bakımından Moskova seyahatinin ehemmiyeti "büyüktür.

Bedava seyahat

Rusyaya karşı takınılacak tavır bakımından, şimdi İngilterede az çok, bir görüş birliği hasıl olmuş,gibidir, "Her ne pahasına olursa olsun Berlinden ayrılmamak" politikası muhalefet tarafından da tasvip edilmektedir. İşçi Partisi lideri Hugh Gaitskell bu mevzuda, hükümetle beraber olduğunu belirtmeğe bilhassa dikkat etmiştir. Muhalefet, Almanya meselesinde Amerikanın sert politikasına bağlı kalınmamasını ve Rusyâyla olan münasebetlerde elastikiyete doğru gidilmesini gayet müsait karşılamaktadır.

İşçi Partisi, MacMillan'ın Moskova seyahatini yeni seçimlere hazırlık mahiyetinde görmekte ve baharda genel Seçimlere gidileceğini, muttakkak saymaktaydı. MacMillan, Rusyaya hareket ötmeden önce Avam Kamarasında verdiği bir demeçle bu ümidi de suya düşürdü. Başbakan, sıra seçim işine gelince gülümsedi ve şöyle dedi: "Moskovaya gidişimin seçimlerle biç alakası yok, fakat gidiş zamanım seçmekte seçimlerin de rol oynadığını saklayamam. Kendi

« Cehenneminizi Seçiniz ! »

Bu günlerde Uzak Doğuda son derece dikkate şayan bir hâdise cereyan ediyor: 600 bine yakın insana, yasamak için iki yer gösteriliyor ve bunlar arasında bir seçim yapmaları isteniliyor. İki yerden biri, komünist hakimiyeti altındadır. 600 bine yakın insan komünist idarenin ne demek olduğunu, bilmektedirler. İki yerden ötekinde ise Jefferson'un memleketi Amerikanın bir kıymetli müttefiki, hüküm sürmektedir.600 bine yakın insan Jefferson prensiplerini ezberlerinde tutmamalar bile, adam gibi bayat sürmenin lezzetini tahayyül etmektedirler. Buna rağmen, inanılacak şey değil, 100 binin üstünde insan Demir Perdenin gerisine gitmek hususunda serbest kararlarını açıklamışlardır. Hâdiseyi aydınlatmak için şu izahatın ilavesi gerekiyor: 600 bine yakut insan Japonyada bulunan Korelilerdir ve bu Korelilerden Komünist Kuzey Kore ile Syngman Rhee'nin Güney Kore demokrasisi arasında bir tercih yapmaları istenmiştir. 100 binin üstünde Koreli, Syngman Rhee demokrasisini komünist idareye tercih etmiyerek kuzeye gideceklerini belli etmişlerdir ve bu karar Güney Kore ile Japonya arasındaki münasebetleri son derece gerginleştirmiştir. Ateşli Syngmun Rhee, bir defa daha ve bu sefer Japonyaya karşı, zor kullanma tehdidinde bulunmaktadır.

Meselenin diplomatik cephesi elbette ki o kadar mühim değildir. İktidarının idamesini Amerikaya medyun ihtiyar politikacı muhtemelen bir sert ihtar karşısında yelkenleri suya indirecektir. Ama hür milletler camiasının dünya yüzünde komünizme karşı açtığı mücadelenin umumi stratejisi bakımından bilhassa Amerikanın. -Jefferson'un memleketi Amerikanın- hâdiseden alacak bir faydalı dersi bulunmak gerekir.

Syngman Rhee Amerika Dışişleri Bakanlığının ve Amerika Savunuma Bakanlığının nazarında Komünizme karşı şiddetle koyan bir kaç kıymetli müttefikten biridir. İhtiyar politikacının bu meziyetidir ki kendisini Amerikanın desteğine mazhar kılmaktadır ve Amerika Jef--erson prensiplerini rafa kaldırarak Güney Keredeki diktatoryayı görmemezlikten gelmektedir. Fakat şimdi, 100 binin üstünde Korelinin Syngman Rhee demokrasisinde yaşamaktansa, düpedüz Komünist Kuzey Koreyi seçmesi "Komünizme karşı diktatörce mücadele"den hür dünya için hayır beklemenin ne kadar safdilce bir düşünce olduğunu ortaya koymaktadır. "Uçlar birleşir" derler. Güney Kore, anlaşılıyor ki, hürriyet bakımından Kuzey Kore ile birleşmiştir. Uzak Doğuda, komünizmin ekmeğine yağ sürmektedir. Nitekim İspanyada da Franco'nun diktatörce idaresi İspanyadaki komünist temayülün kuvvetlenmesinin başlıca sebebidir ve hu hususu Sulzberğer geçenlerde New-York Timesda açıkça ifade etmiştir. Sulzberğer Amerikanın, Franco'yu destekler görünmesi yüzünden İspanyol münevverlerinin sempatisini kaybetmekte olduğunu da saklamamıştır ve bunun müstakbel tehlikesini gözler önüne sermiştir.

Bir memleket ki 100 binin üstünde insan, serbest bırakılınca orayı değil. Demir Perde gerisini, tercih ediyor, o memleketteki müttefikin, komünizme karşı mücadelede bir koz olduğunu hâlâ iddia etmek nasıl mümkün olabilir? Hakikat şudur ki böyle müttefikler -Syngman Rhee'-ler, Franconar. Salaza'lar ve Nuri es Sald'ler, aslında, Jefferson'un memleketini Jefferson'un prensiplerine inananların gözünden düşürmekte, ve onun samimiyeti hakkında komünizme zerrece sempati. duymayanların kalbinde şüpheler uyandırmaktadır. Bu İse hür milletler camiasının umumi stratejisi bakımından tehlikelerin en büyüğüdür.

Washington, 100 binin üstünde Korelinin kızıl bir cehennemde yaşamayı Syngman Rhee idaresine niçin tercih ettiği noktasında biraz düşünürse, bizim Batı cephemize faydalı bir iş yapmış olur.

kendime, hazır Başbakanken şu Rujayaya da bir gideyim, dedim. Bedava seyahata bayılırım. Seçimler gelir de başbakanlığı kaybedersem bu imkânda elden gidecek!"

Sovyet Rusya

At martini...

Krutçefin söylediği son nutkun akisleri bu haftanın ortasında hâlâ devam etmekteydi. Radyolar muhtelif cümleler üzerinde durup bunların ne mânâya geldiğini açıklamağa çalışmakta, dünyanın dört bir yanındaki devlet adamları kendilerine atılan taşlara cevap yetiştirmekteydiler.

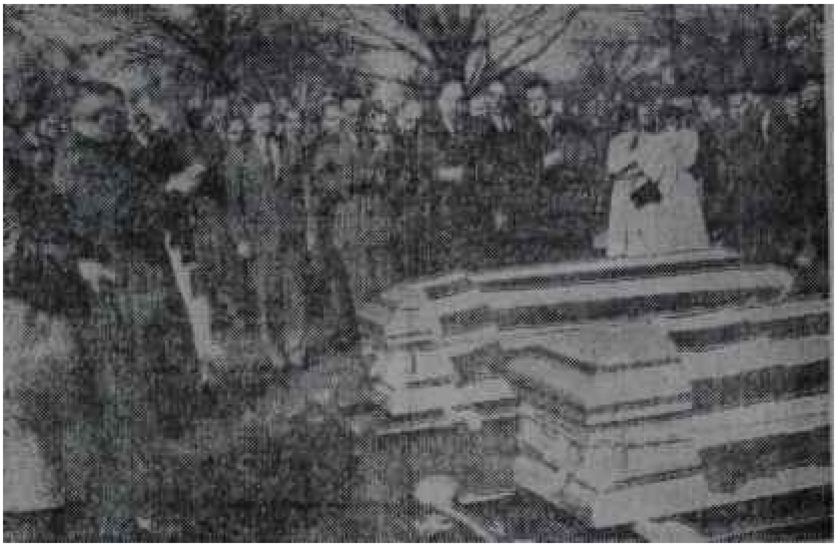
Sovyet başbakanı Moskovanın 200 kilometre kadar güney doğusundakiTula şehrinde mühimmat fabrikası işçileriyle kolhoz köylülerine hitap etmişti. Nutuk, bundan öncekilere nisbetle hayli sertti. Krutçef, Batı Berlin meselesinin hâllinde Batılılar tarafından kuvvete başvurulduğu gün Üçüncü Dünya Harbinin de çıkmış olacağını söylüyordu. Emperyâlistler harbe başladıkları dakikada, kelleleri de dahil olmak üzere herşeyi kaybedeceklerdi, çünkü Sovyetlerin ellerindeki silâhlar bütün Batı dünyasını mahvedecek kadar kuvvetliydi."

Krutçef, nutkunun burasında -herhalde sanat bilgisinin enginliğini göstermek için olacak- operalardan misâller vermeğe başladı. Batılıların hâlini Carmen'e benzetti. Bi-Zet'nin operasındaki çingene kızı, gerçekleşmesi imkânsız hayaller peşinde koşmuş, sonunda açgözlülüğü yüzünden kısa zamanda mevlâsına kavuşmuştu, İşte Batılılar da, bütün Almanyayı ele geçirmek gibi bir hayal uğruna herşeylerini kaybedeceklerdi. Halbuki Sovyetler Birliği, ayrı ayrı her iki Almanyayla da barış andlaşması imzalamaya çoktan razıydı. krutcef, Almanyayı parçalanmış olarak tutmanın Moskova, için çok daha kârlı sayılabileceğini itiraf ediyordu.

Çantalılar saltanatı

Sovyet başbakanı dışardakilere bir hayli çamur attıktan .sonra, biraz da kendi vatandaşlarından bahsetti. Ruayada da insanın canını sıkacak bazı manzaralar vardı. Meselâ, sokaklardaki çantalı sayısı son yıllarda epeyce artmıştı. Bu tipik bir kapitalizm işaretiydi -ve el emeğiyle çalışanların hor görülmesi demekti. Çantayla dolaşmayı marifet sayanlara karşı en iyi mücadele tarzı bunların maaşlarını azaltmaktan ibaretti. Krutçef, bu işin çaresine bakacağını vaadetti.

Evli olmasına rağmen çapkınlığıylâ tanınan başbakan, dış düşmanlardan ve çantalılardan sonra sözü kadınlara getirdi. Kollektif çiftlik müdürlerinin hep erkek olması hiç hoşuna gitmernişti. Bilhassa çiftlik islerinde bundan böyle kadınların daha yüksek mevkilere getirilmelerine çalışılacaktı. Krutcefin bu sözleri çoğu erkeklerden müteşekkil dinleyici kütlesi üzerinde pek iyi bir tesir bırakmadı ama, hiç itiraz eden de olmadı.

Rusyaya düşen Amerikan havacılarının cenaze töreni

Kabahat samur kürk olmuş *da...*

Hudut maceraları

Sovyetler Birliği başbakanının son nutuklarıyla birlikte gerilmeğe yüz tutan Amerikan-Rus münasebetleri, ayrıca Kafkas hududundaki uçak hâdisesi dolayısıyla da hayli nazik anlar yaşamaktadır. Türk hudundan Ermenistana giren ve Sovyet avcıları tarafından düşürülen Amerikan nakliye uçağı hakkındaki haberler gittikçe karışık bir hâl almaktadır Kayıp onbir havacıya dair hiçbir şey bilmediklerini söyleyen Moskova makamları, Washington'dâ yayınlanan telsiz kayıtlarından sonra yavaş yavaş sır vermeğe başlamışlardır. İzvestia gazetesinin geçen haftaki sayılarından birinde bildirildiğine göre. Amerikan uçağındaki seyir cihazlarından bazıları hiç bozulmadan Sovyetlerin eline geçmiştir. Cihazlardan bir tanesi otomatik seyir kontrolü yapmakta ve uçağın rotasından ayrılmasını önlemektedir. Buna dayanan Izvestia. "kazara Sovyet topraklarına girmek" gibi bir şeyin bahis mevzuu olmıyacağını ve ortada -Türklerle Amerikalıların müştereken tertipledikleri- apaçık bir tecavüz hâdisesinin bulunduğunu iddia etmektedir. Moskova Radyosu da, geçen hafta, âdeta bu tertipleri ispat etmek gayretiyle, Kafkasya içlerinde, .biri Amerikalı, biri de Türk olmak üzre iki casusun yakalandığını bildirmiştir.

A. B. D.

Başkanın uçurdukları

Başkan Ernenhower bu hafta başında Beyaz Saraya döndüğü zaman hayli dinlenmiş görünüyordu. Meksika Körfezindeki Âcapulco'da geçirdiği günler ihtiyar devlet adamım zindeleştirmiş, aynı zamanda da bazı meselelerin halledilmesini kolaylaştırmıştı.

Eisenhower'in o güzel sayfiye şehrine gidişinin sebebi Meksika Cumhurbaşkanı Adolfo Mateos ile serbestçe görüşebilmekti. Randevu mahalline Columbine III adlı hususi uçağıyla giden Eisenhower, yol uğrağı Teksasa kadar Senatör Lyndon B. Johnson ve Temsilci Homer Thomberry'yi de beraberinde götürmüştü. Bu iki Kongre âzası Başkanın çocukluk arkadaşı veya siyasî taraftarı falan değildi. Bilâkis ikisi de Demokrat Partiye mensuptular ve şimdiye kadar Cumhuriyetçi iktidarın icraatını sert bir şekilde tenkid edişleriyle tanınmışlardı. Eisenhower'in bu iki muhalifi de kendi seçim bölgelerine kadar beraberinde götürmesi Amerika gibi bar. memlekette hiç tuhaf karşılanmadı. Zaten, başkanın muhalif liderlerle sık sık temasa geçmesi ve onlarla Beyaz Sarayda birlikte kahvaltı edip memleket meselelerini konuşması alışılmış hâdiselerdendi.

İki devlet başkanının Meksikadaki görüşmeleri pek şahane bir dekor içinde cereyan etti. Önce Acapulco Koyunun lâcivert sularında Mateos'un Solavento yatıyla gezintiler yapıldı, yemekler yendi. Görüşmelerin bir kısmı da meşhur gece kulübü La Perla'da devam ettirildi. Orta ve Güney Amerikanın en muhteşem eğlence yerlerinden biri sayılan bu açık hava gazinosunda yerli kızların dansları ve kırk metrelik kayalardan denize atlayan dalgıçların numaraları seyredildi.

Bu senli benli görüşmelerden sonra, Meksika ile Amerika arasında halledilmemiş mesele kalmamış-

tı. Başkan Eisenhower, "samimî ziyeretlear"in Nixon usûlü "çürük yumurtalı ve domatesli ziyaretler"den çok daha verimli olduğunu kanaat getirdi.

Tetiği kim çekecek?

Amerikan devlet reisi Meksika seyahatine çıkmadan önce, Krutçefin tehditlerine cevap vermeyi de ihmal etmemişti. Fakat Eisenhower'in bu mevzuda söyledikleri, müttefikler arasında mevcut bazı fikir ayrılıklarım tamamen bertaraf etmekten uzaktı.

Bütün mesele muhtemel bir Berlin ablukası vukuunda alınması düşünülen tedbirlerden doğmaktadır. Sovyetler vaktiyle giriştikleri abluka hareketini tekrarlıyacak olurlarsa, Amerikalılar bir zırhlı tümenle Doğu Almanya topraklarından yarma yakılmasını ve Berlinin iaşesinin de bu koridordan sağlanmasını istemektedirler. Halbuki İngilizler isi bu kadar ileri götürmemeğe ve uçaklardan kusulacak bir hava köprüsü sayesinde iaşe işini halletmeğe taraftardırlar.

Eisenhower'in Krutçefe cevaben söyledikleri, Amerikalıların bu mevzudaki ilk tavırlarını yavaş yavaş değiştirmekte olduklarım göstermektedir. Başkan, Berlin ihtilâfında ilk silahlı hareketin Batılılardan gelmiyeceğini ve ancak Sovyet müdahalesi üzerine tetiklerin çekileceğini söylemiştir. Maamafih, son beyanatta, Amerikanın Berlin meselesindeki azîmli tavrını değiştirdiğine dair bir işarete de rastlamak mümkün değildir. Ancak, abluka vukuunda başvurulacak tedbirler bakımından yavaş yavaş İngiliz tezine doğru bir yakınlaşma olduğu sezilmektedir. Bu ise, Dulles'ın eski sertlik politikasında yumuşamaya doğru bir başlangıç sayılabilir.

Libya

İdrisin milyonları

Geçen hafta Libyadaki Wheelus Amerikan 'üssüne gelen Arap ziyaretçiler pek kurnazca bazı teklifler ortaya attılar. Bu muazzam hava üssü, 1970 yılma kadar Amerika Birleşik Devletlerine kiralanmıştı. Amerikalılar 1952 ile 1960 arasındaki müddet için her yıl 4 milyon dolar kira verecekler, 1960 dan sonra da yılda 1 milyon dolar vermekte devam edeceklerdi. Şimdi, altmış dokuz yaşındaki Kral İdrisin adamları bu kira miktarını arttırmak için teşebbüse geçmişlerdir. Libyalılar •böyle bir müracaat için zamanı da çok iyi seçmişlerdi. Geçenlerde Amerikan hava üssündeki jet uçaklarından biri uçuşa geçerken düşmüş ve civarda oynayan sekiz yaşlarında bir Arap kızının ölümüne sebep olmuştu. Bu hâdise Libyâda muazzam, tepki uyandırdı. Gazeteler Amerikalılar aleyhinde yazılarla doktu, taştı. Amerikan makamları, bu tepki karşısında hayli telaşa düştüler ve durumu kurtarmak inin her türlü fedakârlığa hazırlandılar. İşte, şimdi fırsatı .ganimet bilen Libyalılar ne mümkünse koparmak için faaliyete geçiyorlardı.

Henüz kira hususunda bir karara varamıyan Amerikalılar, önce çöldeki füze denemelerini durdurdular.

Eisenhower
Eski hamama yeni tas!..

Gerçi bu uzun menzilli silâhların denenmeai sırasında her türlü emniyet tedbirleri alınmakta ve çöllerde helikopterle taramalar yapılmaktaydı ama, yine de Libya halk efkârını tatmin etmek için böyle bir kararın verilmesi zarurî görülmüştü.

Mağripten Maşrıka

Aslına bakılırsa. Amerikan hükümetinin Kral İdrise ödediği kira sadece Wheelus üssünün parasından ibaret değildi. Su veya bu şekilde ye türlü adlar altında yapılan Amerikan yardımı yılda 20 milyon dolan bulmaktadır. Libyadakl millî gelirin hemen hemen sekizde birini geçen bu yardıma ilâveten bir de Amerikan petrol şirketlerinin, sarf ettikleri paraları da hesaba katmak gerekir. Meselâ bu yıl, Libyanın muhtelif kıkısımlarında petrol arattıran şirketler aşağı yukarı 80 milyon dolar kadar para sarf edecekler ve bu paranın büyük bir kısmı Libyalıların cebine gidecektir. Hiç petrol bulunmasa ve araştırmalar durdurulsa bile, şimdiye kadar harcanan paralar Libyanin iktisadî durumuna hayli faydalı olmuştur. "

Amerikalıların Wheelus üssünü muhafaza etmek için istenen her türlü mail fedakârlığa katlanacaklarını tahmin etmek hiç de güç değildir. Hakikaten Libyadaki üs, İspanya ve Fastki üslerden sonra, Rus tecavüzüne karşı hazırlık zincirinin gayet ehemmiyetli bir halkasını teşkil etmektedir. Şimdi, Pastaki üslerin tehlikeye girmesi karşısında böyle bir üssün kıymeti -başka yerlerde kurulan füze rampalarına rağmenbüsbütün artmış olmaktadır.

Nepal

Haydi hayırlısı

Geçen hafta sonunda Nepal deki ilk serbest seçimlerin ikinci taksidi de tamamlandı Fakat kati neticeleri öğrenebilmek için diğer onaltı taksidin de tamamlanmasını, yani 2 Nisan gününün gelmesini beklemek gerekmektedir.

Doğu Hindistanla Tibet arasındaki Nepal devleti, 1951 yılından bert hudutlarını yabancı ziyaretçilere kapamıştı. Fakat bu kapatış, demokrasinin memlekete girmesine mani olamadı. Hindistana gidip gelenler Nepalde de demokratik kir idare kurulmasını istemeğe bağlamışlar, rahiplerle prensleri de ikna etmişlerdi. Ancak, her işte olduğu gibi bu demokrasi işinde de temkinli davrânmak ve fazla acele etmemek lâzımdı. Akıllı rahipler "taksitli secim" sistemini buldular. Halkı tek başına bıraksalar, ilk seçimde millet meclisinin acaip kimselerle dolması ihtimali vardı. Halbuki milletvekilleri azar azar seçilirse, muhtelif seçimler yapmak ve böylece halkı seçimin inceliklerine alıştırmak mümkündü.

Seçimlerin ilki geçek hafta içinde yapıldı ve sadece onsekiz milletvekili seçildi. Hafta sonunda tamamlanan ikinci taksitte birlikte seçilenlerin sayısı yirmidörde çıktı. Nepal Millet Meclisinin kadrosu 109 kişi olduğuna göre, Nepallilerin demokratik eğitimi daha bir hayli sürecek demektir.

Ç A L I Ş M A

İşçiler

Onuncu köye doğru

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü, Zonguldaka 15 kilometre mesafedeki Gaca mevkiinde -gözleri Ankara yoluna çevrili bekleşen iki polis memurunun, hallerinde bir fevkaladelik olduğu ilk bakışta belli oluyordu. Bunlar, bir trafik muayenesi için değil, hususi bir vazifeyi ifa maksadıyla oraya yerleştirilmişlerdi. Nitekim Ankara istikametinden gelen bir otomobilin -plâkası okunacak kadar- yaklaştığını görünce, kurulmuş gibi harekete geçtiler ve yolun ortasına çıkarak, şoföre "Dur" işareti verdiler. Şoför frene bastı; elini cebine sokup ehliyetini çıkardı.' Memurlardan uzun boylusu "Bırak şimdi ehliyeti. Onu sormadık. Mehmet Alpdündar çıksın dışarı" dedi. Otomobilin arka kapısı açıldı. Gür bıyıklı bir adam dışarı çıktı: "Ne var? Ne istiyorsunuz?" diye sordu. Polis, muhatabını yukarıdan aşağıya süzdü; "Müdüriyetin emri var, bizimle geleceksiniz" dedi.' Adam, soğukkanlı "Pekâlâ" dedi; şoförle hesap gördü, 15 kilometrelik mesafeyi birlikte katedeceği polislerin yanına geldi.

İki polis, Mehmet Alpdündarı doğruca şehrin içindeki Maden İşçileri Sendikası merkezine götürdüler. Alpdündar -bu Sendikanın ikinci başkanıydı- orada, başkanlık masasının üstünde kendisini bekliyen resmi bir yazı buldu. Yazı daha o gün Çalışma Bakanlığından çıkmış, yıldırım süratiyle ve polis marifetiyle muhatabına ulaştırılmıştı. Teblib keyfiyetinin tamamlanmasıyla vazifelerini bitiren polisler, Alpdündarın imzasını alıp gittiler.

Gür bıyıklı Sendikacı, isçi sıfatının, dolayısıyla isçi temsilciliğinin kaldırıldığını işte böylece öğrendi. Ereğli Kömür İşletmesi Nakliye Kısmında çalışan, Alpdündar, 1952 den beri sendikacıydı. Son olarak 35 bin üyeli Zonguldak Madenleri Sendikasının İkinci Başkanı ve aynı zamanda Türkiye Maden İşçileri Federasyonu Genel Sekreteri seçilmişti. Bu vazifelerini hakkıyla başarmağa çalışıyor, maden işçilerinin dâvalarını müdafaa yolunda elinden geleni ardına koymuyordu. Alpdündar, 'bir yandan da Demokrat Partinin Ocak Başkanıydı; fakat iktidar partisinden olmayı haklılığına inandığı işçi dertlerinden bahsetmeğe mâni saymıyordu. Zonguldaktaki maden işçilerinin o sıralardaki derdi - daha doğrusu ezelî derdi- ücret meseleyidi. Toprağın yüzlerce metre altında güneş yüzü görmeden çatışarak hayatlarını kazanmağa uğraşan bu işçilerin eline, yaptıkları iş karşısında gülünç kalacak ücretler geçdyordu. Tam 40.334 işçi vardı ki yevmiyeleri 465 kuruşla. 600 kuruşun arasındaydı. Bunların 10.179 u 450 kuruşun, 13.988 i 500 kuruşun üstüne senelerdir yükselememişlerdi. Hükümet maden işine nisbetle çok hafif kalan iş sahalarında bile bu miktarın çok yukarısında 10, 12, 15 liralık asgari ücretler tanımış, işvereni olduğu bu işçileri ise tamamen kendi kaderlerine terketmişti. Çalışma ve Sanayi Bakanlıkları karşısında maden işçisi, üvey evlât muamelesi bile göremiyor, yapılan teşebbüsler bu bakanlıkların evrak kalemlerinde kış uykusuna yatırılıyordu.

Mehmet Alpdündarın sendikacılığı zamanında, bu teşebbüslerin yarım bir semeresi elde edilir gibi oldu. Hükümetin verdiği karara göre, bu sahada da yeni bir asgari ücret tespit edilecekti., Çalışma ve Ticaret Bakanlıkları temsilcileriyle işveren ve işçi temsilcilerinden kurulu Asgari Ücret Komisyonu toplandı. İşveren temsilcisi Ereğli Kömür İşletmesinden geliyor ve aynı zamanda Sanayi Bakanlığım temsil ediyordu. Müzakereler "Asgari Ücret 7 lira mı, yoksa 8 lira mı olsun?" münakaşasıyla yürüdü. İşveren hariç diğer temsilcilerin aklı 8 liraya daha çok yatmıştı. Ama işveren "Sekiz lira kabul edilirse itiraz ederim." deyince. 7 liralık asgari ücret üzerinde mutabakata varıldı. Yani daha hâdisenin başlangıcında anlaşılıyordu ki, Ereğli Kömür işletmesi de, bugünkü ücretlerin adaletsizliğini kabul etmektedir. İstediği, bu Ücretin 8 değil de, 7 lira olmasından ibarettir.

Ancak hâdisenin bundan sonraki inkişafında -itirazını sadece, bir liralık farkta toplayan- işveren temsilcisi birden fikir değiştirip karan esasından reddediverince, mevzu ile alâkalı herkes, hayret içinde kaldı. Aradan geçen zaman içinde ne olmuştu? Bu değişikliğe sebep neydi? Sonradan anlaşıldı ki bu sebep, asgari ücretin 450 kuruştan 700 kuruşa çıkmasıyla Sanayi Bakanlığına 27 millyon 230 bin 940 liralık bir külfet yükleneceğinin hesaplanmasıdır. Bu nokta Bakanlıkça tespit edilmiş ve Ereğli Kömür İşletmesine varabil bir telefon emriyle karara itiraz edilmesi bildirilmişti.

Son dakikada ortaya çıkan bu itiraz, ücretlerin gene eski seviyede bırakılacağını gösteriyordu. İşçi temsilcilerinin o zamana kadarki emekleri gene boşa çıkmıştı. Çaresiz aralarından bir heyet seçtiler, Ankaraya gönderdiler. Mehmet Alpdündarın başkanlığındaki Maden İşçileri Sendikası Heyeti. Ankarada önce Başbakanla görüşme imkânını aradı. Başbakan onları Sanayi Bakanlığı Vekili Sebati Atamana havale etti. Ataman da, artık kolay ele geçirilecek adam olmaktan çıkmıştı. İncilerin randevu talebini "vakit darlığından" kabul edemedi. Onlar da Bakanı Meclis gazinosunda yakaladılar. Bir masa başında çay içilerek uzun boylu konuşuldu. Sanayi Bakanlığı Vekili. işçilerin ücret dâvasını mühimsemiyor, hattâ ortada böyle bir dâva olduğunu kabul bile etmiyordu. İşçiler görüşmenin sonunda anlamışlardı ki, Atamanla daha fazla konuşmama faydası yoktur. Müsaade isteyip ayrıldılar ve otellerine giderek aldıkları neticeyi mütalâa ettiler. Madem ki hükümet kendilerine gereken alâkayı göstermiyordu, o halde onlar için umumi efkârın alâkasına sığınmaktan başka çare yoktu. Bu düşünce ile bir basın toplantısı yapmağa karar verdiler.

Ertesi gün, etrafında arkadaşları olduğu halde. Mehmet Alpdündar gazetecilere hâdiseleri etrafıyla anlatıyor ve bu düşük ücretlerle çalışan bir isçinin düşük randıman vermesinin tabii bulunduğunu belirtiyordu. Maden işçilerine ' yapılacak zammın, Ereğli Kömür İşletmesinin milyonlarca liralık lüks masrafından vazgeçmekle karşılanabileceğini belirten Sendikacı, "Biz ihsan ve lütuf beklemiyoruz. Sadece emeğimizin karşılığını istiyoruz" diyordu. Basın toplantısı Zonguldakta geniş akisler yaptı. İşçiler, Sendika merkezine mektup yazıp, telgraf çekerek, veya bizzat gelerek, bu enerjik hareketten duydukları memnuniyeti belirttiler. Sendika İkinci Başkanını bu mevzuda tamamen desteklediklerini bildirdiler.

Ama tabii Sanayi Bakanlığındaki akisler, hiç de bu merkezde değildi. Bakan Ataman, ertesi gün Zaferde ve Cumhuriyette -berikisi tabii tekzip yoluyla. İkinci Başkana yıldırımlar yağdırdı. Bu gibi beyanlar, hainane bir teşvik mânası taşıyordu. İşçinin hakkı böyle müdafaa edilmezdi. Tahrikçiler cezalarım göreceklerdi.

Nitekim ertesi gün bütün suçu bir Sendikacı sıfatıyla işçilerin hakkını müdafaa etmekten ibaret olan "tahrikçi" cezasını gördü. Bu iş için Çalışma Bakanlığının İş Kanununa dayanarak "çalıştığı branşın -benzin dağıtıcılığı- İş Kanununun şümulüne girmediği mülahazasıyla" Alpdündarın işçi sıfatını kaldırması kâfi gelivermişti. Muamelenin tabii neticesi olarak Sendikacı, işçi mümessilliğinden de oluyordu.

Gerçi Alpdündar bu işte 1952 den beri çalışıyordu: ve "benzin dağıtıcılığınm iş Kanununun şumulü dışında kaldığı" Çalışma Bakanlığının o vakte kadar aklına gelmemişti ama, karara itiraz edecek yol yoktu. İş Kanununun şumulüne giren branşları tespit etmek Çalışma Bakanlığının salâhiyeti içindeydi. Hatta o kadar ki Bakanlık bu selâhiyeti iş- kollarına göre değil çalışanların şahıslarına göre dahi kullanabilirdi. Nitekim gene aynı iş kolunda çalışan birçoka işçinin işçilik sıfatlarını -Mehmet'Alpdündarınki gibi - kaldırmak kimsenin aklına gelmedi.

AKİS'in Yazı müsabakası

"Milletlerin İktisadi Kalkınması Niçin Hürriyet içinde Olmalıdır"

-XIV-

Ayhan ÖZTOSUN

İnsanlar cemiyet halinde yaşamağa başladıkları andan itibaren ekonomi meselelerile meşgul olmak zorunda kalmışlardır. Bence tarih bir mektep, cemiyetler ise onların muayyen devrelerde yetiştirdiği talebelerdir. Şu halde milletlerin iktisadi kalkınması niçin hürriyet içinde olmalıdır sualine cevap verebilmek için tarihin geçirmiş, olduğu muayyen devrelerdeki ve iktisadî teamülü kısaca sıralamak faydalı olacaktır.

Eski Yunan filozoflarından Xenophon ev ekonomisi problemi. Eflatun ise faiz ve para hakkında bazı iktisadi meselelerle alâkadar olmuşlarda. Fakat iktisat bir ilim olarak çok daha sonra meydana gelmiştir. Çünkü o günkü cemiyetler için böyle bir ilme lüzum yoktu. Cemiyetler yaşayış itibariyle iptidai bir manzara arz ediyordu. Milletlerin kalkınması umumiyetle kralların şahsiyetleriyle alâkalı olup İktisadi olmaktan ziyade kralların kuvvet gösterisi şeklinde tecelli ediyor ve iktisadi hürriyet yerme kuvvet hâkim oluyordu.

Ortaçağlarda sosyal hayat henüz serbest bir iktisadi faaliyet imkanınakavuşmamıştır. Çünkü feodal cemiyet tam mânasiyle bir duraklama devrinde bulunuyordu. Herkes cemiyet içinde muayyen bir yer işgal ediyor ve bununla kanaat ediyordu. Aynı zamanda ahlâkî ve din! tesirlerin de rolü büyüktür.

Milletlerin iktisadi kalkınması derebeylerin, kralların veya padişahların memleketi kendi malikaneleri olarak telâkki etme zihniyeti fertleri hürriyet yerine esaretin ezici ve susturucu kalıplarına sokmuş ve neticesi olarak ortaçağda da milletler iktisaden bir kalkınmaya sahip olamamışlardır.

Tarih bize göstermektedir ki iktisadî hürriyet hukukî hürriyetle beraber kendisine XVIII. yüzyıldan yani koyu merkantilistlerin müdafaa ve tatbik edegeldikleri devletçilik ve otoritarizm den ayrılmağa başlandığı andan itibaren kendisini göstermeğe başlamıştır. Tabii kanunların mevcudiyetini belirtmek ve bu kanunları tetkik etmek surctlylo ekonomiye ilk ilmi kuvvet verenler fizyokratlardır. Ani zamanda bunlar iktisatta meşhur "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" formülünün kurucularıdır.'

Onlara göre cemiyet halinde yaşayış muhtelif insanların hakları arasında bir muvazenenin mevcudiyetine bağlıdır. Bu gayeye erişmek için fizik kanunları -tabiattan gelen kanunlar-, moral kanunlarla -devlet veya hükümet tarafından vazedilmiş kanunlar- birbiriyle uzlaştırmak lâzımdır. Bu iki kanunun ulaştırılmasına da tabii nizam ismini vermişlerdir. Bunun için de ferdin menkul ve gayri menkul mülkiyeti hürriyetini şart kabul etmişlerdir.

Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler formülüne daha çok kıymet verenler muhakkak ki liberallerdir. Liberal mektebin en büyük kuruculardan olan Adam Smith'in dediği gibi "Fert şahsî menfaatinin tesiri altında hareket eder. Bu sebepten sermayesini de kendisi için en müsait yerde kullanır. Fert şahsi menfaatini cemiyetin menfaatinden üstün gördüğü için, bu menfaat ve zaruret altında, sermayesine cemiyet için de en müsait kullanma yerini seçmiş olur. Bu suretle ferdin menfaatiyle cemiyetin menfaati arasında bir ahenk meydana gelir. Hakikatte ferdin gayesi umuma hizmet değildir. Fakat görülmiyen bir kuvvet kendisini aklından geçirmediği bir gayeye hizmet etmeye sevk eder ki bunu bilhassa yapmak istediği zaman bile o derece iyi hizmet edemez. Millet fertlerin yekûnudur. Fertlerin iktisadî kalkınması, dolayısiyle milletin iktisadi kalkınmasıdır. Milleti temsil eden fertlerin mutlak surette müteşebbis bir haleti ruhiye içerisinde bulunması lâzımdır."Müteşebbisin de bu hizmeti yapabilmesi için mevcut. kanunların iktisadî hürriyete uygun olması şarttır. Zaten ferdi hürriyetin olmadığı yerde iktisadi hürriyet aramak imkânsızdır. Bu da ancak demokratik rejimi tatbik edebilen milletlerin mahsulü olur.

Milletler birbirinden farklı sakilde ve muhtelif yaşlardadır. List'ln tekâmül teorisine göre bir millet teşekkül ederken muhtelif tekamül safhalarından geçer banlar çobanlık, ziraat, sanayi ve ticaret devresidir. Ancak tekâmül son safhasına vardıktan sonra iktisât kompleks bir şekil alır, her faaliyet şekli diğer faaliyet şekillerini destekler ve bütün faaliyetler ahenkli bir bütün teşkil eder. Fakat Şuna unutmamalıdır ki milletler hangi durumda olurlarsa olsunlar hamle yapabilmeleri ve ilerlemeleri ancak 1 — fertlere verilen can, mal mesken hürriyeti gibi hukuki hürriyet, 2 — Müteşebbisi faaliyette bulundurabilecek ve hatta onları bu faaliyetlerinde teşvik edecek olan iktisadî hürriyetle kaim olur. Burada müteşebbis fert karanlık yolda ilerliyen bir yolcu gibidir. Kanun onun feneri, devletin müdahalesi ise onun kısa, kolay ve emin bir şekilde ilerlemesini sağlıyacak kılavuzu olmalıdır.

Bundan başka fertlerin ahlâki durumları, zekâlarımilletlerin tabii servetleri, maddi sermayeleri ve hatta ildim şartları iktisadi kalkınmada mühim rol oynar. Milletler bu faktörlerden hangilerine sahip olursa olsun fertler banlardan ancak azami istifadeyi iktisadi hürriyete sahip olmakla sağlıyacaktır, Fertler bir vücut, iktisadi hürriyet de onların ruhudur. Nasıl ki bir insan ruhsuz yaşayamazsa iktisadi hürriyete sahip olmayan fert ve onlari temsil eden cemiyet de iktisadi hürriyetsiz yaşıyamaz ve neticesi olarak iktisaden önlemeye mahkûm olur.

Fakat milletlerin gayesi ölmek değil yaşamak olduğuna göre, milletlerin iktisadi kalkınması için de ruha, yani hürriyete, sahip olması şarttır.

K A D I N

İstanbul

Bir yıl dönümü

Genç adam dinleyicilerine baktı, sonra konuşmaya başladı. Sesi âdeta geçmişten, tarihin tozlu yaprakları arasından geliyordu:

"— Bundan tam 38 yıl önce, 17 Şubat 1926 günü saat 2'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Medeni Kanunu kabul etti" dedi.

Odada büyük bir sessizlik olmuştu. Herkes, bilhassa kadın dinleyiciler hatibin ağzına bakıyorlardı Medenî Kanunun kendileri için ne demek olduğunu çok iyi biliyorlardı. Hâdise Parmakkapıda Devrim Ocaklarının Tel sokağındaki şirin lokalinde cereyan ediyordu. Hatip İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi doçentlerinden Dr. Aytekin Ataydı ve Medenî Kanunun kabulünün yıldönümü münasebetiyle bir konuşma yapıyordu.

"Hukuk sistemimizin geriliği bize uzun yıllar çok pahalıya mal olmuştur" diye sözlerine devam etti. Hatta bir devirde kapitülasyonlarla mücadele ettiğimiz sırada ilgili yabancılar kapitülasyonların neden kaldırılamıyacağını izah ederken: Sizin bir hukuk sisteminiz yok diyorlardı. Adalet işlerini bir takım batıl itikatlarla, dinî inanışlarla ve köhne kaidelerle halletmeye çalışıyorsunuz. Bu itirazlara, ne yazık ki ikna edici bir cevap vermek, o günkü şartlar içinde imkânsızdı. Eski teşkilât hakikaten dine dayanan bazı kaidelerden ibaretti. İşte bu sistem Türkün muasır medeniyet seviyesinden se-ri kalmasına sebep oluyordu. Ancak Cumhuriyet kurulduktan sonradır ki bir medenî kanun ihtiyacı. Türkün hakiki bünyesine uygun bir kanun ihtiyacı kendisini kuvvetle hissettirmeye başlamıştı. Bu iş için kurulan komisyon muvaffak- olamamış ve böylece medeni kanunun batı devletlerinden birinden alınması yoluna gidilmişti.O zaman birçok kanunlar tetkik edilmişti. Bütün devrimlerimiz gibi, medeni kanun üzerinde de uzun uzun durulmuş, düşünülmüştü. Alman kanunu çok ilmi, Fransız kanunu çok eskiydi. İsviçre kanunu ise hem yeni, hem açık ve pratikti. İşte Türkiye Cumhuriyeti elastikiyeti fazla olan bu kanunu bünyemize uygun bulmuş ve onu seçmişti.

Kanunun getirdikleri

Aytekin Atay, Medeni Kanunun bize getirdiği başlıca yenilikleri sayarken hep devrim çocukları' olan dinleyiciler hatibi biraz hayretle, biraz da inanamıyarak dinliyorlardı. İnsan ne kadar tarih okursa okusun gene de eski devri kolaylıkla gözlerinde canlandıramıyordu. Medeni Kanun hâkime geniş bir takdir hakkı tanıyordu. Bugün hâkim, hüküm verirken, kendi kanaatini, geniş çapta kullanıyor ve 'bazı vak'alarda kanunun boşluğunu dolduracak hükümler yaratabiliyordu. Gene Medeni Kanuna göre hürriyet esasını kabul etmiş bulunuyorduk. Kanun, ferdî, hürriyete demokratik ruhu icabı olarak azamî yer veriyordu. Medeni haklardan herkesin müsavi olarak istifade etmesi prensibi bunun en bariz deliliydi. Böylece efendilik kölelik zihniyeti tamamiyle yok oluyordu. Medeni Kanunun kadınlara tanıdığı haklara gelince, bu cemiyetimiz için hakiki bir reform, olmuştu. Bugün, Medeni Kanuna göre, kadın esas itibariyle, erkekle eşit haklara sahiptir.

Medeni Kanundan evvel Türkler evlât edinme hakkına da sahip değillerdi. Bu müessese de Medeni Kanunla memleketimize girmiş ve yerleşmiştir. Bunun en tabii bir hak olduğuna ye mühim bir ihtiyacı karşıladığına şüphe yoktur.

Tek evlilik

Medeni Kanunun sosyal hayatımıza getirdiği en büyük değişiklik muhakkak ki tek evlilik sistemiydi. Bugün Türk erkeği tek kadınla evlenebilir ve onu ancak hâkim kararı ile boşayabilir. Bu madde memleketimizde uzun tartışmalara sebep olmuştur. Hatta bugün bile tek evyok olmuş değildir. Ama tatbikat bunun tamamiyle aksini ispat etmiş durumdadır. Bu bakımdan meselâ bir milletvekilinin taaddüdü zevcat hakkında yaptığı bir teklif ancak tebessümle karşılanmıştır. Bugün herhangi bir kimse, emrinde çalıştırdığı insanı dahi istediği anda işinden kovamazken, bir erkeğin karısına "boş ol" deyivermesiyle evliliğin biteceğini düşünebilmek ne mantığa, ne de vicdana sığar. Medeni vasfını taşıyan bir cemiyet ise herşeyden evvel aile müessesesini korur.

Kanundaki eksikler

Medeni Kanunda bazı ehemmiyetsiz tercüme hataları vardır ki bunlar yanlışlıklara yol açabilmektedir. Medenî Kanunda kullanılan dil de mükemmel, açık ve sade değildir ve zamanın ihtiyaçlarım karşılamaktan uzak hükümlerin yanında, bazı noksanlıklar da mevcuttur. İşte bu ufak tefek aksaklıkların düzeltilmesi, eksikliklerin tamamlanması meselesi hukukçularımızı uzun zamandır düşündüren bir mevzudur. Bu sebeple de Medeni Kanunun esasına dokunmadan bazı rötuşlar yapılması düliliğin bünyemize uygun olmadığım ileri süren bir zihniyet tamamiyle şünülmüş, bunun için senelerden beri çalışan bir komisyon kurulmuştur.

Korkulu bir rüya

Dr. Aytekin Atay konuşmasını bitirmişti. Bundan sonra Devrim Ocakları merkezinin şirin lokalinde uzun bir tartışma başladı. Bir devrimci genç kıy.. Anadoludaki çok evliliğin, bir iktisadi zaruretin neticesi olup olmadığını anlamak istiyordu. Aytekin Atay bunun daha ziyade ahlâki olduğunu ve değişmesinin de kültüre ve eğitime bağlı bulunduğunu söyledi. Hanımların yüreklerine sular serpilmişti ki Behçet Kemal Çağlar ortaya yem bir fikir attı:

"— Aynı iktisadî zaruret şehirli erkeğe de bir hayli cazip gelebilir! Düşünün, hanımın biri evde çalışır, diğeri dışarda. Pahalılık meselesi kolayca halledilir!"

Hanımlar ciddi surette endişe duy-, maya başlamışlardı. Biri:

"— Bu fikrinizi sakın her yerde açıklamayın" dîye rica etti. Ciddi bahisleri şakalar takip etti. Tel sokağındaki lokalden geç vakit çıkanlar

Maurice Chevalier dört dilber arasında

Azılı bir teaddüdü zevcat taraftarı

Beyoğlunun ışıkları ile karşılaşır karşılaşmaz 33 sene öncesini unutuverdiler.

Moda

Yeni dekolteler

Eski bir elbiseyi yenileştirmek için bazan yakaya vurulan bir makas darbesi kâfi gelmektedir. Böylece yeni dekoltelerden birine sahip olmak bu dekolteyi bir ilâve teferruat, bir beyaz yaka ile cazip hale sokmak mümkündür.

Yalnız her dekolte her kadına yakışmaz. Tipe göre dekolte seçmek lâzımdır. Bunun için, moda mütehassısları meşhur artistleri ele alarak onlara göre dekolteler icad etmişlerdir. Şimdi kadınların bu artistlerden hangisine benzediklerini tâyin ederek kendilerine en uygun dekolteyi seçmeleri artık eskisi kadar zor olmıyâcaktır.

Gina Lollobrigida tipi

Bu ufak tefek esmer ve etli kadınların tipidir. Bunlar omuzlarını gösterdikçe daha cazip olurlar. Bato denilen yayık, dekolte bu tipe çok iyi gider. Omuzların bittiği noktada dekolteyi meselâ iki fiyonkla süslemek görünüşün cazibesini daha da arttırabilir.

Birgitte Bardot tipi

Bu orta boylu, sarışın , ince omuzlu ve dolgun göğüslü kadın tipidir. Bu tipe yaka ve dekolteyi süsleyen herhangi bir teferruat hiç gitmez. Bunların seçecekleri dekolteler daima sade olmalıdır. Omuzlara doğru değil, de, göğüslere-doğru açılmalıdır. Bu dekolteleri yalnızca kenar biyeleri ile süslemek kâfidir.

Şophia Loren tipi

Bu tip esmer, çok uzun boylu, geniş omuzludur. Güzelliğe biraz yumuşaklık ilâve edebilmek için "V" seklindeki dekolteleri tercih etmelidirler ve bunları meselâ beyaz organzadan yaptırmalıdırlar

Liz Taylor tipi

İncecik, esmer ve ufak kadın tipidir. Yüzünü aydınlatmak mecburiyetindedir. ama, Sophia gibi geniş yakalar seçemez. Beden kısmı az teferruatlı ve çıplak olmalıdır. Açık dekolte meselâ beyaz muslin bir ince eşarpla bağlanmalıdır.

Marilyn Monroe tipi

Sarşın, yuvarlak hatlı, göğüslü kadın tipidir. Bu tipe de az süslü kalb biçiminde sade dekolteler uygundur.

Ana Okulları

Jale CANDAN

Bütün dünyada, gün geçtikçe daha fazla önem kazanan bir müessese ana okuludur. Duyduğumuza göre bugün Fransada yeni tip inşaatlarda, büyük apartmanların üst katları ana okulu, yuva ve çocuk bahçeleri şeklinde hazırlanmaktadır. Böylece çocukları sokaktan ve sokağın çeşitli tehlikelerinden korumak, onları küçük yaştan akranları ile oynıyarak cemiyet hayatına alıştırmak mümkün olmaktadır. Bu muhakkak ki aile için de fevkalâde faydalı bir teşebbüstür. Anne sabahleyin, ev işlerine, başlarken, çocuğu asansöre bindirip yetişmiş bir elemanın nezaretindeki yuvaya gönderecek, rahat rahat çalışacak ve yemek saatinde onu tekrar yanına alarak, onunla daha neşeli ve faydalı bir şekilde meşgul olabilecektir. Gene akşama vazifelerini yapmış ve dinlenmiş olarak, ayni güler yüzle çocuğunu olduğu gibi kocasını da neş'e ile karşılıyabileceği şüphesizdir. Mahalle yuvalarının bir iyiliği çocuk ile annenin daima irtibat halinde kalmalarını şağlamasıdır. Gene Fransada, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından idare edilen ana okulları her aileye çocuğunu daha iyi yetiştirmek fırsatını vermektedir.

Ana okullarının gün geçtikçe, daha fazla rağbet kazanması hayat şartlarının bütün dünyada süratle değişmesine bağlıdır. Bugün iktisadi şartlar, anneyi çok zaman ev dışında çalışmaya mecbur etmektedir. Dışarda çalışmayan kadın ise, çarşı pazar işi dahil bütün ev işlerini tek başına, yardımsız yapmak zorundadır. Bir kadının bütün bu işleri başardıktan sonra, bir de kitaba uygun şekilde çocuk yetiştirmesi için insanüstü bir kudrete sahip olması lazımdır. Bu durum karşısında çocuk ya cahil kimselerin eline, ya sokağa terkedilmektedir. Ya da dar apartıman dairelerinde, ana kuzusu misali, normal inkişafını yapamadan büyümektedir. Buğun evlerin eskisi gibi büyük bahçeleri yoktur. Hatta küçük bahçeleri de yoktur. Çoğu zaman, evde çocuklara bir oda, hiç olmazsa bir köşe bile veremiyoruz. Hele kışın bir küçük yavrunun ömrü hep soba etrafında, büyüklerle beraber geçmektedir. Bütün konuşmaları dinler, sual soramaz; neye el atsa kabahat olur. Onu süsleyip püsleyip evin bir biblosu gibi köşeye oturtmak isteriz. Bu, elbette çocuğun yaradılışına aylandır. Ama bu şartlarda anne ne yapabilir? Bir annenin çocuğu uğruna şahsi hayatını tamamiyle yok etmesi mümkün müdür? Bunu anne yapsa cemiyet hoş görmez. Zaten bir annenin iyi yetişmiş bir ana okulu öğretmeninin bilgisine sahip olmasına da imkân yoktur. Mütehassısların her fırsatta tekrar ettikleri gibi, çocuk normal inkişafını arkadaşlar içinde daha mükemmel surette yapar. Arkadaşlarla beraber daha iyi öğrenir, daha iyi oynar, daha iyi büyür.

Memleketimizde de ana okulları yok değildir. Fakat bunlar oldukça pahalı özel okullardır, üstelik elemansızlık yüzünden bu okullarda da çocuklar daha ziyade cahil kimselerin elinde kalmaktadır. Bir samanlar ana okulu öğretmenliği diye bir meslek vardı. Her nedense öğretmen okullarındaki bu şube sonradan kaldırıldı. Bugün ilkokullarımızda iki ve üçlü tedrisat yapıldığı bir vakıa iken Millî Eğitim Bakanlığından bir de anne okulları açmasını istemek tebessüm uyandırabilir. Ama eğer bir gün esaslı bir- programla yeni bir teşkilâtlanmaya doğru gidilecek olursa, herhalde ana okulları dâvasını da ele almak icap edecektir. Bizim cemiyetimizde de bu ihtiyaç kendisini göstermeye başlatmıştır.

T İ Y A T R O

İstanbul

Şemsiyenin Tılsımı

Şemsiyenin de tılsımı olur muymuş, demeyin sakın. Olur... Genç güzel, bir az da hoppa bir kızın elinde, yağmurlu, rüzgârla bir havada tersine döndü mü, yakışıklı bir delikânlı gelir, onu hemen düzeltir, düzeltirken de öyle diller döker ki kızcağız rüyalarına giren "peri padişahının oğlu"nu buldum sanır. Ama bu delikanlı şairmiş, şıpsevdiymis karsısına çıkan her kıza, kadına tutulur aynı dilleri dökermiş. üstelik, yıllardan beri. kahrını çeken bir kadıncağızla evliymiş, ne çıkar?

Ne mi çıkar? Üç perdelik bir oyun. daha doğrusu bir komedi çıkar. Adı:"Tersine Dönen Şemsiye". Yazan: Sabahattin Kudret Aksal. Basan: Varlık Yayınevi. Ya oynayan? Orası firaklı işte.

Yazar oyununu önce Devlet Tiyatrosuna gönderir, ama bu "Şemsiye"li oyunu kimsenin gözü tutmaz. Belki başka tiyatrolar alâkalanırlar diye İstanbuldakileri dener, o tiyatroları idare edenler de pek iler, tutar tarafını bulamazlar, daha doğrusu "Tersine Dönen Şemsiye"nin sahneye çikarıabilecegini akılları almaz. Yazar da ne yapsın, boynunu büküp bekler. Bir gün oyununu beğenecek bir tiyatrocu çıkar da oynar, diye tam beş yıl bekler. Nihayat o" gün gelir... İstanbulda, binbir güçlükle Kurulan, küçük, yüz küsur kişilik, bir Oda Tiyatrosunun animateur'ü, rejisörü ve başaktörü olan genç, bir sanat adamı "Tersine Dönen Şemsiye"yi beğenir ve sahneye koyar.

Milyonlarca. yüzbinlerce lira tahsisat alan, yıllardır devamlı seyircisi olan tiyatroların oynamaya cesaret edemedikleri bu yerli eseri. günlük geliriyle varlığını yasatabilen tiyatrosunda, oynamıya karar veren Mücap Ofluoğludur.

Peki netice? Gayet basit: 'Tersine Dönen şemsiye" iki aydan fazla bir zamandır o küçücük Oda Tiyatrosunda oynanıyor. Oyun çoktan elinci temsilini astı. böyle giderse yüzüncüyü de bulacak. Şimdi gelin de bu "Şemsiye"ye tılsımlı deme

Tılsım nerede?

Şemsiyenin tılsımı, piyesten anlamakta, daha doğrusu yeni nesli, onun temayüllerini, dünya görüşünü, hayat anlayışını fark etmektedir. Mücap Ofluoğlu. gerçek bir sanatkar sezisiyle bunu farketmiştir. Zamanımızda çoğu genç kızlar, karşılarına ilk çıkan boyu posu yerinde gözü güzel, hele ağzı iyi laf yapan delikanlılara kendilerini kaptırıveriyorlar mı? Sonra, oyundaki gibi akşamları daima eve geç gelen, günün birinde de hiç gelmeyiveren bir ananın, çok yumuşak bir babanın şımarttıkça şımarttığı, kızından başka bir şey beklenir mi? Tersine dönen şemsiyeyi düzelten şair delikanlı da, İstanbul sokaklarının, hele gençlik çevrelerinin, örnekleri günden güne çoğalan tiplerinden biri değil midir? O halde "Tersine Dönen Şemsiye"nin seyircisiz kalmaması İcap eder.

İşte Sabahattin Kudret Aksaldan sonra bu gerçeği görmüş olan Mücap Ofluoğlu "Şemsiye"nin tılsımını da yakalamış, altmış küsur aksanıdan beri Oda Tiyatrosunun perdesini onunla açıp kapıyor.

Sahnedeki Oyun

Aksalın başlıca kahramanlarını. Genç kız ile Şairi, Çolpan İlhanla Mücap Ofluoğlu oynuyor. Bu zamane kızı İçin Çolpandan iyisi bulunamazdı. Role bütün garabeti içinde, sevimli, tatlı, inandırıcı bir eda -ve bir bahar tazeliği- veriyor. Mücap Ofluoğlu da o şıpsevdi şairi aynı sevimlilikle canlandırıyor, üçüncü perdede, içip içip gene eski karısının yanına döndüğü zaman, sarhoşluk sahnelerinde bile sevimliliğini kaybetmiyor.

Öteki rollerden şairin karısında Altan Karındaş, sevdiği adamın kahrını çekmekten bıkmayan, ne yapıp edip sonunda gene daima kendisine dönen bu çapkın kocayı, bir çocuk gibi, mazur görmesini, hatta genç rakibesinn elinden kurtarmasını bilen tecrübeli kadım, canlı kanlı bir oyunla yaşatıyor. Temsilin en aksayan tarafı Baba rolü... Fakat Şaziment Halayı, o saf, evde kalmış, meraklı ve utangaç görümceyi, oynayan Seden Kızıltunc yeni ve parlak bir istidat. Çalışırsa, kompozisyon isteyen mahalli kadın tipleri için. her zaman aranılan bir defter olarak şöhret yapabilir..

Fareli piyes

Haldun Dormen topluluğunun Küçük Sahnede Agatha Christie'ye kurdurduğu "kapan"a meşhur İngiliz kadın polis romancısının "fare" lerinden çok seyircileri giriyor galiba... Çünkü romancının şöhretine bel bağlayıp "Fare Kapanı"nı seyretmece gidenler, aynı kalemi kullanan oyun yazarının -bu sefer- romancı kadar başarılı olmadığını, hele bu oyununun hayli sıkıcı olduğunu farketmekte gecikmiyorlar. Ama ne yapsınlar? Bir kere *"kapan"a

Mücap Ofluoğlu
Cesaret buna derler!

girmiş bulunuyorlar. Kaatilin kim olduğuna da bir az merak sardılar mı artık uzun ve yavan buldukları sahneleri, son perdenin son sahnesine kadar Mrs. Christlo'nin kaatili belli etmemek için giriştiği şaşırtmacalara, biraz "kestirmek" pahasına da olsa, sabredip katlanacaklardır.

Hırsız - polis hikayelerine olduğu kadar oyunlarına da oldum olası pek bayılan İngilizler "Fare Kapanı" nı Londrada, aralıksız, yedi yıldır seyrediyorlarmış... Ederler ya... Voltaire'in dediği gibi "to kalon" her millet için aynı değil. Fransızların pek beğendikleri bir trajedinin İngiliz seyircisini esnettiği gibi, Londralıların yedi yıldır seyrine doyamadıkları bir oyun da İstanbullulara pekâlâ, sıkıcı gelebilir.

Sahnedeki oyun da pek parlak değildir. Mrs. Christic'nin sekiz kişisini canlandıran oyuncuların çoğu hırsız - polis oyunu, oynayan yatılı kolej öğrencilerine benziyorlar. Hele bir Mr. Faravicini var ki evlere şenlik... Vakanın geçtiği misafirhanenin sahibesini oynayan Ayfer Feray ile sinirli, titiz ve muhafazakar müşteri Mrs. Boyle rolünde de Haldun Dormenin kaliteli oyunları da olmasa "Fare Kapanı" temsilinin bir mektep müsameresinden farkı kalmıyacak.

S İ N E M A

Filmler

"Sayonara"

James A. Michener'ln "best - seller"ine dayanan "Sayonara - Elveda" İkinci Dünya Harbinden sonra Japonyadaki Amerikan askerlerinin Japon kadınlariyle evlenmelerinden ortaya çıkan meseleleri ele alıyor. Kore harbiyle birlikte, Japonyâda üslenen Amerikalıların sayısı artınca ve aradaki düşmanlık unutulmağa yüz tutunca, bu birleşmeler Amerikan makamlarının başını ağrıtacak bir hale giriyor. Bu birleşmeden doğan, çoğu vakit anneleriyle birlikte terkedilen on binlerce gayri meşru çocuk, aynı zamanda Japonlar için de ayrı bir dert. Fakat, rejisör Joshua Logan'ın iki buçuk saat süren filmi o kadar dağı» nık, bü arada esas meseleden ayrılan bölümler o kadar çok ki. "Sayanara" eninde sonunda dönüp dolaşıp modern bir "Madame Butterfly" haline giriveriyor. Puccini'nin müziğinden mahrum, bütün çekiciliğini turistik birtakım sahnelerden almağa çabalıyan, alabildiğine cansıkıcı bir "Madame Butterfly"...

"Sayonara"da Üç koldan gelişen üç ayrı hikâye var: Hava gediklisi Joe Kelly' nin -Red Buttons- Japon kızı Katsumi -Myoshi Umeki- ile evlenmek istemesi, gerek evlenmeden önce, gerek evlendikten sonra kendisine güçlük çıkaran, hattâ mânevi işkenceye girişen üst makamlarla çatışması, sonunda karısiyle birlikte "hara - kiri" yaparak ölümü. İkinci hikâye, Kore' savaşlarının as pilotlarından binbaşı Lloyd Gruver'in -Marlon Brando-, ünlü Matsubayâshi revüsünün başyıldızı Hana - Ogi'ye -Miiko Taka- tutuluşu, Kelly gibi. Üst makamlarla mücadeleye girişi, rütbesi büyük, şöhreti geniş olduğu için Kelly'den daha talihli çıkışı. Üçüncü hikâye' de, Gruver'in, eski nişanlısı Eileen -Patricia Owvens- ile olan münasebetleri. Gruver'den ümidi kesen Eileen'in Kabuki tiyatrosu yıldızlarından Nakumura -Ricardo Montalban- ile ilgîlenmeğe başlaması. Mamafih Logan, bu üçüncü hikâyeyi sonuna kadar götürmüyor. Hem filmi daha fazla uzatacağından, hem de bu seferki birleşmede bir Japonla evlenecek Amerikalı kadın bahis mevzuu olduğundan fcftaz çekingen davranarak, üçüncü hikâyenin ilerideki neticesini sadece "ihsas" etmekle kalıyor.

Şişirme film

Bu üç hikâyeden en ehemmiyetlisi, en sağlamı, anlatılmağa en değer olanı muhakkak ki birincisidir. Ama Logan,nedense bunu ikinci plana bırakıyor,bunun yerine ikinci ci hikaye "modern Butterfly" önegeçiyor.Üç ayrı hikâyeye dağılan dramatik yapı araya sıkıştırılan Japon manzaraları. bir göl bir köprü, bir Japon bahçesi, bir grup manzarası gibi şişirme sahnelerle büsbütün dağınık bir hale giriyor. Rejisör, işlediği cinayeti örtbas etmek için cesedi saklamak istiyen biri gibi, mevzuu oradan oraya sürükleyip duruyor. Japonyanın "renkli" havası, şüphe yok ki Technirama ve Tecnicolor ile değerlendirilmiş, ama yine de bunlar arasında en renklisi olması gereken Kabuki tiyatrosundan alınma sahneler anlaşılır cinsten değil; Japon kukla tiyatrosunda anlatılan intihar hikâyesi ise, ardından sahici bir intihar sahnesi geldiği için pek yapmacık kalıyor.

Fakat bunlardan daha çok aksıyan taraf Japonyadaki Amerikalıları Japonyaya, Japonlara bağlıyan sebebin hiçbir vakit anlaşılır şekilde ortaya konammasıdır. Bir Kelly'yi Japon kadınıyla evlenmeğe, daha sonra birlikte intihara sevkeden sebep, filme bakılırsa, sadece kimonolar giymeğe, yemeği diz çöküp yemeğe, bir Japon evinde yaşamağa, Japon adabımuaşeret usûllerinin orijinalliğine hayranlıktır. Yalnız Kelly'nin değil Gruver'in, Eileen'in Japonyaya ve Japonlara bağlılıkları da bu sathi anlayıştan ileriye geçmiyor: Renkli bir Japon manzarası, kahramanların ağzından çıkan "ne güzel!" takdiri... Hepsi bu kadar.

Bir Japon revüsünden çok Amerikan revüsünü andıran Matsubayashi için Japon kızları seçilmesine itina edildiği halde. Japon kültürünün en ehemmiyetli unsurlarından biri olan Kabuki tiyatrosunun başyıldızı olarak Güney Amerikalı Ricardo Montalban'ın seçilişi ayrı bir tuhaflıktır. Bunun tek izah tarza, uzun boylu Eileen'in karşısına çıkarılabilecek uzun boylu bir Japon bulunamaması olacak. Bunun kadar tuhaf bir nokta da, Logan' in bir romandan adapte ettiği "Sayonara"da. piyesten adapte etmiş olduğu. "Picnic - Piknik" ve "Bus/Stop - Otobüs durağı"ndakiyle kıyâslanamıyacak icadar Sinemadan uzaklaşması, sahne kokusu taşıyan bir çalışma göstermesidir .Karşı karşıya geçip uzun konuşmalar. Sahne füzeninde dizilmiş oyuncular, yerinden güçlükle kıpırdıyan bir kamera...

Marlon Brando "Sayonara"da

Bir fiyasko

Brando hayranları, iki buçuk saatlik "'Sayonara"nın büyük bir kısmında bu oyuncuyu doya doya seyretmek imkanını buluyorlar, fakat Brando'nun aynı doyuruculuğu oyununda da gösterdiği söylenemez. Halbuki, usta bir tiyatro - sinema rejisörü olan Logan ile usta bir tiyatro • sinema oyuncusu olan Brando' nun birarada çalışması ne kadar alâka çekici olabilirdi. Oynadığı role inanmıyan Brando. zaman zaman "Adtors Studio" metodunu hatırlıyorsa da, sonra bunun yeri olmadığını düşünerek bir boş verme havası içinde baştan savma bir oyuna dönüveriyor. Fazla bir ustalık gerektirmiyen Hana - Oği rolündeki Miiko Taka bile daha tatmin edici Bir* oyun çıkarıyor.

"Sayonara" aynı zamanda , geç kalmış bir filmdir. Amerikan sinemasının bir kolu, bütün şartlara rağmen zamanın bazı büyük cemiyet hadiselerini dürüst bir neticeye ermediği vakit, hiç olmazsa aktüalitesini kaybetmeden yapardı. Burada Amerikalıları çok yakından ilgilendiren bir mesele var fakat filmde anlatılan engellerin çoğu halledildikten sonra ele alınmış. "Sayonara"daki üslûp bile zaten buna yatkın değil. Amerikanın cemiyet meselelerini isli yen ortahalli bir rejisör, "Sayonara" nın ilk. hikâyesini -Kelly ile Katsumi'nin hikâyesi, ele alıp, sade ve sert çizgilerle işleseydi. Logan'dan çok daha başarı kazanırdı. Hem de ne Techanirama, ne Technicolor ne de büyük bütçeye dayanmadan. Ama, bütün ümidini satışı cok bir ronara" Loveve is a Many Splendenara", "Love is a Many .-Splendered Thing- Aşk güzel şeydir", çeşidi boş, "süper - prodüksiyon"lardan biri olmaktan ileriye gecemiyor.İşin acı tarafı, bu fiyaskonun Joshua Logan imzasını taşımasıdır.

"Hasret şarkısı"

Bir varmış bir yokmuş. evvel zaman içinde kalbur saman içinde Amerika adında bir ülkede yüzü sevimli, sesi tatlıca, kimseye . zararı dokunmaz Gloria Jean adlı bir kızcağız varmış. Harika" çocuklar keşfetmiye meraklı prodüktörlerden biri bir gün bu kıza rastlamış, sesinden faydalanarak saf seyircilerin; parasıyla kesesini doldurmağa karar vermiş. Böylece içinde bir sürü piyasa şarkısı bulunan, mevzuu bu şarkılar etrafında dönen filmler yapmış. Bunlar arasında "You Are Al*

way in My Heart - Daima kalbimdesin" bu saf seyirciler arasında pek tutunmuş. Zararsız kızcağız bu filmde, bir adlî hata yüzünden hapse düşen bir bestecinin kızı rolündeymiş. Baba hapishanede şarkılar besteler, ailesinden uzak kalmanın acısını böylelikle dile getirmeğe çalışır, kızı bu besteleri okuyup babasının hasretini gidermeğe uğraşır, saf seyirtilerse bunları görüp bol bol gözyaşı dökerlermiş. Sonra baba hapisten çıkar, çoluk çocuğuna kavuşur, Seyirciler de gözyaşlarını silip perdedeki mesut sahneye katılırlarmış. Gel zaman git zaman, aradan yıllan, geçmiş, Amerika adındaki ülkede sinemacılık öğrenmeğe çalışan bir . Türk genci -Turgut Demirağyurduna dönüp bir film şirketi .And Film- kurmuş, prodüktörlüğe başlamış. Ama bir gözü hep Amerika adındşki ülkedeymiş. Oyuncu sıkıntısına düşse oradan oyuncu getirir, kameract bulamazsa oraya başvurur, mevzu bulamazsa oradaki' filmlerden aktarmağa çalışırmış. Yine böyle bir sıkıntı çektiği günlerden birinde düşünüp dururken, Gloria Jean gibi zararsız bir kızcağıza rastlamış "Seni bana Allah gönderdi" diye dört elle "keşfine" sarılmış, bir yandan da "You Are Always in My Heart,"- hikayesinin Türkiye adlı ülkeye adapte edilmesi için çalışmış. Gloria Jean olmuş Özen ' Tutucu, "You Are Always in My Heart" olmuş "Hasret şarkısı", caz şarkıları. olmuş, alaturka şarkı... Yerli baba -Suavi Tedü- gene adil bir hatadan dolayı hapse düşmüş, şarkılar besteleyip orkestra kurabilmesi için prodüktör ' ve senaryocunun tensibivle İmralı hapishanesins nakledilmiş -Türkiyede çevrilen filmlerde senaryocunun istediği gibi kalem yürütebilmesi, içte mahpuslar hep İmralıya nakledilirlermiş-. Yerli baba hapishanede şarkılar bestelerken çocuklarını yetiştirmeğe çalışan yerli anaya, -Şaime Bekbay- talipler çıkarmış. Kızı da bir yandan şarkı söyler, bir yandan da annesinin baskasiyle evlenmesine engel olmağa çalışırmış. Babanın baskısından uziik kalan oğlu ise tehlikeli yollara Sapmak istidadındaymıs. Böylece yıllar gecmis, baba hapisten çıkmıs, hüvryetini gizliyerek evinin etrafında dolaşmağa başlamış. Sonra Türkiye adlı Ülkede çevrilen bütün filmlerdeki gibi araya olmadık tesadüfler girmiş, kıl payı ile tehlikeler atlatılmış seyircinin gözyaşı bezleri alabildiğine mıncıklanmış, ama sonunda baba ailesine kavuşmuş, gözyaşları silinmiş, ağlayan gözler gülmeğe başlamış. Prodüktörle beraber, onler ermiş muradına...

KİTAPLAR

LA QUESTİON

(Yazan: Henri Alleg; Jean - Paul Sartte'ın önsözü ile, Çeviren: Alâettin Bilgi, Ankara, Açık Oturum Yayınları, 1959. 48 sayfa, 250 kuruş)

Henri Alleg, Cezayirde "Alger Republicain" gazetesini çıkaran bir Fransız gazetecisidir. Cezayir savaklarında milliyetçilerin dâvasını savunduğu için 1955 eylülünde gazetesi polisçe kapatılıyor. Alleg bir yandan gazetesini yeniden çıkarmak için uğraşırken, bir yandan da Cezayirdeki Fransız makamlarının eline düşmemek için iki yıl kadar gizleniyor. Fakat 1956 haziranında General Massünün paraşütçüleri Alleg'i yakalayıp El - Biar'daki "Temizleme Merkezi" ne götürüyorlar. "La Question -Sorgu". Alleg'in bu temizleme merkezindeki bir aylık cehennem hayatının hikâyesidir. Ağzından birkaç kelime koparabilmek için ıslak vücudundan elektrik cereyanı geçirilen, tabanı, meme uçları yakılan, başına sarılan beze dökülen sularla boğulmanın sınırlarında çırpınan ilk günkü sorgudan sonra hücresine götürüldüğü vakit üzerine yığıldığı şilteye oaraşütçülerin "şaka" olsun diye yerleştirdikleri dikenli tellerle dalanan Alleg'in korkunç macerası tıpkı bir kâbusu andırıyor. Ama gerçek, üstelik münferit bir hâdise de değil. "La Question" yirminci asrın ikinci yarısında Cezayirde yüz kızartıcı bir müstemleke savaşını sürdüren Fransızların her gün düzinelerle Cezayir milliyetçisine tatbik edegeldikleri iğrenç işkence metodlarından birkaçını ortaya koyuyor.

Alleg'in gördüğü en büyük hizmetlerden biri, her şeyi göze alarak Cezayirdeki utanç verici olayları büyük bir cesaretle açıklaması, Fransız umumi efkârında büyük bir heyecan yaratmazıdır. Fransada Cezayir olayları karşısında utanç verici bir sessizliğe gömülen aydınlar, "La Question"la birlikte derin bir nefes almışlardır. Bunu kitabın yayımlanmasını takibeden olaylardan anlamak mümkündür. Alleg'in Cezayirdeki bir sivil hapishaneden yazıp yolladığı "La Question", Alman işgali altında Fransız vatanseverlerinin kitaplarını gizlice basmakla Un kazanan "Les Editions de Minuit" tarafından 1958 şubatında satışa çıkarılınca, iki hafta içinde 60 binlik ilk baskı tamamiyle tükenmişti. Jean - Paul Sartre ile Francois Mauriac'ın, kitabı tanıtan yazılarım basan "LExpresse" ile kitaptan bazı parçalar alan "France - Observateur"ün toplatılmasına rağmen, "La Question" Mart sonuna kadar serbestçe satılıyordu. Fakat Cezayirdeki savaşın uyandırdığı huzursuzlukla gittikçe- sinirli bir bal âlan hükümet nihâyet kitabın toplatılmasına karar verdi. İçişleri Bakanlığının bu kararından daha iyi bir reklâm olamazdı. Ondan sonraki iki hafta içinde, bu sefer gazete şeklinde gizlice basılan bir ikinci 60 bin de kısa zamanda tükendi, kitap İngilizce, Almanca, İtalyanca ve daha bir çok dillere çevrildi. "Alleg meselesi", "Dreyfus meselesi" kadar dal budak sardı. Sartre'ın "La Question"a yazdığı önsöz de Zolâ'nıri " J ' - Accuse" adlı makalesi kadar meşhur oldu.'

Alleg "La Question"da, başından geçen bütün korkunç işkenceleri şaşılacak bir sadelik ve serinkanlılıkla anlatıyor. İşkencecilerini büyük bir ustalıkla tanıtıyor. İşkencecilerin insanlık haysiyetini ayaklar altına alışı, insanın kendi cinsinden olanlara karşı yapabileceği en vahşi davranışlar nasıl tüyler ürpertiyor, utanç veriyorsa, Alleg'in herşeye rağmen dayanması, cellâtlarının bütün gayretlerini boşa çıkarması da insana o kadar ümit veriyor, İşkenceciler bütün üstünlüklerine rağmen sonunda partiyi . kaybediyorlar. Alleg'in bu zaferi, bir ordunun zaferinden daha mühim. Çırılçıplak soyulmuş, daha önce işkence görenlerin kusmuklarıyla örtülü işkence masasına uzatılmış, gecenin ayazında elektrik cereyanı daha iyi geçsin diye ıslatılan vücudu titriyen," cellatlardan başka, seyircilerin alaycı bakışları altında hakaret gören, elektrik şoklarıyle ümitsizce çırpınan bu adam haklı bir dâvanın mağlûp edilemiyeceğini müstemlekecilere giriştikleri silâhlı çarpışmadan daha iyi anlatıyor.

"La Question" aynı zamanda Cezayir savaşının Fransızlar için nasıl mânevi bir yıkım olduğunu da ortaya koyuyor. Hiçbir şeyden haberi olmiyan. askerlik vazifesini yapmak üzere Cezayire gelen delikanlılardan "Temizleme Merkezi" nde vazife görmek talihsizliğine uğrayanlar, sinirli, kuşkulu, kendi üstünlüklerine inanmış aslında zavallı birer sinir hastası olup çıkıyorlar. 13 Mayıs hâdiselerinden çok önce yazılmış olmasına rağmen, bu küçük kitap aynı zamanda meseleyi, meydana çıkmadan önce bildiriyor. Gittikçe "faslet" bir kılığa bürünen paraşütçüler. Cezayirde yaptıklarını yakında Fransada da yapacaklarından, oradakilere de sıra geleceğinden "o orospu cumhuriyeti" yerle bir edeceklerinden bahsederlerken, 18 Mayıs hâdisesinin esas felsefesi, Sartre'ın dediği gibi "faşizmin o korkunç maskesiyle oynanan komedi" bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıyor. Bütün bunlar aynı zamanda. 18 Mayıs hâdisesinden sonra "ehven-i şer" olarak başa geçirilen De Gaulle hükümetinin, Cezayir meselesi halledilmedikçe, çatışmanın evvelkinden daha da keskin bir şekil almasına, yol açmaktan "başka birşey yapamıyacağini ortaya koyuyor.

M U S İ K İ

Konserler

Bernard Michelin

Geçen hafta İstanbul ve Ankarada konserler veren Fransız viyolonselci Bernard Michelin bu mevsim yurdumuzu ziyaret eden musikişinasların şüphesiz eh seviyelilerinden biridir. Bununla birlikte, sanatçının İstanbuldaki resitalinde Saray Sineması salonu ancak üçte bir dolmuştu. İstanbul halkının konserlere olan rağbetine musiki dışı sebeplerin istikamet verdiği bilinmese, bu şehrimizde konser veren sanatçıların dinleyicilerden, değerlerinin ' üstünlüğü nisbetinde az ilgi gördüğü söylenebilir. Nitekim, gecen mevsim İstanbula gelen yabancı sanatçılar arasında en değerlilerin konserlerinde salonlar boş kalmıştır. Halbuki İstanbulda, bir musikişinasın gişe başarısını, o musikişinasın değeri değil, başka sebepler tâyin etmektedir. Bunların başında, azınlık grupları arasındaki bir çesit dayanışma gelir. Meselâ ziyaretçi musikişinas Yahudiyse, İstanbulun Yahudi toplumu konsere büyük ilgi gösterir. Bundan başka mevsimin bazı zamanlarında konserlere -ve başka gösterilere- halkın rağbetinin azaldığı tecrübeyle sabittir. İstanbullu menacerler bilhâssa Noelde, kendilerine pahalıyâ mal olacak sanatçıları ve toplulukları getirtmekten kaçınırlar. Konser veren sanatçının isim şöhretinin de gişe başarısını tâyinde pek büyük rolü vardır. Nihayet, bir icracının çaldığı çalgı ile repertuarı da Enserine gösterilen ilgiyi ayarlar. Başta piyanistler, sonra kemancılar, büyük rağbet görürler. Bir viyolonselcinin konserinin biletlerinin satılması için, Fournier gibi, Cassado gibi, İstanbulluların aklında kalmış isimlerin, afişlerde görülmesi gerekir. Bundan başka, konser veren sanatçının programında, Beethoven, Chopen, Liszt gibi bestecilerin ünlü eserleri yoksa, gişenin önünde sıralananların sayısı azalır.

Bernard Michelin'in resital programının gerçi, çiğnenmiş yolun dışındaki eserlerden meydana gelmiş olması bakımından, bir seçkinliği yardı. Fakat bu eserlerin kıyıda köşede kalmışları yerine, konser sah. nesine dana sık çıkmaya lâyık olanları programa alınsaydı oda musikisinden mahrum İstanbullular herhalde daha çok faydalanmış olurlardı.

Richard Strauss sonatı

Eccles'i. Richard Strauss'un sonatı takip etti. Strauss'un ondokuz yaşında bestelemiş olduğu bu sonatta bestecinin şahsiyeti ancak şurada harada, çoğunlukla melodik eğrilerde ve orkestra tarzındaki piyano yazısında kendini gösteriyordu. Bunun dışında ' eser tamamen. Brahms, Wâgner ve bilhassa Scumann tesirleri taşıyordu. .Bernard Michelin ile piyanisti Nikola Astrinidis'in kusursuz bir icrayla çaldıkları bu sıcak, kanlı canlı musiki, Richard Strauss'un bir yandan bir gençlik eserini, öte yandan bu bestecinin oda musikisi sahasındaki seyrek çalışmalarından birini tanıma fırsatım İstanbul dinleyicisine verme bakımından alâka eskiciydi. Fakat Bernard Michelin, İstanbuldaki tek resitalinde daha önemli bir romantik sonatı -meselâ Rahmaninof sonatını- programına alabilir, hele programın ikinci kısmındaki Falla "İspanyol Halk Süiti", ya da Saint - Saens "Allegro apassionato" gibi basit şeyler yerine. Fransanın kültür temsilcisi olduğunu belirten eserler çalabilirdi.

Fakat ne çalarsa çalsın Bernard Michelin, herşeyden önce "'virtüöz" sıfatına lâyık sağlam tekniğiyle, zengin ve tesirli tonuyla, nüanslı

Bernard Michelin
Kulaklara ziyafet

derecelerine hâkimiyetiyle - sivrilen bir viyolonselciydi. Tefsirei olarak romantik musikiye temayülü olduğu anlaşılıyordu. Resitalinde ek parça olarak çaldığı Mozart "Menuet" de, bu bestecinin karakterini olsun, menuet'nin tempo hususiyetlerini olsun virtüozluk uğruna hiçe sayması, Boccherini konsertosunun ilk bölümünde tempolarım, yer yer orkestrayla beraberliğini bozacak derecede gevşetmesi, klâsik eserlesin üslûbuna mizacının yabancı olduğunu düşündürüyordu. Fakat "teganni" edilecek bir melodi karşısına çıktığında -Boccherini konsertosunun Andante'sinde, Schumann konsertosunun büyük bir kısmında ve Richard Strauss sonatında- çalışı kolay ulaşılmaz zirvelere yükseliyordu. Hele, birçok viyolonselcinin müzikal" sesler yerine midesi, bozulmuş bir kedinin miyavlamalarını andıran sesler çıkarttıkları, tiz tonlardaki güveni dinleyiciye huzur duygusu veriyordu.

Kültür

Sonorama

Musikişinasların ve musiki meraklılarının, gerek meslek ve gerek zevk ihtiyaçlarını tatmin etmeleri bugün, geçen yıla kıyâsla, çok daha güçleşmiş, hattâ imkânsızlaşmıştır. Kitap, mecmua ve nota alıcıları, artık geçen yıla kıyasla; üç misli fazla para ödemektedirler. Fakat plâk alıcıları ve plâklarını dinliyecek teçhizatı temin etmek istiyenler, ceplerinden üç misli fazla P*ra çıkarmayı göze alsalar bile, intiyaçlarını yerine getiremiyeceklerdir. Basılı maddeler arasında kitap. mecmua ve nota ile plâk ve manyetik şeridi daima birbirinden ayıran, birincileri, muhteviyata bakmadan kültür eşyası sayan, plâk ve manyetik şeridi ise lüks eşyasından daha ağır hükümlere tabi tutan gümrük ve maliyemiz, plâk ve şeritlerden çok ağır gümrük vergisi almaktadır.

Bugün, geçen yıla kıyasla üç misli para ödemek suretiyle, istiyen, herhangi bir yabancı dergiye abone olabilir ve dergi muntazaman postacı tarafından evine getirilip teslim edilir. Fakat, kâğıt ile plâstik -plâk ve şeritlerde kullanılan madde- tefriki işin içine girdiğinde ne olacaktır? Alâka çekici bir örnek, Fransada yayınlanan "Sonorama" adlı mecmuadır. Herhangi bir mecmua gibi içinde dünya olayları, politika, sanat, musikisi gibi bahislerin yer aldığı bu mecmua, kâğıt üzerine basılmış kısımlarından başka, vinil plâstik üzerine basılmış sesli, sayfalar da taşımaktadır. Yani, mecmuanın herbir sayısında, 33 devirli, uzun çalan, altı tane plâk bulunmaktadır.

Şimdi, bu mecmuaya Türkiyeden abone olmak istiyen biri, gerçi- ismi "mecmua" olduğu için, ya bir kitapçı vasıtasiyle, ya da Kambiyo Müdürlüğünden müsaade almak suretiyle buna imkân bulacaktır. Fakat mecmuanın ilk abone sayısı adresine gönderildiğinde tefrik kendini gösterecektir. Çünkü, yalnız kâğıt üzerine basılı herhangi bir mecmua, hiçbir formaliteye lüzum -kalmadan postacı tarafından abonenin adresine teslim edileceği halde. "Sonorama" mecmuası gümrükte tutulacak, abone -herbir sayıda altı tane plâk olduğuna ve, yeni kararlardan sonra, gümrüklerimizde plâk başına 30 lira civarında gümrük vergisi alındığına göre. herbir sayı için 150 lira civarında para ödiyecektir. "Sonorama" mecmuasının beher sayısının ücretiyse eski rayice göre 6 lira, şimdi 20 liradır.

Bu örnek herhalde, gümrük ve maliyemizin, XX. asrın gelişmelerini anlamıya muvaffak olamayacağını ve bu gelişmelerde ayak uyduramıyacağını ispat etmektedir.

RADYO

Programlar

Ne çıkarsa bahtına!

İstanbul radyosunun yeni bilmece programı, Radyolin diş macununun reklamı için hazırlanan "Ne çıkarsa bahtına" yayımdır. Böylece, İpananın "21 Puan"ından ve Tamekın "7 Sual"inden sonra bilgi atletleri ve imtihan heveslileri için üçüncü bir kapı daha açılmıştır.

Pazartesi geceleri saat 21.30'da yayınlanan yeni programın her ne kadar dinleyici bakımından öbür iki programa kıyasla bir üstünlüğü yoksa da, programa katılan yarışmacılar bakımından cazip tarafları pek' büyüktür. Öyle "ki' programın mahiyeti iyice anlaşıldığı zaman -bu bir iki haftaya varmaz, bütün şehre yayılır- binlerce yarışmacı namzedinin' gökten yağan paraya saldırmaları gibi, bantlarına çıkanı seve seve kabullenmek için, programın yarışmacı namzedi olmıya can atacalıları şüphesizdir.

Çünkü "Ne çıkarsa bahtına" hemen hemen bir "boş yok" oyunudur, öbür iki programda olduğu gi--i yarışmaya katılmak istiyenler, önceden firmaya mektupla başvurup, seçilmelerini beklemek zorunda değildirler. Bütün yapacakları iş, programın hazırlandığı salonda hazır bulunmak ve o gün için ilân edilen "imtihan" mevzularından birine hazır olduklarını ve iştirak etmeyi istediklerini bildirmektir. Halkın ilk programlardaki çekingenliği geçtikten sonra, yakında, Salondaki' bütün seyircilerin imtihana girmek istemeleri ve program heyetinin, dinleyicilerin "ben de... ben de..." sesleri, arasında yarışmacıları seçmekte büyük güçlük çekmesi beklenebilir.

Öbür iki programda yarışmacı, bir suali cevaplandırmadığı zaman programa devam hakkını kaybettiği halde, bu yeni programda, bir sualde takılsa bile devam edebilir. İlân edilen mevzulardan birini seçip imtihana giren bir yarışmacı her mevzuun suallerinin bulunduğu torbadan beş tane kâğıt çeker. Bu kanalı kâğıtların herbirinde bir sual vardır. Sualler, 1'den 5'e kadar, güçlüğüne göre, değerlendirilmiştir. Yarışmacının çektiği suallerin güçlük derecesi de şansına kalmıştır. Yani beş tane 5'lik, ya da beş tane 1'lik sual çekebileceği gibi, bir tane 2'lik, bir tane 4'lük, iki tane 3'lük, bir tane de 5'lik sual çekmiş olabilir.

Sonra program takdimcisi tarafından yarışmacıya suâller sorulma - ya başlanır. Birinci suali -yahut arada bir suali-cevaplandırâmadığı takdirde kös kös gidip yerine oturmak zorunda değildir. Beş sualde de bilisini dener. Cevaplandırdığı suallerin değer sayısınca para cevaplânadıramadiklarınca dişmacunu ve traş bıçağı alır. Her bir değer sayısı için 25 lira kazanır.Yarışmacı. değer sayısı toplamı -diyelim ki- 11 olan beş sual çekip bunların 8 değer sayısı karşılığına cevap vermişse 900 lira. geri kalan 3 değer sayısı için de üç tane diş macunu alır.

Geçen hafta yapılan ikinci programda "Ne çıkarsa bahtına". Roma tarihi mevzuunu seçen ve 8 değer sayısı karşılığına cevap veren yarışmacıya 200 lira Osmanlı tarihi mevzuunu seçen iki yarışmacıdan birine 225, öbürüne 200 lira, Türk futbolu mevzuunu seçene 100 lira ödenmiştir.

"Ne çıkarsa bahtına" yayım için dinleyiciyi ilgilendirme bakımından, ileri sürülebilecek bir itiraz, mevzuların çeşitlilikten uzak oluşudur. Dört mevzudan üç tanesinin tarihle ilgili oluşu, başka mevzularda imtihan veren bir yarışmacıyı dinlemek istiyenlerin canını sıkabilir. Bunun dışında. Pertev Tunaselinin programı takdimi, tecrübe noksanının yer yer açığa vurulmasına rağmen, tatmin " ediciydi. Programın ses kayıtları da, radyo dışında yapılan kayıtların" hepsinden -akustik şartlar bakımından- daha iyiydi. Radyoya dinleyici kabulünün yasak edilmesi üzerine, diğer reklâm prog - ramları gibi. "Ne çıkarsa bahtına" da dısarda bir yerde hazırlanmaktadır, İlk program bir radyo yayınının hazırlanması için akl a en son gelecek yerlerden birinde -liman Lokantasında- yapılmıştır.

Öbür programlar ne durumda?

Diğer iki bilmece programından 21 Puan". Erdem Burinin radyoyla ilişiğini kesmesinden beri program takdimcisi sıkıntısı çekmektedir. Buriden sonra Şehir Tiyatrosundan Zihni Küçümen denenmiş, tutmamış, yerini Küçük Sahneden Ulvi Uraz almıştır. İstanbul sahnelerinin en başarılı aktörü Uraz, program takdimciliğini Küçümen kadar bile becerememekte, aktör ,0-larak kazandığı itibarını bol keseden harcamakta, tüketmektedir. Şimdi, İstanbul radyosunun eski program takdimcilerinden Orhan Boran, bu is için Londradan getirtilecektir.

"7 Sual"'in sıkıntısı ise. programcılık bilgisinden çok. ticaretle ilgilidir. İki ay kadar önce, bu mevsimin ilk "7 Sual" programına girin Bilsay Kurc adlı bir yarışmacı. seçtiği batı musikisi konusunda altı suali cevaplandırmış, yedincide, yanlış bir suale doğru cevap vermiye çalıştığı için bilemedi sayılmış, bütün kazandıklarını kaybetmişti. Programı hazırlıyan firma önce, bu haksızlığı tamir etmek ve yarışmacıya, altıncı suale kadar kazandığı parayı ödemek, ya da yedinci suale tekrar girmek hakkını tanımak temayülünü gösterdiği halde sonra sözlerinden dönüp biz sizi tanımıyoruz" diyecek kadar ileri gitmiştir.

Para Konuşuyor

İlhan K. MÎMAROĞLU

Devlet radyolarımızda bugün artık para konuşuyor. Devlet radyoculuğumuz hususi sermayeye kapılarını ardına kadar açrnıştır. İrili ufaklı birçok reklâm programının başlıca kaygısı başlıca unsuru paradır. Hususi teşebbüs, mallarının reklâmını yapmak için büyük paralar ödüyor; radyo denen bu en tesirli reklam vasıtası sayesinde, ödediğinin kat kat fazlasını kazanıyor. İyi ama dökülen avuç avuç paralar dinleyiciye olsun, radyolara olsun ne fayda sağlıyor?

Durum, dinleyici bakımından ele alınırsa, maddi menfaatlerini iyi bilen batının denenmiş örneklerine başvurma, kurnazlığını gösteren birkaç firma sayesinde radyomuzun hem eğlence, hem de kültür bakımından, hiç de kalitesiz olmıyan iki program kazandığı inkâr edilemez. Husus'i sermaye, kültüre plâtonik bir aşkla bağlandığı için değil fakat dinleyicinin heyecan duygularının en iyi bilgi yoluyla istismar edildiğini bildiği için bu yola gidiyor. Salk ne olursa olsun, sermaye de memnundur, dinleyici, de.

Ama geriye bir sürü reklâm programı kalıyor ki bunların radculukla, programcılıkla, kültürle, alâka çekicilikle . heyecan iştismarıyla hiçbir rabıtası yoktur. Küçük reklâm firmalarını hazırladığı bu prograrnlar, en azından haber bültenleri, ya da Radyo Gazetesi kadar sıkıcı, hatta rahatsız edicidir. '

İşin hazin tarafı, radyolarımıza reklâm programları yoluyla akan bütün bu paralardan, tek bir kuruşu bile, radyo idarelerinin kullanmıya selâhiyeti bulunmamasıdır. Reklâm ücretleri olduğu gibi Haz neye gider ve radyolar, sinirli bütçeleri içinde bunalmak zorundadırlar. Gerçi İlân talimat namesindeki bazı boşluklar sayesinde radyo personeli, Hân program hazırlatan firmalardan maddi menfaat temin etmektedir. Ne var ki, bu menfaat bir mesai karşılığında temin ettikleri halde, Devlet memurunun başka iş görmesiyle ve ticaretle meşgul olmasıyla alâ kalı çeşitli dedikodular ve ithamlar karşısında kalmaktadırlar.

Bugünkü mevzuatın değişmesi, radyolarımızın iktisadî devlet teşekkülü halinde idare edilmesi, radyo personelinin kazançlarını açık alınla arttırmasını sağlıyacağı gibi radyo idarelerinin de bütçe bakımından daha rahat nefes almalarına, bilhassa radyoların malzeme ihtiyacının giderilmesine fırsat verecektir.